

**TURİZM KENTİ SAFRANBOLU’NUN
OSMANLI’DAN GÜNÜMÜZE GELEN
KÜLTÜREL MİRAS DEĞERLERİNDEN EL
SANATLARININ ARAŞTIRILMASI**

**2021
YÜKSEK LİSANS TEZİ
DİSİPLİNLERARASI KÜLTÜREL MİRAS VE
MİRAS ALAN YÖNETİMİ**

Duygu ERSÖZ

**Danışman
Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ**

**TURİZM KENTİ SAFRANBOLU'NUN
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE GELEN KÜLTÜREL MİRAS DEĞERLERİNDEN
EL SANATLARININ ARAŞTIRILMASI**

Duygu ERSÖZ

Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Disiplinlerarası Kültürel Miras Ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Haziran 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
GİRİŞ	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	14
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	14
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	14
EVREN VE ÖRNEKLEM	16
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER.....	16
1. BİRİNCİ BÖLÜM.....	17
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	17
1.1. Turizm ve Kültürel Miras Kavramı.....	17
1.1.1. Turizm Kavramı ve Çeşitleri	18
1.1.2. Kültürel Miras Kavramı ve Çeşitleri	23
1.1.3. Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı ve Gelişimi	27
1.1.4. Türkiye’de Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı	30
1.1.5. Somut Olmayan Kültürel Miras Değeri: El Sanatları	33
2. İKİNCİ BÖLÜM	37
SAFRANBOLU İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	37
2.1. Safranbolu’nun Coğrafi Konumu	37

2.2.	Safranbolu'nun Tarihi Gelişimi.....	38
2.3.	Safranbolu'da Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayat.....	41
2.4.	Safranbolu'da Turizm	44
3.	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	49
	SAFRANBOLU'DA OSMANLI DÖNEMİ EL SANATLARI.....	49
3.1.	Safranbolu Geleneksel El Sanatları.....	49
3.1.1.	Debbağlık (Dericilik)	51
3.1.2.	Kunduracılık (Ayakkabıcılık, Dikicilik).....	58
3.1.3.	Yemenicilik	60
3.1.4.	Saraçlık (Serrac)	62
3.1.5.	Semercilik	64
3.1.6.	Dokumacılık	65
3.1.7.	Muytablık	67
3.1.8.	Keçecilik.....	68
3.1.9.	Demircilik	70
3.1.10.	Sobacılık.....	72
3.1.11.	Çilingircilik.....	73
3.1.12.	Nalbantlık	74
3.1.13.	Bakırcılık	75
3.1.14.	Kalaycılık.....	77
4.	DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	79
	ARAŞTIRMA BULGU VE YORUMLARI	79
4.1.	Safranbolu'da Günümüzde İcra Edilen Osmanlı Dönemi El Sanatları .	79
4.1.1.	Yemenicilik	79
4.1.2.	Demircilik	83
4.1.3.	Sobacılık.....	85
4.1.4.	Çilingircilik.....	87
4.1.5.	Bakırcılık ve Kalaycılık	90
4.2.	Günümüzde Safranbolu “Eski Çarşı” Bölgesinde Ticari Yapı.....	92
	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	98
	KAYNAKÇA	103
	TABLolar LİSTESİ	116
	ŞEKİLLER LİSTESİ	117

RESİMLER LİSTESİ.....	118
EK-1 MÜLAKAT FORMU	120
EK-2 ETİK KURUL KARARLARI	123
ÖZGEÇMİŞ	125

TEZ ONAY SAYFASI

Duygu ERSÖZ tarafından hazırlanan “TURİZM KENTİ SAFRANBOLU’NUN OSMANLI’DAN GÜNÜMÜZE GELEN KÜLTÜREL MİRAS DEĞERLERİNDEN EL SANATLARININ ARAŞTIRILMASI” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ

Tez Danışmanı, Disiplinlerarası Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Disiplinlerarası Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 30/06/2021

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Taşkın DENİZ (KBÜ)

Üye : Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ (KBÜ)

Üye : Doç. Dr. Sevgi ÖZTÜRK (KÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Duygu ERSÖZ

İmza :

ÖNSÖZ

Her köşesinde tarihin izlerini taşıyan, kültürel mirasımızın çok önemli temsilcilerinden olan Dünya Miras Kenti Safranbolu' nun geçmişten günümüze somut olmayan kültürel miras değerlerinden el sanatlarını araştırdığım bu çalışmada; sabırla, emekle, gelenek ve göreneklerle, saygıyla ve ustalıkla bu sanatın nasıl icra edildiğini ve yaşatılmaya ne kadar değer olduğunu göstermek istedim. Unutulmaya yüz tutmuş hatta birçoğu unutulmuş olan bu değerlerimizi yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak konusunda çalışmalar yapmak en büyük temennimdir.

Tez çalışmamı “Disiplinlerarası Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalı” gibi bir bölümde gerçekleştirdiğim için çok mutlu olduğumu belirtmek isterim. Tarihimizi, kültürümüzü, kimliğimizi ve sahip olduğumuz kültürel değerlerimizi anlamak, sahip çıkarak geliştirmek, araştırmak ve yaşatmak için çok güzel bir fırsat olarak açılmış olan bu bölüm için başta Karabük Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Refik POLAT ile Anabilim Dalı Bölüm Başkanımız Sayın Doç. Dr. Taşkın DENİZ Hocalarıma çok teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca değerli zamanını bana ayırarak destek olan, yol gösteren Danışmanım Sayın Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ'e; dualarını, sabırlarını ve güvenlerini hiçbir zaman benden esirgemeyen kıymetlilerim; Annem, Babam ve Kardeşime; varlıklarıyla bana güç ve neşe veren, her daim destekçilerim, değerlilerim sevgili eşime ve güzel kızıma canı gönülden teşekkür ederim.

Çalışmamın şekillenmesinde çok önemli payı olan Safranbolu'daki çok değerli sanat ustalarına, her kapısını çaldığımda beni geri çevirmeyen, engin bilgi ve tecrübelerini her daim paylaşarak bana yol gösteren, Safranbolu'ya gönül vermiş çok kıymetli Gazeteci/Yazar Sayın Aytekin KUŞ Bey'e ve yöredeki tüm kaynak kişilerime ayrıca teşekkürü borç bilirim.

Duygu ERSÖZ

Haziran, 2021

ÖZET

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte yeni yaşam biçimlerinin ortaya çıkması, ihtiyaçların ve taleplerin farklılık göstermesi, teknolojik icatlar gibi sebeplerin geleneksel el sanatları üzerinde etkili olduğu ve bu sanatlara olan ihtiyacı azalttığı görülmektedir. El işçiliği ile yapılan bu zanaatlar yerini makinelere, fabrikalara bırakmıştır. Bu sanatları yapmak isteyen kişilerin kalmaması ve gençlerin bu mesleklere ilgisiz oluşu, temeli usta-çırak ilişkisine dayalı olan bu sanatların devamının mümkün olmadığını göstermektedir.

Osmanlı Dönemi'nde icra edilen el sanatlarından sadece 6 tanesinin Safranbolu'da varlığını sürdürdüğü görülmüştür. Söz konusu sanatlar; Yemencilik, Demircilik, Çilingirlik, Sobacılık, Bakırcılık ve Kalaycılıktır. Bu sanatlar hakkında bilgi almak, günümüze kadar varlıklarını nasıl koruduklarını öğrenmek ve kaybolan sanatların unutulma nedenlerini tespit etmek amacıyla nitel araştırma yöntemi olan yerinde gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini kullanarak, hazırlanmış olduğumuz sorular ile kalan sanatların ustaları ile görüşmeler yapılmıştır.

Bu çalışmada tarihi birikimiyle birçok uygarlığın varlık mücadelesine sahne olan, her köşesinde tarihi ve kültürel değerlerin izlerine rastlanılan Safranbolu'da, Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar varlığını sürdüren geleneksel el sanatlarının tespiti yapılmıştır. Sahip olduğu konumu, doğal güzellikleri, tarihi dokusu ile her yıl birçok turist ağırlayan turizm kenti Safranbolu ilçesinde, Osmanlı Dönemi'nde yapılan geleneksel el sanatlarının tespiti için arşiv taraması yapılmış ve elde edilen bulgular ile günümüzde bu ilçede mevcut olan el sanatlarının karşılaştırması yapılmıştır. Günümüzde Safranbolu Eski Çarşı denilen bölgede; bakırcı ve kalaycı sanatının aynı kişi tarafından yapılmakta olduğu, 3 demirci ustasının, 2 çilingir ustasının, 1 sobacı ustasının ve 1 yemeni ustasının var olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu ustalar ile görüşmeler yapılmıştır.

Günümüzde oldukça popüler olan kültür turizminde geleneksel sanatların ve ürünlerin turistler tarafından ilgi çektiği bilinmektedir. Sayıları oldukça az kalan ve son ustaları ile var olma mücadelesi veren bu sanatların çeşitli çalışmalarla turizme kazandırılması, bu sanatların devam etmesi ve ilgi çekmesi üzerinde oldukça etkili olabileceği görüşüne varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kültür, Kültürel Miras, El Sanatları, Safranbolu.

ABSTRACT

It is known that traditional arts and products attract tourists in cultural tourism, which is very popular today. It was deduced that bringing these arts, which are few in number and struggling to exist with their last craftsmen, to tourism by making various studies can be effective in terms of continuing these arts and attracting attention.

It has been seen that only 6 of the handicrafts performed in the Ottoman Period are still alive in Safranbolu. These arts are Yemeni, Blacksmith, Locksmith, Stove, Coppersmith and Tinsmith. So as to get information about these arts, to learn how they have survived until today, and to determine the reasons for the disappearance of the lost arts, interviews were made with the craftsmen of the remaining arts, using the method of on-site observation and semi-structured interview technique, which is a qualitative research method. It was found out that in the area called Safranbolu Old Bazaar today. The art of coppersmith and tinsmith is made by the same person and there are 3 blacksmith craftsmen, 2 locksmith craftsmen, 1 stove craftsman and 1 Yemeni craftsman.

In this study, the traditional handicrafts that have survived from the Ottoman Period to the present day in Safranbolu, a district where the marks of historical and cultural values are likely to be found in every corner, and a district which has staged the struggle for existence of many civilizations with its historical background, were determined. With its location, natural beauties and historical environment, an archive scan was made to determine the traditional handicrafts produced in the Ottoman Period in Safranbolu, a tourism city that welcomes a lot of tourists every year, and a comparison of the handicrafts available in this district today was made with the findings of the study.

Thanks to the development of technology, it is seen that the reasons such as the formation of new lifestyles, the differences in needs and demands, and technological inventions reduce the need for these arts. These crafts, made by hand, have been replaced by machines and factories. The fact that there are no people who want to practice these arts and that young people are not interested in these professions show that it is not possible to continue these arts, which are based on the master-apprentice relationship.

Keywords: Tourism, Culture, Cultural Heritage, Handicrafts, Safranbolu.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Turizm Kenti Safranbolu'nun Osmanlı'dan Günümüze Gelen Kültürel Miras Değerlerinden El Sanatlarının Araştırılması
Tezin Yazarı	Duygu ERSÖZ
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	2021
Tezin Alanı	Disiplinlerarası Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	125
Anahtar Kelimeler	Turizm, Kültür, Kültürel Miras, El Sanatları, Safranbolu

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Tourism City of Safranbolu, Researching Handicrafts From Cultural Heritage Values From the Ottoman to the Present
Author of the Thesis	Duygu ERSÖZ
Advisor of the Thesis	Associate Professor Yasin DÖNMEZ
Status of the Thesis	Graduate
Date of the Thesis	2021
Field of the Thesis	Interdisciplinary Cultural Heritage and Heritage Management
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	125
Keywords	Tourism, Culture, Cultural Heritage, Handicrafts, Safranbolu

KISALTMALAR

- AIEST:** Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği.
KTB: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
M. .: Milattan nce.
M. S.: Milattan Sonra
SÖKÜM: Somut Olmayan Kültürel Miras
TDK: Türk Dil Kurumu
UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür rgt.
UNWTO: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm rgt.
UTMK: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.
Yy: Yüzyıl.

GİRİŞ

Toplumun üyelerine sahip oldukları değerleri anlatan, geçmişi ile bir köprü oluşturan, aralarındaki birlik ve beraberlik duygusunu güçlendiren bir hazine olan kültürel miras değerleri; insanların tarih boyunca biriktirdikleri deneyimleri, gelenek ve görenekleri gelecek nesillere aktararak geleceğin doğru kurulmasını sağlamaktadır. Kültürel miras, UNESCO tarafından somut ve somut olmayan kültürel miras olarak iki kategoride değerlendirilmektedir.

İnsanoğlu var olduğundan beri doğa koşullarını kullanarak kendi ihtiyaçlarını karşılamak için araç-gereçler yapmıştır. Bu şekilde ortaya çıkan somut olmayan kültürel miras değerlerinden el sanatları, zamanla gelişerek ve çevre şartlarına göre değişimler göstererek ortaya çıktığı toplumun kimliğini, duygularını, sanatsal değerlerini ve kültürel özelliklerini yansıtarak geleneksel hale gelmiştir. El sanatları üretildikleri döneme tanıklık eden belgeler olarak geleceğimize ışık tutan ve geçmişimizle bağlantı kurmamızı sağlayan turizm değerleri olmaları bakımından da ayrıca önem taşımaktadır.

Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinin batı bölümünde bulunan, Karabük iline bağlı Safranbolu ilçesi; sahip olduğu zengin kültürel mirası ve doğal turistik değerleri ile tanınmaktadır. Kökleri çok eski dönemlere uzanan, birçok uygarlığın hüküm sürdüğü bir bölgede yer alan Safranbolu, sanat ve mimari tarih bakımından birçok yapıya sahiptir. Bunların yanına bir de doğal güzellikler eklenince ilçenin turizm potansiyelinin oldukça genişleyerek zenginleştiği görülmektedir. Tarihimize ışık tutan, geçmiş ile gelecek arasında bir bağ oluşturan kültürel miras değerlerine sahip Safranbolu, somut olduğu kadar gelenekleri-görenekleri, masalları, oyunları, yemekleri ve el sanatları gibi somut olmayan kültürel miras değerleri bakımından da oldukça zengindir.

El sanatları; yapıldıkları dönemin kültürünü, yaşam biçimini, dini inanışlarını, gelenek ve göreneklerini yansıtan ve tarihe ışık tutan kültürel mirasımızdır. Tipik bir Osmanlı kenti olan Safranbolu' da, Anadolu Selçuklu Dönemi'nden itibaren ahilik sistemi var olmuş ve Osmanlı Dönemi'nde de ahilik sisteminin devamı korunarak lonca adı verilen bir işleyişin hakim olduğu görülmüştür (Tunçözgür, 2002, s. 25).

Bu çalışmada ki amaç; Osmanlı kenti Safranbolu'da, Osmanlı Dönemi'nde yapılan ve bugün günümüzde de devam eden el sanatlarını tespit etmek, durumları

hakkında bilgi almak ve unutulmuş olan sanatların kaybolma sebeplerini öğrenerek şuan mevcut sanatların aynı kaderi yaşamasını önlemek için öneriler getirmektir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde kavramsal çerçeve yer almaktadır. Literatür taraması yapılarak; turizm, kültür, kültürel miras ve çeşitleri ile el sanatları kavramları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümünde; araştırma alanımız olan Safranbolu ilçesi hakkında genel bilgilere yer verilerek ilçenin tarihinden, konumundan, sosyal ve ekonomik yapısı ile turizmdeki yeri ve öneminden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümünde; arşiv taraması yapılarak Safranbolu'da Osmanlı Dönemi'nde var olan meslekler tespit edilerek bu mesleklerden el sanatı kapsamına girenler ayrılmıştır. Bu sanatlar ile ilgili genel bilgiler verilerek Safranbolu'daki durumları hakkında açıklamalar yapılmıştır.

Dördüncü bölümünde; nitel araştırma tekniği olan yarı yapılandırılmış görüşme ve yerinde gözlem yöntemleriyle devamlılığını koruyan sanatların ustaları ile görüşmeler yapılmış ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır

Beşinci bölümde ise çalışmanın sonuç ve öneriler kısımları ele alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN KONUSU

UNESCO Dünya Miras Kenti Safranbolu'da günümüzde var olan, Osmanlı Dönemi'ne ait kültürel miras değeri el sanatlarının araştırılmasıdır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu tez çalışmasında, Osmanlı Dönemi'nden gelen ve günümüzde halen Safranbolu'da yapılmakta olan el sanatlarını tespit etmek, günümüze kadar nasıl geldiklerini araştırmak ve bununla birlikte bu işi neden devam ettirdiklerini öğrenip, günümüzde kaybolan diğer el sanatları ile aynı durumu yaşamamaları için çeşitli öneriler getirmek amaçlanmıştır. El sanatları konusunu turizm ile ilişkilendirerek çeşitli bakış açıları getirmek ve bu sanatların korunmasına yönelik yapılacak olan çalışmalara kaynaklık etmek açısından bu çalışmanın önem arz ettiği düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada korumanın başkenti olarak nitelendirilen ve bir Osmanlı kenti olan Safranbolu'da, Osmanlı Dönemi'nde ve günümüzde yapılan el sanatlarının araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla nitel araştırma tekniklerinden olgu bilim (fenomenoloji) türü çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır.

Görüşme yöntemleri; yapılandırılmış görüşme yöntemi, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ve yapılandırılmamış görüşme yöntemi olarak üçe ayrılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Yapılandırılmış Görüşme Yöntemi: Görüşme yapılan kişilere önceden hazırlanan sorular aynı şekilde sorulur ve önceden belirlenen cevaplardan birini seçerek cevaplamaları beklenmektedir.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Yöntemi: Görüşme formunda yer alan açık uçlu sorulara, katılımcının ilgisi ve bilgisi doğrultusunda cevap vermesi beklenmektedir. Araştırmacı ile katılımcı arasında söyleşi şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Yapılandırılmamış Görüşme Yöntemi: Önceden hazırlanmış herhangi bir soru formu olmadan araştırmacının yönlendirmesi doğrultusunda katılımcının konunun

belirlenmesinde önemli paya sahip olduğu görüşme yöntemidir.

Olgu bilim (fenomenoloji) nitel araştırmanın bir türü olup, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Bu olgular yaşadığımız dünyada; olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Dolayısıyla bizlere tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgu bilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Ayrıca görüşme, araştırma amacına uygun olarak hazırlanan soruların, görüşüne ihtiyaç duyulan kişilere araştırmacı tarafından sorularak cevap alınması süreci (Ural ve Kılıç, 2013, s. 63) olup, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanılmasının sebebi elde edilmek istenen verilerin ölçekli sorularla elde edilmesinin mümkün olmamasıdır. Önceden hazırlanmış görüşme taslağına bağlı olarak sürdürülen yarı yapılandırılmış mülakat tekniği, araştırmacıya daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi elde edebilme olanağı sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Bu görüşleri belirleyebilmek amacıyla literatür incelenmiş ve uzman görüşleri alınarak, iki bölümden oluşan bir mülakat formu geliştirilmiştir. Birinci bölümde görüşme yapılan kişilerin demografik bilgilerin belirlenmesi amacıyla yedi soru ve ikinci bölümde otuz altı soru hazırlanmıştır. Buna ilave olarak gözlem yapma fırsatı da bulunmuş ve yerinde gözlem tekniği de kullanılmıştır. Burada, gözlem yapılan mekânda gözlemcinin kendisinin bizzat bulunması, gözlemin laboratuvar gibi hazırlanmış bir ortamın aksine doğal ortamında gerçekleşmesi söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.171). Gözlem tekniğinin en önemli özelliği gözlemlenen bireylerin kendi doğal ortamları içinde bulunmasıdır. Bu araştırma yönteminin seçilmesinin nedeni ise; görüşmelerin sahip olduğu belli düzeydeki esnekliğe ve bire bir durum değerlendirmeye uygun olmasıdır. Yani anket tekniğine göre görüşme tekniğinde sorular açık uçlu olup görüşmecinin kendini daha iyi ifade etmesini sağlamaktadır. Ayrıca katılımcı ile yüz yüze görüşüldüğünde düşüncelerini ve tepkilerini daha iyi bir şekilde gözlemeleme imkânı bulunmaktadır.

Araştırmanın verileri katılımcıların kendilerini rahat ifade edebileceği yerlerde, kendi işletmelerinde ve kendilerinin müsait oldukları, yoğunluğun az olduğu zaman dilimlerinde toplanmıştır. Görüşmecilerle soru-cevap şeklinde mülakat formu uygulanmış olup cevapları kaydedilmiştir. Görüşmede sorular her bir katılımcıya aynı

biçimde sözcüklerle ve aynı anlama gelecek şekilde yöneltilmiştir.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini; Safranbolu eski çarşı bölgesinde yer alan ve Osmanlı'dan günümüze kadar gelmiş el sanatları ile uğraşan kişiler oluşturmaktadır. Bu amaçla yapılan arşiv çalışmaları, yerinde gözlem ve görüşmeler sonucunda tespit edilen ve bu sanatlar ile halihazırda uğraşan toplamda 5 (beş) kişi ile görüşme yapılmıştır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Çalışmanın kapsamını; Safranbolu'da Osmanlı'dan günümüze kadar gelen geleneksel el sanatlarının tespiti oluşturmaktadır. Bu amaçla çalışma sadece eski çarşı bölgesinde yer alan ticarethaneler, atolyeler ve satış yerleri ile sınırlandırılmıştır.

2019 yılında başlayan ve kısa bir sürede tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi sebebiyle işyerlerinin kapanması ve bulaşıcılığı yüksek olan bu hastalıktan dolayı, el sanatlarının günümüz son temsilcilerine ulaşılması ve yüz yüze görüşme yapma zorlukları bu çalışmada karşılaşılan güçlüklerdir.

Ayrıca araştırmada benimsenen nitel araştırma yöntemi kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak yapılan görüşmelerde ortalama görüşme süreleri 15 dakika ile 30 dakika arasında farklılık göstermektedir.

Görüşmeler sırasında bazı katılımcıların mülakat formunu kendisinin doldurması sebebiyle not alma esnasında bazı verilerin tam anlamıyla kaydedilememesi olasılığını doğurmakta bu da araştırmanın kısıtlılıkları içerisinde yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Turizm ve Kültürel Miras Kavramı

Günümüzde sosyal ve ekonomik kalkınmada şüphesiz turizm sektörünün payı oldukça büyüktür. Ülkemizde ve Dünya’da turizmi canlandırmak ve farkındalık yaratmak için birçok çalışma yapılmaktadır. Kişilerin, grupların ya da toplumun ihtiyaçları, zevkleri değişen ve gelişen teknolojik gelişmelere bağlı olarak sürekli değişim içerisine girmektedir. Ülkeler ekonomisini ve statüsünü yükseltmek, gelişen teknolojiye ayak uydurup yeni dünyanın gerisinde kalmamak için değişen bu ihtiyaçlara cevap verme çabası içerisine girmektedirler. Turizm sektöründe de bu arayış çeşitli turizm alternatiflerinin ortaya çıkması ile şekillenmektedir. Genellikle tatile çıkmak olarak akıllarda yer edinen turizm anlayışı günümüzde farklı şekillerde ortaya çıkmaya başlamıştır. En yaygın turizm faaliyeti olan kıyı turizminden ziyade; bölgelerin doğal ve kültürel özelliklerinin ön plana çıkarılacağı farklı turizm türleri oluşmaktadır. Kıyı turizminden sonra ikinci sırada yer alan alternatif turizm türünün kültür turizmi olduğu bilinmektedir. Kültür turizminin, geçmişten günümüze kalan somut ya da somut olmayan her türlü değeri ifade eden kültürel miras alanlarını keşfetmek, tanımak merakı ile ortaya çıktığı bilinmektedir. Kültürel miraslar, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü görevinde bulunarak tarihimizi anlamamızı, ulusal birlik ve beraberliğimizi korumamızı sağlayan kültürel zenginlikleri ifade etmektedir. Binlerce yıllık birikimlerden oluşan kültürel miras ait olduğu toplumun ruhunu, temelini oluşturmaktadır. Ortak deneyimlerle yoğrulan, toplumsal kimliği, aidiyet duygusunu gelecek kuşaklara aktararak varlığını devam ettiren kültürel miras; bireye aidiyet duygusunu aşar ve birey bu duyguyla birlikte zaman içerisinde toplumsallaşmaya başlar. Toplumsallaşan uygarlıklar kimlik kazanır ve bu kimlik millet olma yolunda oldukça önem taşımaktadır.

Kültürel miras kavramına kesin çizgiler koyarak özelleştirmek doğru bir anlayış olarak kabul edilmemelidir çünkü kültürel miraslar evrenseldir. Çeşitli milletlerin bilim insanları, sanatçıları ve zanaatkarları gibi topluma mal olmuş şahısları, farklı dönemlerde yaşasalar da farklı bir topluma, kültüre mensup olsalar da birbirlerinden etkilenmektedirler. Kültürel miraslar sahip çıkılması ve korunması gereken önemli bir hazinedir ve tüm ulusları ilgilendirmektedir.

1.1.1. Turizm Kavramı ve Çeşitleri

İnsanların çeşitli sebeplerle buldukları konumu geçici olarak terk etmesi şeklinde tanımlanabilen turizm, kültürel ve ekonomik anlamda dünya ülkeleri için oldukça önem taşımaktadır. Turizmin, insanlığın başlangıcından itibaren; insanların gezmek, yeni yerler keşfetmek, şifalanmak ve çeşitli dini törenlere katılmak amacıyla yer değiştirmesi ile başladığı bilinmektedir.

Latince “tornus” kelimesinden geldiği düşünülen turizm kavramı; belli bir eksen etrafında dönmek hareketi şeklinde tanımlanmaktadır. Yaygın dünya dilleri olan İngilizce, Almanca ve Fransızca’ya da bu kavramın “tour” şeklinde geçmiş olduğu ve insanların çeşitli sebeplerle (gezmek, keşfetmek, ticaret yapmak vb.) yer değiştirmeleri anlamına geldiği bilinmektedir (Yıldız, 2011, s. 55). “Tour” kelimesinin 17. Yüzyılda İngiliz genç soylularının eğitimi için Avrupa’yı keşfetmek amacıyla yaptığı seyahatleri ifade etmekte kullanılmış olduğu ve “Grand Tour” şeklinde ifade edildiği bilinmektedir. Türkçe’de kullanılan “turizm” kelimesinin ise seyahat kelimesinin karşılığı olarak kullanılmakta olduğu ve dilimize Fransızca’dan geçtiği bilinmektedir (Kozak, Kozak ve Kozak, 2001, s. 2). Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise “Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezi” ve “Bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümü” olmak üzere iki tanımı yapılmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020).

Günümüzde birçok iş kolunu etkilemekte olan turizmin çok yönlülüğü de dikkat çekmektedir. Bu bakış açılarına göre turizm kavramı tanımının da oldukça fazla olduğu dikkat çekmektedir. Turizm kavramının tanımına ve içeriğine yönelik çalışmaların 19. Yüzyılın sonlarına kadar sürdüğü ve bu kapsam da yapılan çalışmalar sonucunda birçok araştırmacı tarafından farklı tanımlar yapıldığı görülmektedir.

İlk turizm tanımının 1905 yılında Guyer Feuler tarafından yapıldığı bilinmektedir. Guyer Feuler turizmi; “Gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak ulusların ve toplulukların birbirleriyle daha çok yakınlaşmasına olanak veren modern çağa özgü sosyal bir olay” (Kozak, Kozak ve Kozak, 2001, s. 2) olarak tanımlamıştır.

Birçok içeriğe sahip olan turizmin ekonomik anlamdaki ilk tanımını 1910 yılında Avusturyalı ekonomist Hermann Von Schullar'ın yaptığı bilinmektedir. Schullar'a göre turizm; "Başka bir ülkeden, şehir veya bölgeden yabancıların gelmesi ve geçici süre kalmaları ile ortaya çıkan hareketin ekonomik yönünü ilgilendiren faaliyetlerin tümü" olarak tanımlarken aynı dönemde yapılan bir diğer ekonomik içerikli tanım ise Edmood Picard tarafından gerçekleştirilmiştir. Picard'a göre turizm; "Turizmin ana fonksiyonunun ülkeye yabancı döviz kaynaklarının akmasını sağlamak ve turist harcamalarının ekonomiye yaptığı katkıları araştırmak" şeklinde ifade edilmiştir (Kozak, Kozak ve Kozak 2001, s. 2). Yalnızca ekonomik bir yapıyı temsil etmeyen turizm aynı zamanda kültürel, psikolojik, sosyal ve coğrafi yönleri de sahip, toplumu etkisi altına alan ve sosyal yapıya yön veren bir hareket olarak ifade edilmektedir (Giray, Yorulmaz ve Ergüt, 2016, s. 46).

M.Meyer turizmi; "Her insanın değişik derecelerde bulunan; kaçma ve uzaklaşma isteklerinden ortaya çıkan psikolojik kaynaklı yer değiştirme faaliyeti" olarak tanımlamıştır (Kozak, Kozak ve Kozak. 2001, s. 2).

Walter Hunziker disiplinlerarası bir bakış açısı getirerek turizm ile ilgili çalışmalara bilimsel bir yaklaşım getiren ilk kişi olarak bilinmektedir (Akoğlu, 2015, s. 501-502). Hunziker'e göre turizm; "Yabancıların bir yere yaptıkları yolculuklardan ve devamlı kalma, para kazanma amacı gütmeyen konaklamalarından doğan ilişkilerin tümü"dür şeklinde tanımlanmıştır. Disiplinlerarası bir yaklaşımla yapılan bu bilimsel tanım da turizm kavramını tam olarak kavrayamadığı bilinmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişerek sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda önemli bir paya sahip olmaya başlayan turizm için bu tanım yeterli olmayıp yeni bir tanımın yapılması gerekli görülmüştür. Hunziker ve Krapf, turizmi şu şekilde tanımlamışlardır; "Sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir sağlayıcı hiçbir uğraşta bulunmamak koşulu ile yabancıların geçici süre kalışlarından doğan ilişkilerin tümü turizm"dir. 1980'li yıllarda bu tanım AIEST tarafından yeniden düzenlenerek; "İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü" olarak tanımlanmıştır (Kozak, Kozak ve Kozak, 2001, s. 3).

UNWTO'ya göre ise turizm; "İnsanların devamlı olarak yaşadıkları yerler dışında iş, merak, din, sağlık, spor, dinlenme-tatil, eğlence, kültür ya da aile ziyareti,

kongre, seminerlere katılmak gibi nedenlerle, bireysel veya toplu şekilde yaptıkları seyahatlerden ve gittikleri yerde yirmi dört saati aşan veya ülkenin bir konaklama tesisinde en az bir geceleme süre ile konaklamalarından ortaya çıkan seyahat ve geçici konaklama hareketlerine verilen ad” olarak tanımlanmaktadır (Ak, Bıçkı ve Özgökçeler, 2013, s. 50).

18. ve 19. Yüzyıllarda geleneksel seyahat olarak adlandırılan turizm zamanla bu geleneksellikten çıkıp, evrensel bir birliktelik ve barış anlayışını temsil etmesiyle dünya turizm örgütünün önemsedığı bir konu haline gelmektedir (Robinson, 1999, s. 1). İlk çağlardan itibaren insanoğlunun yaşamında var olan turizm zamanla gelişerek günümüzde tüm dünya ülkeleri için vazgeçilmez bir sektör haline gelmiştir. İlk önceleri tamamen gezmek, keşfetmek, eğitim gibi amaçlarla başlayan turizm zamanla ülkeler için çok önemli bir ekonomik kalkınma aracı olmuştur. Hızla büyüyen turizm 21. Yy’da dünyanın en büyük sektörü olma yolunda ilerlemektedir. Bacasız sanayi olarak da adlandırılan turizm ülkeler için önemli bir döviz ve istihdam kaynağı olmaktadır. Turizm potansiyeline sahip gelişmekte olan ülkeler finansman sağlamak için özellikle turizme yönelmektedirler. Bu ülkelerden biri de Türkiye olmaktadır.

Literatürde çok fazla turizm sınıflandırması mevcuttur. Farklı kriterler alınarak oluşturulan bu sınıflandırmayı etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Turizmin Sınıflandırılmasında Kullanılan Faktörler (Doğanay ve Zaman, 2021, s. 5)

Temel Alınan Faktörler	Turizm Faaliyetinin Şekli
Sayı Faktörü	Bireysel, Aile ve Kitle
Yaş Faktörü	Gençlik Turizmi, Üçüncü Yaş Turizmi
Sezon Faktörü	Kış Turizmi, Yaz Turizmi
Konum Faktörü	İç Turizm, Dış Turizm
Sosyal ve Ekonomik Durum Faktörü	Lüks Turizm, Sosyal Turizm
Zaman Faktörü	Kısa Süreli, Uzun Süreli
Konaklama Faktörü	Otel, Pansiyon, Tatil Köyü, Çadır, Karavan, Motel vb.
Organizasyon Faktörü	Seyahat acentaları, bireysel kararlar doğrultusunda yapılan seyahatler
Çevresel Faktörler	Tarihi kültürel mekanlar, doğal kırsal alanlar, sakin softl bölgeler

Tablo 1’de söz konusu faktörlerin etkisiyle turizm faaliyetlerinin birçok çeşidinin oluştuğu ve bu çeşitliliğin artmasında ise değişen ve gelişen dünya görüşleri, yaşam standartları, teknolojik gelişmeler, teknolojik icatlar ve insanların ilgi alanlarının değişim göstermesi gibi sebepler etken olarak gösterilebilmektedir. Tablo 2’de günümüzde oldukça sık kullanılan turizm çeşitleri ve aktiviteleri yer almaktadır.

Tablo 2: Turizm Çeşitleri ve Aktiviteleri (Doğanay ve Zaman, 2021, s. 6)

Turizm Çeşitleri	Faaliyet Alanı
Kış Turizmi	Kayak, snowboard vb. kış sporları
Kıyı Turizmi	Deniz, güneş, plaj turizmi, kıyı gezileri
Spor Turizmi	Yamaç paraşütü, balon, dağcılık, su sporları, hava sporları golf turizmi, kış sporları, mağara sporları vb.
İnanç Turizmi	Hac ziyaretleri, kutsal alanların ziyareti
Kongre Turizmi	Bilimsel etkinlikler (kongre, seminer, toplantı vb.
Eko Turizm	Doğal niteliğe sahip alanların ziyareti, doğa gezileri, bisiklet turları, safari vb
Sağlık Turizmi	Termal turizm, yayla turizmi vb.
Hobi Turizmi	Alışveriş, kuş gözlemciliği, sis turizmi, botanik
Gastro Turizmi	Yerel tatların denenmesi için yapılan ziyaretler
Kırsal turizm	Kültürel ve doğal kırsal turizm, doğal ve kültürel peyzajlara yönelik turlar
Yayla Turizmi	Yaylalara yönelik yapılan turlar
Eğlence Turizmi	Müzik, festival, karnaval vb.
Yat Turizmi	Yat ile yapılan geziler
Şehir Turizmi	Turistik çekiciliklere sahip şehirlerde yapılan geziler, alışverişler vb.
Doğa Macera Turizmi	Av turizmi, mağara turizmi, kamp-karavan turizmi, trekking vb.
Dağ Turizmi	Dağcılık, tırmanma, keşif
Etnik Turizm	Etnik grupların kültürlerini ve yaşam biçimlerini gözlemlemek ve deneyim etmek amacıyla yapılan turizm faaliyetleridir.
Kutup Turizmi (Arktik Antarktik)	Buz kıran gemiler ya da helikopterler ile Kutup Bölgelerine yapılan geziler
Kültürel Turizm	Miras turizmi, sıla turizm vb.

Türkiye’de turizmin 1980 yıllarında hareket kazandığı bilinmektedir. Turizm potansiyeli bakımından oldukça zengin olan ülkemizin bu yıllardan sonra alt yapı çalışmalarına ağırlık vererek dünyadaki kıyı turizm talebini karşılayan ülkeler arasında yer almaya başladığı bilinmektedir. 1982 yılında çıkartılan Turizm Teşvik Kanunu ile; Akdeniz ve Ege kıyıları başta olmak üzere deniz-kum-güneş turizminin ülkemizde yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir (Ceylan, 2015, s. 2).

Deniz-kum-güneş turizmi genellikle bazı yörelerde yoğunlaşarak belirli dönemlerde gerçekleşmektedir. Bu şekilde oluşan kitle turizm anlayışı ekonomik kalkınmayı desteklerken beraberinde çevresel ve toplumsal sorunlarda getirmektedir. Kitle turizminin yoğun olarak görüldüğü kıyı bölgeleri ile çevrelerinin ekonomik ve ticari sebeplerle değiştirilmesi doğal ve kültürel değerlerinin bozulmasına sebep olmaktadır. Doğal ve kültürel değerlerin korunması bilincine yönelik; deniz-kum-güneş turizminden oluşan kitlesel turizme karşı alternatif turizm çeşitleri oluşturulmuştur. Gerek doğal güzellikleri ile gerekse sahip olduğu kültürel zenginlikleriyle ülkemiz alternatif turizm çeşitlerine oldukça hâkim olmaktadır.

Alternatif turizm adı altında ortaya çıkan farklı turizm türleri mevcuttur. Bu turizm türlerinin ortaya çıkmasında; genellikle turizm talebindeki eğilimler ile bölgelerin ön plana çıkan özellikleri önemli rol oynamaktadır. Alternatif turizm türleri, turizmin çeşitlenmesini sağlayarak ekonomiye büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Ayrıca çeşitli bölgelerin hiç bilinmeyen kültürel zenginliklerinin ve doğal güzelliklerinin de tanıtılmasını sağlayarak o bölgeleri turizme kazandırmaktadır.

Turizm sektörü içerisinde en yüksek büyüme oranına sahip olan kültür turizmi; ait olduğu ülkeye ya da bölgeye sağladığı ekonomik istihdamın yanı sıra kültürel değerlerin de korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasında çok önemli bir paya sahip olmaktadır. Kitle turizmine karşılık alternatif olarak ortaya çıkan turizm türlerinden olan kültürel turizm günümüzde çok geniş bir alanı kapsamaktadır. İlk çağlardan itibaren insanoğlunun kendi bulunduğu yer dışında başka yerleri merak etmesi ya da çeşitli dini, sosyal törenlerde bulunmak, şifalanmak için seyahat ederek keşfetmesi ile kültürel turizmin başladığı ön görülmektedir.

Sürdürülebilir turizm kapsamında yer alan kültürel zenginlikleri korumayı hedefleyerek kültürel miras değerlerini tanıtmayı öncelik alan kültürel turizm, alternatif turizmler arasında yer almaktadır. Kültürel değerlerin tanıtılmasının yanı sıra farklı kültürlerinde kaynaşmasını sağlayan kültürel turizm; turistik çekicilikler

kapsamında kıyı turizminden sonra ikinci sırada yer alarak oldukça önem taşımaktadır (Kodaş ve Eröz, 2012, s. 170-171).

1.1.2. Kültürel Miras Kavramı ve Çeşitleri

Kültür, geçmişten geleceğe uzanan, zamanla şekillenen ve bir toplumu simgeleyen değerler bütünüdür. Genel olarak maddi ve manevi değerler olarak tanımlanan kültür, toplumlar hakkında bilgi vermekte ve ait olduğu toplumun ruhunu yansıtmaktadır. Her toplumun kendine özgü bir kültürü bulunmaktadır. Nesilden nesle aktarılan kültür birlik ve beraberliği sağlayarak toplumsal düzeni oluşturmaktadır.

Günümüze kadar birçok tanımı yapılan kültür kelimesi, bilim insanları tarafından oldukça zor ve karmaşık olarak kabul edilmiştir. 1952 yılında Alfred Kroeber ve Clyde Kluckhohn çeşitli kaynaklardan yararlanarak yapmış oldukları çalışmalar sonucu, kültüre yönelik bir sınıflandırma yaparak 7 temel başlık kapsamında 164 adet farklı tanım ortaya çıkarmışlardır (Göktürk, 2016, s. 30). Söz konusu kültürün tanımına ilişkin sınıflandırmalar ve bu kapsamda nitelendirilen odak noktaları Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Kültür Kapsamında Yapılan Sınıflandırmalar ve Odak Noktaları

(Alyakut ve Akpulat, 2020, s. 3-4).

Kültür Tanımının Sınıflandırılması	Odak Noktaları
Betimsel Tanımlar	Kültür toplumsal yaşamın bir bütünüdür. Toplumsal alışkanlıkların belirlediği insan davranışlarını incelemektedir.
Normatif Tanımlar	Toplumun maddi ve manevi değerleri esas alınmaktadır.
Psikolojik Tanımlar	Kültüre, bireylerin öğrenme, uyum sağlama, iletişim kurma aracı olarak yaklaşmaktadır.
Tarihsel Tanımlar	Kültür uygarlık anlamında değerlendirilir ve kültürün nesilden nesle aktarımına, geleceğe odaklanmaktadır.
Yapısal Tanımlar	Kültür burada soyut bir unsur olarak ele alınır ve toplumsal yapıyı düzenleyen bir araç görevindedir.
Genetik Tanımlar	Biyolojik etkiden farklı olarak, kuşaktan kuşağa aktarılan toplumsal eserler ve varlıklar olarak ele alınmaktadır.
Tamamlanmamış Tanımlar	Zamanla kültüre yönelik başka tanımların ve sınıflandırmaların ortaya çıkacağı görülmektedir.

Mejuyev, kültür kelimesinin bu kadar çok tanımının olmasını, kültürün yalnızca bilimin kapsamında olmadığını, bilim dışında toplumsal ve tarihsel boyutta da olmasından kaynaklandığını açıklamaktadır (Mejuyev, 1987, s. 8). Kültür kavramına yönelik tanımlara ilişkin olarak ortak bir görüş ise; kültür kavramını ifade eden birçok tanımın yeteri kadar kapsamlı olmadığı ve bu kavram doğrultusunda daha çok tanım yapılmasının gerektiği şeklindedir (Gray, 2004, s.44).

18. yüzyılın sonralarına doğru çoğul anlamda kullanılmaya başlanan kültür kavramının M.Ö. 1 yy ile M.Ö. 18. Yy'a kadar olan dönemlerde tekil anlamında "kültür" olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu kullanımdan sonra kültür, bir insan topluluğunun değerleri, yaşam biçimleri, sanatsal faaliyetleri kısacası tüm üretim ve varlıkları olarak tanımlanmıştır (Alyakut ve Akpulat, 2020, s. 4). Kültür terimindeki somut içerikli tanımın zamanla değişerek soyut içerik kazanmış olduğu görülmektedir. Kültür kavramının soyut anlamda kullanılması ile ilgili literatürde birçok görüş olduğu görülmektedir.

TDK Sözlüğü "kültür" kelimesini "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin" olarak tanımlamıştır (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020).

Ziya Gökalp kültür kelimesini ülkemizde ilk inceleyen kişi olmuştur. Ziya Gökalp kültürü; bir topluma mensup bireyleri birbirine bağlayan ve toplumda birlik beraberliği, dayanışmayı sağlayan bir olgu olarak açıklamıştır. Kültürü, "Yalnız bir milletin dinî, ahlakî, hukuki, akli, estetik, lisanî, iktisadî ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür" şeklinde tarif etmektedir (Gökalp, 1994, s. 25). Ziya Gökalp kültürü, vurgulayarak kullandığı "hars" kelimesiyle ifade etmiştir. Zamanla kültür kelimesinin kullanılmasının daha uygun olacağı konusunda fikir birliği yapılmıştır (Alakuş, 2004, s. 164).

Kültür tanımları incelendiğinde üç temel düşüncenin varlığı göze çarpmaktadır. Kültür bir mirastır; devralınarak yaşanır, yaşatılır ve gelecek kuşaklara devredilir (Aktan ve Tutar, 2007, s. 2).

Kültür tanımlarında adı geçen miras kavramının Türk Dil Kurumu Sözlüğünde 3 adet tanımı bulunmaktadır, bunlar:

“1. Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet, kalıt, bırakıt, tereke.

2. Kalıtım yoluyla gelen herhangi bir özellik.

3. Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey.” (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020).

Miras sözcüğünün çok anlamlı bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Bu tanımlardan ilki mal, mülk anlamına gelen finansal bir anlamı ifade etmektedir, kültür içerisinde bahsi geçen miras bu anlamdan ayrı bir kavramı ifade etmektedir. Bu şekilde incelendiğinde 3. Tanım, kültür kavramında konu edinilen miras kavramına daha yakın anlamdadır.

Miras fikrinin Fransız İhtilali ile ortaya çıktığı ve sahip olduklarımızı ortak olarak paylaşmak şeklinde ifade edildiği belirtilmektedir (Condominas, 2004, s. 21). Miras kavramı genel olarak bir üst kuşaktan devralınarak diğer kuşağa aktarılanlardır şeklinde tanımlanabilmektedir. Kültürel ve doğal unsurları kapsayan miras kavramında doğal unsurlar; parklar, dağlar, bitki örtüsü ve faunayı içine alırken, kültürel alanda miras unsurları ise; mimari ve tarihi kalıntıların sergilendiği müzelerdeki somut eserlerin biçimsel özelliklerini tanıtmak için ya da bu eserlerin maddi olmayan özelliklerini tanıtmak için kullanılan bir kavramdır. Aynı zamanda tarihte önemli kişilikler, çeşitli ritüeller, kutlamalar yazılı eserlerde kültürel alanda miras ögesinin kapsamına girmektedir (Aslan ve Çokal, 2016, s. 54).

Kültürel miras, insanoğlunun var oluşundan itibaren biriktirmiş oldukları tüm değerleri ifade etmektedir. Bu değerler; gelecek kuşakların geçmiş ile bir bağ kurmasını, tarihini, kimliğini, gelenek ve göreneklerini, yaşam biçimlerini öğrenerek nesilden nesle aktarılmasını sağlamaktadır. Kültürel miras kavramı evrensel bir ifade olup tek bir toplumu değil tüm dünyayı, insanlığı ifade etmektedir.

Vecco'ya (2010), göre kültürel miras geçmişten gelecek kuşaklara aktarılan bir mesajdır ve bu mesajın korunması tek bir bireyin değil tüm insanlığın ortak sorumluluğudur. Bir yerin özgünlüğü ancak kültürel mirasın doğru bir şekilde korunması ile mümkün olmaktadır (Somayeh, vd. 2015, s. 104).

Kültürel bir varlıktan miras olarak bahsetmek ancak kültürel varlığın; toplum tarafından benimsenmesi, korunması, yaşanıp ve yaşatılarak sahip çıkılması ve sürekliliğinin sağlanmasıyla mümkün olabilmektedir (Karaca Yılmaz vd. 2017, s. 87). İnsan elinden çıkmış biçim ve estetik açıdan değer taşıyan, yaşadığı bölgenin

özelliklerini yansıtan nesnelere olan kültürel varlıklar, yaşayan ve sürekliliği olan belgeler vasfında görülmektedir (Karpuz, 1990, s. 405).

UNESCO, kültürel mirası, “Kuşaktan kuşağa aktarılan, tüm kültürlerle ve insanlığa ait sanatsal ya da sembolik, maddesel simgeleri ifade etmektedir” şeklinde tanımlamıştır (Güneş ve Alagöz, 2018, s. 756).

2005 yılında kabul edilen kültürel miras tanımı “Kültürel Mirasın Toplum için Değeri Konulu Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi” (Faro Sözleşmesi) ile son şeklini almıştır. Tanım, “İnsanların, sürekli değişen değerlerinin, inançlarının, bilgi ve geleneklerinin bir yansıması ve ifadesi olarak, mülkiyetten bağımsız bir şekilde kendileri ile özdeşleştirdikleri geçmişten kalmış olan bir grup kaynaktır ve zaman içerisinde insanlar ve yerler arasındaki etkileşimin sonucu olarak oluşmuş ortamın tüm yönlerini içerir” şeklindedir (Eryazıcıoğlu, 2018, s. 12-13). Kültürel miras, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren toplumlararası etkileşim ve insan yaratıcılığı ile meydana gelen kültürel değerlerin birikimi olarak nitelendirilmiştir. Kültürel miras iki farklı şekilde sınıflandırılarak; somut ve somut olmayan kültürel miras şeklinde tanımlanmıştır.

UNESCO tarafından kültürel miras; somut ve somut olmayan kültürel miras olarak Tablo 4’te görüldüğü şekilde iki temel başlıkta ele alınmıştır. Somut kültürel miraslar taşınabilir ve taşınamaz şeklinde iki yan başlıkta incelemeye almıştır. Somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras öğelerin altında bulunan tüm varlık ve unsurlar kültürel mirası oluşturmaktadırlar. Kültürel miras incelenirken doğal miras başlığı şeklinde de değerlendirmeler söz konusu olabilmektedir. Doğal miras alanları kendine has özellikleriyle bulunmuş olduğu bölgeye sosyal, kültürel, ekonomik katkıda bulunmaktadır.

Tablo 4: Kültürel Miras Unsurları (Aslan ve Ardemagni, 2006, s. 9).

KÜLTÜREL MİRAS		DOĞAL MİRAS	
Somut Kültürel Miras		Somut Kültürel Miras	Olmayan Kültürel Miras
Taşınmaz Kültürel Miras	Taşınır Kültürel Miras	• Müzik• Dans• Edebiyat• Tiyatro• Sözlü gelenekler• Geleneksel gösteriler• Sosyal uygulamalar• El sanatları• Seremoniler	• Ekolojik ilgi uyandıran doğal veya deniz parkları.• Jeolojik ve fiziksel oluşumlar.• Olağanüstü doğal güzellikler.
• Mimari yapılar• Anıtlar• Arkeolojik Alanlar• Tarihi şehirler• Bina grupları• Kültürel peyzajlar• Tarihi park ve bahçeler• Botanik bahçeleri• Endüstriyel arkeoloji	• Müze koleksiyonları• Kütüphane eserleri• Arşivler		

1.1.3. Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı ve Gelişimi

İki temel başlıkla ayrılan kültürel miras tüm verileriyle bir bütündür. Tarihi ve mimari değere sahip olan yapılar somut kültürel mirasın önemli bir parçasını oluştururken somut olmayan kültürel mirasın da izlerini yansıtmaktadırlar. Kültürün taşıyıcılığını sağlayan, dilden dile, elden ele taşıyarak geçmiş ile bağ kurmamızı sağlayan toplumların ortak belleği olan somut olmayan kültürel miras kavramı insanlığın deneyimlerini nesilden nesle aktarmaktadır. Somut kültürel miraslar; somut olmayan kültürel mirasın etkisi ile şekillenip anlam kazanmaktadırlar.

UNESCO, Türkçe ifadesiyle Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, 1945 yılında kurulmuştur. 1945 yılının kasım ayında, 44 ülke temsilcilerinin de katılımıyla Londra’da gerçekleşen toplantıda kuruluş yasası kabul edilmiştir ve Türkiye de bu yasayı imzalayarak onuncu sırada yer almış ve yasayı kabul eden ilk yirmi devlet arasında olmuştur (Karadeniz, 2015, s. 1). Hazırlanma süreci 1945 yılında başlayan ve 1946 yılında tamamlanarak yürürlüğe giren “UNESCO Kuruluş Sözleşmesi”nin ardından içerisinde kültür kavramında bulunduğu uluslararası alandaki ilk düzenlemesi 1950 yılında “Eğitimsel, bilimsel ve kültürel objelerin taşınması üzerine uzlaşma” isimli belgesi ile bu belgenin 1976 tarihli protokolü olduğu bilinmektedir. 14 Mayıs 1954 tarihinde kültür ve kültürel miras alanları kapsamında gerçekleştirilen çalışmalar doğrultusunda; çeşitli savaş, çatışma gibi yıkıcı durumlarda

tarihsel ve sanatsal değeri yüksek olan, uluslararası toplumlar tarafından önemli kabul edilen, taşınabilir niteliğe sahip kültür varlıklarının korunmasına öncelik verileceğine ilişkin UNESCO tarafından yapılan ilk sözleşmenin “Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve Protokolü” olduğu ve bu alanda yapılan ikinci çalışmanın ise 14 Kasım 1970 yılında “Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirler” ile ilgili Sözleşme olduğu bilinmektedir (Oğuz, 2013, s. 6).

1972 yılında imzalanan “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme” ile birlikte birçok taraf devletin somut olmayan kültürel miras konusunda da bu sözleşmeye benzer bir sözleşmenin yapılması önerisinde bulunduğu bilinmektedir. 1972 yılı öncesinde UNESCO tarafından hazırlanan kültür sözleşmelerinde bahsi geçen kültürel miras objelerin; yani taşınabilir maddi tarihi eserlerin oluşturduğu düşüncesinin hakim olduğu görülmekteyken, imzalanan “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme” ile birlikte artık bu düşüncenin yavaş yavaş ortadan kalktığı, kültürel miras kavramını oluşturan değerlerin sadece somut unsurlar olmadığı, somut olmayan kültürel miras unsurlarının da yer aldığı düşüncesinin geliştiği ve konuda çeşitli çalışmaların da yapılmaya başlandığı bilinmektedir (Akyıldız ve Olğun, 2020, s. 236).

UNESCO, folklorun korunmasına yönelik “maddesiz miras bölümü” açarak bir uzmanlar komitesi oluşturmuş ve böylece somut olmayan kültürel miras çalışmalarına daha da yaklaşmış olduğu görülmektedir. 1982 yılında Meksika’da düzenlenen “Dünya Kültür Politikaları Konferansı”nda, kültürel miras değerlerinden bahsederken, somut olmayan kültürel miras kavramının önemine değinilerek; “kültür” ile “kültürel miras” kavramlarının da yeniden tanımlanması gerektiği vurgulanmıştır. 1989 yılında gerçekleştirilen UNESCO Genel Konferansı’nda alınan “Geleneksel Kültür ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararı” ile birlikte söz konusu geleneksel kültürün küreselleşmenin de etkisiyle yok olmaması ve korunması amaçlanmıştır. Bu kapsamda 1994 yılında “Yaşayan İnsan Hazinesi Programı” açıklamıştır. UNESCO’nun 29. Genel Konferansında (1997) alınan karar ile birlikte 1998 yılında “İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanı Programı” açıklanmıştır (Oğuz, 2008, s. 6). Bu programa yönelik olarak UNESCO 2001 yılında, “Adaylık Dosyası Hazırlama Kılavuzu”nu yayımlamış ve 19 başyapıttan oluşan “Kültürel mekan ya da kültürel anlatım formları”na bağlı ilk ilanın gerçekleştirildiği bilinmektedir (Oğuz, 2009, s. 8).

"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" 17 Ekim 2003 tarihinde UNESCO' nun Paris'te gerçekleşen 32. Genel Konferansında kabul edilmiş ve 20 Nisan 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Özkan, 2020, s. 3). "Kültürel mekan ya da kültürel anlatım formları"na bağlı olarak 2001 yılında başlayan başyapıt ilanları Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile birlikte sona ermiştir. İlk 19 başyapıttan oluşan başyapıt ilanının ikincisi 28 başyapıt ile 2003 yılında ve üçüncüsü 43 başyapıt ile 2005 yılında gerçekleşmiştir (Oğuz, 2008, s. 6).

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin 2. Maddesinde yer alan tanımlar bölümünde kültürel mirasın sürekliliği, katkısı, önemi ve sürdürülebilir kalkınmaya etkisi şu cümlelerle ifade edilmiştir:

"Kuşaktan kuşağa aktarılan somut olmayan kültürel miras, topluluk ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşmelerine bağlı olarak sürekli biçimde yeniden yaratılır ve onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir. Böylece, kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur. İş bu Sözleşme bağlamında, sadece uluslararası insan hakları belgeleri esaslarına uyan ve topluluk, grup ve bireylerin karşılıklı saygı gereklerine ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olan Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) göz önünde tutulacaktır" (Tan, 2013, s. 94).

UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi 2. Madde de yer alan kültürel miras tanımı ise; "Toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ile kültürel mekânlar" (<https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>, 2020) biçiminde ifade edilmiştir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere kültürel miras birey temelli değil toplum temelli bir kavramdır.

Somut olmayan kültürel miras ancak toplumlararası hoşgörü, iletişim ve uyum ile birlikte gelişerek evrensel bir role sahip olma özelliği taşımaktadır. Kültürel miraslar; teknolojik gelişmeler, kentleşme, çevre kirliliği, savaşlar, sanayileşme gibi faktörler ile kaybolma tehdidi altında kalmaktadır. Bir toplumun kimliğini yansıtan ve kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar gelen somut olmayan kültürel mirasın, bu tehditler karşısında korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amacıyla UNESCO tarafından kabul edilen "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması

Sözleşmesi" bu konu da gerekli olan yolu, yöntemi ve bilgiyi sağlamaktadır (Çelepi, 2016, 18).

1.1.4. Türkiye’ de Somut Olmayan Kültürel Miras

Kültürel miras unsurlarından somut olmayan kültürel mirasların; ait olduğu toplumların ritüellerini, yaşam biçimlerini, anlatımlarını, yiyecek ve içeceklerini, bilgi ve becerilerini, kullandıkları araç ve gereçleri, mekânlarını ve el sanatları gibi değerlerini kapsamakta olduğu bilinmektedir.

SOKÜM kavramı ülkemize, 2003 yılında UNESCO tarafından kabul edilen “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”nin 27 Mart 2006 yılında ülkemizin bu Sözleşmeye resmen taraf olması ile birlikte girmiştir. Bu sözleşmeyle somut olmayan kültürel miras ile ilgili birçok çalışmalar yapılmaya başlanarak bu konunun tanıtılması, araştırılması, açıklanması, korunması, duyurulması ve aktarılması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalar da başta UNESCO Türkiye Milli Komisyonu (UTMK) ile Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) olmak üzere Dışişleri Bakanlığı, üniversiteler, ilgili sivil toplum kuruluşları da yer almaktadır. Ülkemizde “4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun” ve “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” kapsamında UNESCO Türkiye Milli Komisyonu’nun danışal öncülüğünde SOKÜM ile ilgili işlemler Kültür ve Turizm Bakanlığınca gerçekleştirilmektedir (Aydoğdu Atasoy, 2019, s. 1093).

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması sözleşmesinin amaçları sözleşmenin birinci maddesinde şu şekilde sıralanmıştır:

- Somut olmayan kültürel mirası korumak, sahip çıkmak,
- Tüm toplumların Somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek,
- Somut olmayan kültürel konusunda farkındalık yaratarak bu konunun önemini vurgulamak ve bu farkındalığı arttırmak için yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar yapmak,
- Karşılıklı yardımlaşarak uluslararası iş birliğini sağlamak
(<https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>).

Bu amaçlar doğrultusunda SÖKÜM Sözleşmesi’ ne göre Somut Olmayan Kültürel Miras alanlarını şu şekilde sıralamak mümkün olmaktadır:

a) Destanlar, masallar, atasözleri, hikayeler, efsaneler, müzik, fıkralar ve dans gibi sözlü gelenekler ve anlatımlar ile somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında en önemli işleve sahip olan kültürün taşıyıcılığını yapan dil

b) Karagöz, kukla, meddah, halk tiyatrosu gibi gösteri sanatları

c) Düğün, nevruz, nişan, doğum gibi geleneksel şöenler ve ritüeller

d) Halk takvimi, yöresel yemekler, halk hekimliğı, halk meteorolojisi gibi evrenle ilgili bilgi ve doğal uygulamalar

e) Bakırcılık, dokumacılık, saraçlık, debbağılık, semercilik, saraçlık ve demircilik gibi el sanatları gelenekleri şeklinde sıralamak mümkün olabilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>, 2020).

SÖKÜM sözleşmesinin ilk iki maddesinde yer alan sözleşmenin amaçları ve somut olmayan kültürel miras alanları yapılacak olan çalışmalarda yol gösterici olmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda yapılan çalışmalardan birisi de, Somut Olmayan Kültürel Miras İhtisas Komitesi ile Kültür ve Turizm Bakanlığının ortaklığıyla hazırlanan SÖKÜM Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi olmuştur. Türkiye'nin Ulusal Envanteri kapsamında İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesine dâhil edilen başyapıtlar 2021 Ocak ayı itibariyle şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Meddahlık Geleneğı (2008)
2. Mevlevi Sema Törenleri (2008)
3. Aşıklık Geleneğı (2009)
4. Karagöz (2009)
5. Nevruz (Azerbaycan, Hindistan, İran, Kırgızistan, Özbekistan ve Pakistan ile ortak dosya) (2016 yılında dosya Afganistan, Irak, Kazakistan, Tacikistan ve Türkmenistan ülkelerinin katılımıyla genişletilmiştir)
6. Geleneksel Sohbet Toplantıları (Sıra Geceleri, yaren, Barana vd.) (2010)
7. Alevi-Baktaşî Ritüeli Semah (2010)
8. Kırkpınar Yağı Güreş Festivali (2010)
9. Geleneksel Tören Keşkeğı (2011)
10. Mesir Macunu Festivali (2012)
11. Türk Kahvesi Geleneğı (2013)
12. Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı (2014)

13. İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka (Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan ile ortak dosya) (2017)
14. Geleneksel Çini Sanatı
15. Bahar Bayramı Hıdırellez (Makedonya ile ortak dosya) (2017)
16. Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği (Azerbaycan ve Kazakistan ile ortak dosya) (2018)
17. Geleneksel Türk Okçuluğu (2019)
18. Minyatür Sanatı (Azerbaycan, İran ve Özbekistan ile ortak dosya) (2020)
19. Geleneksel zekâ ve strateji oyunu: Togyzqumalaq, ToguzKorgool, Mangala/Göçürme (Kazakistan ve Kırgızistan ile ortak dosya) (2020)
20. UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi (17. Madde): 1. Işık Dili / Whistled Language (2017) (<https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-%C4%B0nsanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras%C4%B1-Temsil%C3%AE-Listesi,2020>).

Türkiye'nin Ulusal Envanteri kapsamında İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesine giren bu başyapıtlarla Somut Olmayan Kültürel Miras'ın önemi ve korunması gerekliliğine olan farkındalık arttırılmaktadır.

"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" doğrultusunda ortaya çıkan 1993 yılında ilk olarak konusu geçen ve daha sonraları sürekli geliştirilen (Oğuz, 2008, s. 6) diğer bir anlaşma da "Yaşayan İnsan Hazinesi Sistemi"dir. Somut Olmayan Kültürel Miras alanına giren değerleri yeniden meydana getirmek ya da yorumlamak için yeterli bilgi ve beceriye sahip kişiler Yaşayan İnsan Hazinesi'ne seçilebilecek kişileri ifade etmektedir. Yaşayan İnsan Hazinesi Sistemi'nin amacı; somut olmayan kültürel mirası devam ettiren ustaların tanınması, sanatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli ortamların sağlanması, çırak yetiştirme geleneğinin devam ettirilmesi için teşvik edilmesi, bu zanaatların genç kuşaklara aktarılacak ilgi alanlarına girmesinin sağlanması gibi birçok amacı bulunmaktadır. (Oğuz, 2009, s. 34-35).

Kültürel mirası devam ettiren birey, grup ya da topluluğun önemi ile SOKÜM sözleşmesinde bahsi geçen "kültürel mekânların korunması", "başyapıt ilanı" ve "örgün ve yaygın eğitim" gibi konularda "Yaşayan İnsan Hazinesi Sistemi" de ön planda yer

almaktadır. Bu sistemde özellikle ustaların kültürü aktarmadaki rolüne değinilmekte olduğu görülmektedir (Oğuz, 2008, 6).

“Yaşayan İnsan Hazinesi”ne seçilecek olan ustaların taşınması gereken özellikler ise şu şekilde ifade edilmektedir:

- a) 10 yıldır ustalığını icra ediyor olması,
- b) Yapmış olduğu sanatın ustalığını çırak olarak başlayarak öğrenmiş olması,
- c) Bilgi ve becerisini uygulamada kullanabilme becerisi,
- d) Sahip olduğu bilginin uzmanlık alanında ender bulunuyor olması,
- e) Yapmış olduğu sanata gönül vermesi, kendisini adanmış olması,
- f) Bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneği,
- g) Sahip olduğu bilgileri ve tecrübelerini çıracı yetiştirirken kullanma becerisi ve bir çırak yetiştirmiş olması gereklidir. (Öksüz, 2019, s. 7)

Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi, UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi ve Yaşayan İnsan Hazinesi Listesi'ne kaydettirdiği toplam unsur sayısı Ocak 2021 tarihinde toplam 65 adettir. UNESCO üyesi ülkelerin en çok kayıt yaptırdıkları liste Temsili Liste olmakla beraber Türkiye'nin en çok Yaşayan İnsan Hazinesi Listesi'ne kayıt yaptırdığı görülmektedir.

1.1.5. Somut Olmayan Kültürel Miras Değeri: El Sanatları

İnsanın elini, kolunu, gözünü ve gönlünü ortaya koyarak oluşturduğu değerler olan el sanatları insan ile başlamış, gelişmiş ve şekillenmiştir. Elde edilen arkeolojik bulgular Paleolitik Çağ'dan itibaren insanların sanatla uğraştıklarını göstermektedir. Eski medeniyetlere ait birçok işlenmiş süs eşyalarının, yiyecek-içecek kaplarının, duvar resimlerinin, kabartmaların, takı ve tokalar ile heykellerin günümüze kadar ulaştığı bilinmektedir. Eski çağlardan beri insanoğlu yaşamını sürdürdüğü coğrafyada yalın halde bulunan taşı, kemiği, toprağı, tahtayı işleyerek günlük yaşamlarındaki ihtiyaçlarını karşılamıştır. Geçmişten günümüze yaklaştıkça yaşanan çağlara da adını veren bakır, tunç ve demir gibi madenlerin bulunmasıyla birlikte insanoğlu zamanla bu madenleri işlemeyi öğrenmiş ve zaman içerisinde ticaretin yapılmaya başlanmasıyla birlikte işlenen bu ürünler de yayılmaya ve çoğalmaya başlamıştır. El sanatları kavramı açıklanırken ilişkili olduğu 2 kavram göze çarpmaktadır. “Sanat” ve “Zanaat”

kavramları ile el sanatları kavramı arasında çok ince bir anlam farkı olmasına karşın bu ifadeler günümüzde iç içe kullanılmaktadır.

Arapça kökenli olan sanat kelimesi; “yapılan iş, meslek” olarak tanımlanmaktadır. Literatürde yer alan diğer bir tanım ise sanat; “İnsanın el becerisi ile yaptığı şeyler; gözlem, çalışma veya uygulama yoluyla elde edilen üstün nitelikli öğrenme yeteneği; bir işi belli bir estetik duyguyu yansıtacak biçimde gerçekleştirme tarzı; bir etkinliğin gerçekleşmesi veya belli bir işin yapılmasıyla ilgili yöntem, bilgi ve kuralların tamamı” (Eren, 2018, s. 188) şeklinde tanımlar yer almaktadır. Aristo’ya göre sanat hayatın kendisidir ve insanın doğa ile olan ilişkisinin en üst düzeyde kavrandığı durumlarda sanatın tam olarak anlaşılabilceği düşüncesini savunmaktadır, başka bir deyişle sanatı; insanın tabiatı şekillendirmesi, yönetmesi olarak görmektedir (Edman, 1991, s. 36). El sanatlarında geçen el kelimesi yapılan sanatın teknolojiden uzak insan emeği ile ortaya çıkmasını ifade etmektedir. El sanatı kavramı, insanların ihtiyacını karşılamak üzere yapmaya başladıkları ve ticaretin ortaya çıkıp yayılmasıyla birlikte zamanla alanının ve çeşitliliğinin arttığı, insanların ticaret yaparak geçimlerini sağlamaya başladıkları bir iş halini almıştır.

El sanatı kavramı yerine “Halk Sanatları”, “Geleneksel Zanaatlar”, “Anadolu Halk Sanatları”, “Çarşı Sanatları”, “Turistik El Sanatları” gibi günümüze kadar kullanılmış birçok ifade yer almaktadır (Öztürk, 2003, s. 24-25). SÖKÜM Sözleşmesi’nde ise “El Sanatları Geleneği” ifadesi kullanılmakta ve bu başlık altında el sanatlarına ilişkin unsurlar toplanmaktadır. Bu unsurlar isimlendirilirken “Zanaat ve Sanat”, “Geleneksel El Sanatları”, “Bilgi ve Teknikleri”, “İşçiliği”, “Geleneksel Bilgi ve Beceriler” şeklinde çeşitli terimler kullanılmaktadır (Tüzel, 2020, s. 2)

El sanatları, teknoloji kullanılmadan el emeğine dayanarak yapılan ait olduğu toplumun kültürünü yansıtan, toplumlara kültürel kimlik kazandıran ve toplumları bu kimlik ile tanıtan en önemli unsurlardandır. El sanatlarını, halkın uğraşım yaptığı ve el işçiliğine dayanan bir alan olarak görmek mümkün olmaktadır. Bu sanat dalı kültürel, sosyal ve ekonomik alandaki özellikleriyle bir yöre bir ülke için oldukça önemli bir etkiye sahip olmaktadır. İnsanlar barınma, fiziksel ya da ruhsal korunma gibi maddi-manevi ihtiyaçlarını giderme mecburiyeti gibi sebeplerden dolayı bugün el sanatı adı verilen uğraş içine girerek farklı objeler üretmişlerdir. Önceleri gereksinimleri karşılama işlevinde olan el sanatları zaman ilerledikçe sınırlarını aşmış ve “geleneksel” sıfatını alarak üretildiği toplumun duygu, düşünce ve kültürünü yansıtır hâle geldiği

bilinmektedir. Geleneksel el sanatları, canlı belgeler niteliğinde olması nedeniyle kültürümüzün en önemli değerleri arasında yer almaktadır.

İnsanlığın başlangıcından itibaren tüm toplumlar birbirlerinden etkilenecek el sanatlarını öğrenmiş ve bu el sanatlarından kendi yaşamları için önemli olanları alarak yaşamlarını idame ettirmişlerdir. Anadolu özellikle coğrafi konum itibarıyla stratejik bir yerde bulunması sebebiyle kültürel etkileşimden oldukça etkilenen ve el sanatlarını oldukça çok kullanan bir bölge olmuştur (Polat, 2013, s. 124).

Ustalarının sabır, bilgi ve becerisi ile insan ruhunun inceliklerini, yaşam tarzını, hayat görüşünü, duygu ve düşüncelerini ifade eden el sanatları eserlerinde, sessiz bir dil bulunmaktadır. Bir milletin kültürel kimliğini gösteren el sanatları oldukça önemli bir belge niteliği taşımaktadır. El sanatları; önemli bir kültür taşıyıcısı işlevi gören ve geçmiş ile gelecek arasında bir köprü oluşturan, somut olmayan kültürel miras alanları içerisinde yer alan önemli bir unsur olmaktadır. El sanatları ve ustaları kültür taşıyıcıları arasında önemli bir paya sahip olup, somut olmayan kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması ile sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

Geleneksel el sanatlarının SOKÜM'ü oluşturan maddelerden biri olmasının sebebi teknolojik gelişmeler, sanayileşme, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının azalması gibi etkenlerin geleneksel el sanatı üretimini olumsuz etkilemesidir. Küreselleşme ile birlikte ticari kaygılar daha çok ön plana çıkmaya başlamış, yaratıcılığa ve el sanatlarına ilişkin ilgi azalmaya başlamıştır. Bu durum el sanatlarının unutulmaya ve giderek yok olmasına sebep olmaktadır.

Bazı el sanatları ise özgünlüğünden uzaklaşarak farklı üretim alanları ve üretim biçimlerine dönüşmüştür. El sanatının özgünlüğü ve değeri üretildiği yörenin özelliklerini tam anlamıyla taşımasıyla belirlenebilmektedir. Üretim tekniği, deseni, ustası, çizgisi ve malzemesi üretilen el sanatına ayrı bir orijinallik kazandırmaktadır. Geleneksel ile çağdaş olanın birbirinden ayrı tutulması gerekmektedir. Değişen yaşam şartlarına ve teknolojiye yönelik farklı ürünler üretirken geleneksel el sanatlarını dejenere etmemek gerekmektedir (Kahveci, 1998, s. 392).

El sanatları ait oldukları yörenin tanıtımını yaparak turizm sektöründe istihdam yaratarak günümüzde ekonomik kalkınmaya oldukça katkı sağlamaktadır. Bölgenin kültürel zenginliğini keşif amacıyla gelen turist için o bölgeye ait ve o bölgenin özgün değerini yansıtan bir ürün alması eşsiz bir deneyim olmaktadır. Bu sayede el sanatlarının buldukları yeri bir cazibe merkezi haline getirerek turistik bir çekicilik

kazandırdığı hem de işgücünün artmasını sağlayarak ekonomiye katkı sağladığı görülmektedir (Can, 2013, s. 261).

Geleneksel el sanatları bakımından oldukça zengin bir ülkeye sahip oluşumuzun en önemli nedenleri arasında; köklü ve zengin geçmişiyle birlikte derin izler bırakan Anadolu topraklarının birçok medeniyete ve devlete ev sahipliği yapmış olması sayılmaktadır. Anadolu’da kurulan bu medeniyet ve devletlerin el sanatlarında da birbirini etkileyerek bir devamlılık arz ettiği görülmektedir. Anadolu’ya hakim olmak için birçok medeniyet ve devletler birbirleriyle mücadele etmiştir. Anadolu’ nun çeşitli yerlerine kurulmuş olan beyliklerde bu mücadelenin içerisinde yer almıştır. Bu beylikler arasında en önemlisi Osmanlı’dır. Anadolu Selçuklu Devleti’nin zayıflamasıyla birlikte Anadolu’ya yayılan Türk boyları tarafından yönetilen Anadolu, Osmanlı beyliğinin bağımsızlığını ilan etmesiyle ileride büyük bir imparatorluk haline gelecek olan Osmanlı beyliğinin egemenliğine geçmiştir. Tarih boyunca birbirini tamamlar şekilde devam eden sanat anlayışı Osmanlı Dönemi’nde çok farklı bir boyut kazanmıştır. İslamiyet’in de etkisi ile Osmanlı sanatının kendine has bir özelliği olduğu bilinmektedir.

Geçmişten günümüze kadar gelen birçok el sanatları yaşadıkları mekânlara kimlik kazandırmış ve değer katmıştır. UNESCO tarafından koruma altına alınan bu değerlerle ülkemizin birçok bölgesinde karşılaşılmaktadır. Köklü tarihi geçmişi ile hem Osmanlı mimarisinin hem de Osmanlı geleneksel el sanatlarının yaşadığı mekânlardan birisi de “UNESCO Dünya Miras Kenti Safranbolu” dur.

İKİNCİ BÖLÜM

SAFRANBOLU İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

2.1. Safranbolu' nun Coğrafi Konumu

Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nin batı bölümünde bulunan Karabük ilinin 10 km uzaklığında yer alan ve ilin en büyük ilçesi olan Safranbolu (Şekil 1), Karadeniz'e 90 km, komşusu olan Kastamonu iline 105 km ve Bartın iline ise 89 km mesafede yer almaktadır. Türkiye'nin önemli şehirlerinden olan Ankara'ya 239 km ve İstanbul'a ise 450 km uzaklığındadır (Tunçözgür, 2012, s. 25).

Şekil 1: Safranbolu'nun Konumu

Coğrafi olarak değerlendirildiğinde Safranbolu'nun engebeli bir bölgede yer aldığı görülmektedir. Bölgenin en alçak noktası 300 m, en yüksek noktası ise 1750 m. ile Sarıçiçek Yaylası'dır. Karabük ilinin en büyük ilçesi olan Safranbolu'nun yüz ölçümü yaklaşık 1013 km²'dir. (Diker ve Deniz, 2017, s. 66).

Safranbolu, Karadeniz ve İç Anadolu iklimleri arasında bir geçiş bölgesinde yer almaktadır. Karasal iklim özelliklerinin görüldüğü bölgede şiddetli kışlar ya da çok kurak yazlar görülmemektedir. Yağışlar genellikle yılın ilk yarısında düşmekte; kış ve ilkbahar mevsimleri daha uzun sürmektedir. Yaz mevsimi ise temmuz başından eylül sonuna kadar devam etmektedir. Yıllık ortalama yağış miktarının ise 721 mm olduğu, nem oranının da %60 civarlarında olduğu bilinmektedir (Tunçözgür, 2012, s. 27-28). İklim bakımından bir karşılaşma sahası içerisinde bulunan Safranbolu'nun iklim çeşitliliğine bağlı olarak flora ve faunası bakımından da oldukça zengin olduğu görülmektedir (Diker ve Deniz, 2017, s. 66).

Safranbolu'nun, sahip olduğu zengin su kaynakları ve bölgede yer alan platoları hayvancılığın ve tarımın gelişiminde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Ayrıca zengin bitki örtüsü ve geniş ormanlık alanları da şehrin iktisadi ve ekonomik hayatında oldukça önemli rol oynamaktadır. Sahip olduğu coğrafi özellikler göz önüne alındığında Safranbolu'nun bir yerleşmenin kurulması için gerekli olan bütün şartları taşıdığı görülmektedir (Hacısalihoglu, 1995, s. 411).

2.2. Safranbolu' nun Tarihi Gelişimi

Tarihi çok eski çağlara kadar dayanan, 17. ve 18. Yüzyıl Osmanlı sivil mimarisini yansıtan ve günümüze kadar gelen kültürel mirasları ile UNESCO Dünya Miras Kenti Safranbolu kültür tarihimiz açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

Türklerin Anadolu'ya gelerek Safranbolu'yu hakimiyetleri altına alıncaya kadar Safranbolu'nun birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Safranbolu' nun Türk egemenliğine girişi yaklaşık 13. Yy olarak bilinmekte ve Türklerin egemenliğine giren Safranbolu'nun bundan sonra hiçbir savaş ve saldırıya maruz kalmadan Türk yurdu olarak kaldığı ve kendine özgü kültürel değerlerini oluşturarak şekillendiği bilinmektedir (Kuş, 2015, s. 290).

Bilinen geçmişi yaklaşık M.Ö. 3000'li yıllara kadar tarihlendirilen ve İyon Prensi Theodora tarafından "Theodorapolis" adı ile kurulan Safranbolu; Roma öncesi dönemlerde "Paflagonya (Paphlagonia)" olarak bilinen Kızılırmak ve Filyos Irmağı arasında kalan bölgede yer almaktadır. Bu bölgede bulunan Safranbolu; Gasgarlar (Gaşka), Hititler (Etiler), Frigler, Lidyalılar, Persler, Helenistik Krallıklar (Pontlar, Bitinya), Romalılar, Bizanslar, Danişmendliler, Çobanoğulları, Anadolu Selçuklu, Candaroğulları ve Osmanlı gibi birçok devlet ve medeniyete ev sahipliği yapmıştır (Kalyoncu, 2010; Tunçözgür, 2012). Tarih boyunca Safranbolu'nun birçok medeniyete ev sahipliği yapması, birçok kültürle tanışması anlamına gelmektedir. Birbirinden farklı kültürlerle ev sahibi olan Safranbolu birçok farklı isimle anılmıştır.

Safranbolu'nun ilk adının kurucusu olarak bilinen İyon prensinin adı olan "Theodorapolis" ya da "Germia" olduğu, Bizans Döneminde "Dadybra", 1196 tarihinde Anadolu Selçuklular egemenliğine girdiği dönemde "Zalifre", beylikler ile Osmanlılar arasında el değiştirmelerin yaşandığı dönem de ise "Borglu-Borlu", "Taraklı Borlu", "Zağfiranborlu" olduğu bilinmektedir. Osmanlı'nın son dönemlerindeki kayıtlarda ise "Zafranbolu" olarak geçtiği görülmektedir (Ulukavak, 2017, s. 17-27). Kente dair

verilen isimlerin anlamlarına ilişkin olarak Hulisi Yazıcıoğlu ve Mustafa Al (1982); “Borlu” kelimesinin aslına kale anlamına gelen “Borglu” da ki ses düşmesiyle oluştuğunu “Taraklı” ya da “Taraklı Borlu” da ki “Taraklı”nın ise Isparta ilimizde yer alan “Borlu” ilçesi ile karıştırılmaması için verildiğini öne sürmüştür. “Taraklı” kelimesinin anlamını ise eski bir Türk topluluğunun ismi olduğunu ifade etmiştir. Zamanla hem ses düşmelerine hem de Türk dilinin özelliklerine göre değişen bu kentin ismi son olarak Safran bitkisinin yetiştiği bölge olarak ün saldığından, 1940 yılında kentin adı “Safranbolu” olarak kabul edilmiştir (Yazıcıoğlu ve Al, 1982, s. 31-37).

Malazgirt Zaferi ile Anadolu’nun kapısı Türklere açılmış ve böylece Türkler’in Anadolu’ya ilerlemeleri ve yerleşmeleri hız kazanmıştır. Bu ilerlemeler ile göçebe olarak yaşayan Türkler’in Safranbolu ve çevresine de yerleşmeye başladığı bilinmektedir.

Türk göçebelerin öncelikle Kastamonu-Çankırı-Ankara-Eskişehir-Kütahya-Denizli hattını daha sonra ise Kastamonu-Safranbolu-Gerede hattını kurdukları ve buralara yerleştikleri bilinmektedir (Yazıcıoğlu ve Al, 1982: 12). Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan’ın oğlu olan Ankara Meliki Muhiddin Mesud Şah’ın, Dadybra (Safranbolunun o dönemlerdeki adı) şehrinin kalesini dört ay boyunca kuşattığı ve şehri 1196 yılında Bizanslılardan alarak Türk topraklarına kattığı bilinmektedir (Acar, 2006, s.1; Turan, 1996, s. 219). Fakat 1074 yılında Ankara’dan Kastamonu’ya gelen Bizans ordusunun yolda (Safranbolu’da) bozguna uğratıldığı söylenmektedir. Bu durum Türklerin Safranbolu’ya daha önceden yerleştiklerinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Yazıcıoğlu ve Al, 1982: 12). Anadolu Selçuklu Devleti’nin dağılmasından sonra bir süre Çobanoğlu beyliğinin egemenliğinde kalan Safranbolu’nun, Çobanoğlu Beyliği’nden sonraki yaklaşık elli yıllık bir süre içerisindeki durumu hakkında net bilgiler bulunamamakla birlikte Safranbolu’nun bu dönemlerde bağımsız bir beylik olarak idare edildiği tahmin edilmektedir. 1326-1354 yılları arasında Candaroğulları’nın egemenliğinde kalan Safranbolu, 1354 yılında hızla büyüyen ve güçlenen Osmanlı Devleti’nin topraklarına katılmıştır. Sultan Orhan Gazi’nin oğlu Gazi Süleyman Paşa tarafından alınan Safranbolu’da, Osmanlı Devleti’nin batıya yönelmeleri sebebiyle kesin bir hakimiyet kurulamamıştır. 1361-1416 yılları arasında Safranbolu’nun sürekli Osmanlı-Candarlı çekişmesine sahne olduğu görülmektedir. Fakat bu çekişmelere rağmen 1416 tarihinden itibaren

Safranbolu'nun kesin olarak Osmanlı egemenliğine girdiği bilinmektedir (Tunçözgür, 2002, s. 3-6).

Safranbolu'nun Osmanlı Dönemi'nde "Medine-i Taraklı Borlu" ve "Yörükkan-ı Taraklı Borlu" (bugünkü Yörük Köyü) olarak iki kazadan oluştuğu bilinmektedir. Bolu Sancağına bağlı olan bu kazaların 1692 yılında Kastamonu'ya bağlandığı bilinmektedir (Yazıcıoğlu ve Al, 1982, s. 46). Kastamonu tarihi ile birlikte gelişen ve Cumhuriyet Dönemi'nde Kastamonu'nun en büyük ilçesi olan Safranbolu'nun 1927 yılında bu ilden ayrılarak Zonguldak iline bağlandığı bilinmektedir. 1940'lı yılların başında Safranbolu'ya bağlı bir bucak olan Karabük; 1953 yılında Zonguldak'a bağlı bir ilçe merkezi olmuş ve 1995 yılında ise il olarak kayıtlara geçmiştir. Safranbolu ise 1995 yılında Zonguldak'tan ayrılarak Karabük iline ait bir ilçe olmuştur (Ulukavak, 2017, s. 55).

Safranbolu; ev sahipliği yaptığı birçok medeniyetin farklı kültürlerini bünyesinde tutan tarihi ile ve günümüze kadar gelen kültürel miras unsurlarıyla çok zengin bir potansiyele sahip kentimizdir. Safranbolu'ya özgü bu mirasları koruma anlayışı ve çalışmalarının 1975 yıllarında başladığı bilinmektedir. Dönemin Safranbolu Belediye Başkanı olan Kızıltan Ulukavak'ın çalışmalarıyla 1975 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi iş birliği ile "Avrupa Mimari Miras Yılı" etkinliklerinin Safranbolu'da yapıldığı söylenmektedir. Anıtlar Yüksek Kurulu'nun ise 1976 yılında Safranbolu için kentsel sit kararı aldığı bilinmektedir (Özdemir, 2013, s. 138). 1976 yılında Asmazlar Konağı Türkiye TURİNG ve Otomobil Kurumu tarafından satın alınmış ve burada Süha Arın tarafından "Safranbolu'da Zaman" belgeseli çekilmiş ve yayımlanmıştır. Bu belgeselde amaç Safranbolu'nun eski hallerine dikkat çekerek zamanla ne kadar değiştiği ve korunması gerekliliği görüşünü ortaya çıkarmak olmuştur. 1990 ve sonrası Safranbolu'nun korunması sürecinde ikinci aşama olarak bilinmektedir. Bu dönemde korumanın somut örnekleri görülmeye başlanılmış eski evler restore edilerek otel ve pansiyon olarak turizme kazandırılmaya çalışılmıştır. 1990 yılı haziran ayında gerçekleşen "Kendini Koruyan Kent Safranbolu Paneli"ne katılan dönemin Dışişleri Bakanlığı temsilcisi Ali Engin OBA'nın Safranbolu'nun Dünya Miras Listesi'nde olması gerekliliğinden bahsettiği ve bu doğrultuda çeşitli girişimlerde bulunduğu bilinmektedir. Bu girişimler ile birlikte Safranbolu 17 Aralık 1992 yılında "UNESCO Dünya Miras Listesi"ne girmiştir (Ulukavak, 2017, s. 263-283). Korumacılık anlayışı, sahip olunan kültürel zenginliklerin korunarak bir sonraki nesle aktarımının

sağlanması olarak tanımlanabilmektedir. Kültürel zenginlikleri korunarak günümüze kadar gelen Safranbolu, Osmanlı Dönemi'nin en belirgin özelliklerini taşımakta olan oldukça zengin kültürel mirasa sahip kentlerimizden biri olmaktadır.

2.3. Safranbolu'da Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayat

Toplumlar yaşadıkları mekânı şekillendirir ve onlara kimlik kazandırır. Bu sebeple her mekânda toplumun yaşam izleri görülmektedir. Toplumlar yaşadıkları bölgeye inançlarını, sanatlarını, gelenek ve göreneklerini, yaşam biçimlerini, dilini ve bunun gibi birçok özelliklerini işlemektedirler. Bir Osmanlı kenti Safranbolu'da bulunan, miras niteliğindeki somut ve somut olmayan değerlerde bu özellikleri görmek oldukça mümkündür. Yaşanılan yer olan mekânlar toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel durumunu da etkilemekte ve geliştirmektedir. Geleneksel Osmanlı mimarisi ile yapılmış olan meşhur Safranbolu evleri o dönemde yaşanılan ataerkil- baba ocağı ve kalabalık aile yaşantısı geleneğini yansıtan önemli yapılardır. Günümüze kadar gelen camiler, hamamlar, çeşmeler, düğünler, yollar, masallar vb gibi tüm miraslar toplumun kültürünü yansıtan birer belge niteliğindedirler.

Safranbolu'da kapalı toplum yaşantısı olduğu görülmektedir. Safranbolu evlerinin yapısı ve şekli incelendiğinde haremlik-selamlık şeklinde bir geleneğin olduğu görülmektedir. Bahçe duvarlarının yüksek olması (Resm 1, Resim 2), kadınların ve erkeklerin eve girişlerinin ve çıkışlarının farklı kapılardan olması bahsi geçen geleneğe örnek olmaktadır (Günay, 1981, s. 21).

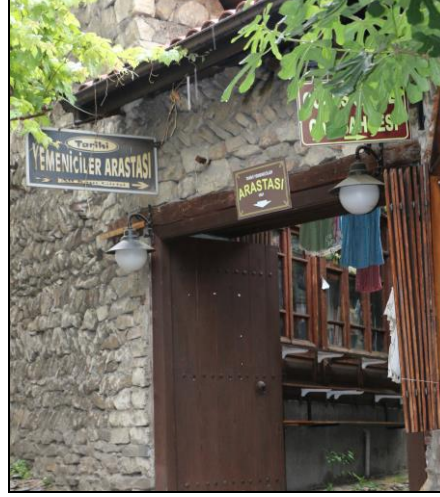

Resim 1: Geleneksel Safranbolu Evi

Resim 2: Geleneksel Safranbolu Evi

Safranbolu'nun ekonomik özellikleri incelendiğinde ise su kaynakları ve bitki örtüsünün zenginliği, geniş platoların varlığı tarım ve hayvancılığın gelişmesinde önemli rol oynamaktadır (Hacısalıhoğlu, 1995, s. 412). Önemli ticaret yolları üzerinde yer alan Safranbolu'dan tarih boyunca çok sayıda kervan geçmekte ve burada konaklamaktadırlar. Gelen tüccarların konaklama ihtiyacının sağlanması amacıyla "Cinci Hanı" yaptırılmış ve böylece Cinci Han ekonomik canlılığın artmasına katkı sağlamıştır (Tunçözgür, 2002, s. 25). Anadolu Selçukluları Dönemi'nde ortaya çıkan ahilik anlayışı Safranbolu'da da devam etmiş ve Osmanlı Dönemi'nde oluşan, lonca adı verilen ve temel amacı belli bir pazarı korumak olan anlayışın gelişmesi için ahi teşkilatı ile esnaf birlik olmuşlardır (Tunçözgür, 2012, s. 40). Safranbolu'da, han-hamam-cami ve çarşı bir arada bulunmaktadır. Kentin en merkezi yerinde bulunan cami çevresinde ise çeşitli zanaat kollarına ait üretim yapan dükkânlar sıralanmıştır (Bogenç ve Sabaz, 2019, s. 1531). Çeşitli meslek grupları farklı farklı sokaklarda kurulmuş ve buldukları sokakların adını taşımışlardır (Resim 3, Resim 4).

Resim 3: Yemeni Sanatının Yapıldığı Arasta

Resim 4: Debbaglık Sanatının Adının Verildiği Sokak

Safranbolu ekonomisinde tarım ve hayvancılıktan sonra özellikle Osmanlı Dönemi'nde el sanatları, dericilik ve ticaret önemli rol oynamıştır. Deri üretiminin temel alındığı görülmekte ve dericilik üretimine bağlı olarak; saraçlık, semercilik, kunduracılık, yemenicilik gibi çeşitli zanaat kollarının ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Deri işleme atölyesi olan debbaghane veya tabakhaneler şehir merkezinin dışında yer almaktadırlar (Hacısalıhoğlu, 1995, s. 415). Safranbolu iş kollarına bakıldığında zaman çoğunlukla el işçiliğinin olduğu görülmektedir. Demircilik, yemenicilik, kalaycılık, bakırcılık, debbaglık vb. gibi el sanatları dönemin önemli zanaat kollarını oluşturmakta ve şehrin ekonomisinde önemli pay sahibi olmaktadır. Safranbolu'da ekonominin özellikle 19. Yüzyılda daha canlı olduğu bilinmektedir. Bölgede özel olarak yetiştirilen safran bitkisi ve Safranbolu lokumu da şehrin diğer ekonomik gelir kaynakları arasında yer almaktadır (Hacıbebekoğlu, vd., 2014, s. 51).

2.4. Safranbolu’da Turizm

Osmanlı mimarisi ile inşa edilmiş geleneksel evleri ile ünlenen ve dikkat çeken Safranbolu ilçesinin günümüzde sadece evleri ile değil; tarihi, kültürel ve doğal güzellikleriyle de ön plana çıktığı görülmektedir. Sahip olduğu eşsiz coğrafi yapısı ile; akarsuları, kanyonları, tarihi yapıları, mağaraları, yürüyüş parkurları gibi birçok özelliği ile turizm potansiyeli oldukça yüksek bir destinasyona sahip olan Safranbolu ilçesinde, alternatif turizm çeşitlerinin birçoğunun aktifleştiği görülmektedir. Safranbolu ilçesine ait turizm değerleri Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5: Safranbolu’da Mevcut Turizm Değerleri (Altay ve Aydın, 2020, s. 83-84).

Doğal Turizm Varlıkları	Kültürel Turizm Varlıkları
Kanyoning (Kanyon Geçişi): Tokatlı Kanyonu, Düzce (Kirpe) Kanyonu, Sakaralan (Yacı7Yağcı) Kanyonu, İncekaya Kanyonu, Sırçalı Kanyonu	Safranbolu Evleri: Kaymakamlar Evi, Hacıhüseyinler Konağı, Mümtazlar Konağı, Karaüzümler Evi, Kavsalar evi, Kileciler Konağı, Emir Hocaşade Ahmet Beyler Evi, Müze Köy Yörük
Mağara Turizmi: Bulak Mencilis Mağarası, Hızar Mağarası, Ağzıkara Mağarası	Safranbolu Kalesi Safranbolu Ham ve Hamamları: Cinci Han, Tuzcu Han, Eski Hamam
Yayla Turizmi: Sarıçiçek Yaylası, Ulu Yayla.	Eski Hükümet Konağı (Kent Müzesi)
Botanik Turizmi: Safran Bitkisi	Camiler: Eski Cami (Bizans Dönemi ve Osmanlı Dönemi (1841), Köprülü Mehmet Paşa Cami (1658-1661), Taşminare Camii (Hüseyin Kethüda Cami) (18. yy ortaları), Hidayetullah Cami (1719) Dağdelen Cami (1767), Kazdağlıoğlu Cami (1779) İzzet Mehmet Paşa Cami (1796), Ulu Cami (1956) - (Aya Stefanos Kilisesi 1800), Lütfiye (Kaçak) Cami (1879), Hamidiye (Zulmiye) Cami (1882-1884)
Dağ Turizmi/ Yürüyüş: Araç Çayı Boyu, Bulak Köyü-Bulak Mağara Yolu, Karapınar-Kirpe Kanyonu, Karaevli-Kirpe Kanyonu-Araç Çayı, Hızar Mağarası-Tokatlı Kanyonu-Safranbolu	Çeşmeler: (Köprülü Çeşmesi, Hergele (Akçasu) Çeşmesi, Taş Minare Çeşmesi, Hidayetullah Çeşmesi, Dağdelen Çeşmesi, Mütevellioğlu (Hışırpınarı) Çeşmesi, Kazdağlıoğlu Çeşmesi, Alibey Çeşmesi
Ulugeçit Köyü-Sakaralan Kanyonu, Çatak Köyü-Sırçalı Kanyonu, Safranbolu-Eflani arası Katır Yolu, Ağaçkese Köyü-Sırçalı Kanyonu, Örencik-Sırçalı Kanyonu	Eski Hastane (Frengi ve Gureba Hastanesi)
	Hıdırlık Tepesi
	Köprü ve Kemerler (İnce Kaya Su Kemerı, Kristal Teras, Tokatlı Köprüsü, Taş Köprü)
	Saat kulesi
	Güneş Saati
	Köprülü Mukavvıthanesi
	Safranbolu Çarşıları (Yemeniciler Arastası, Demirciler Çarşısı, Bakırcılar Çarşısı ve Semerciler Çarşısı)
	Tabakhane Müzesi
	Kaya Mezarlar
	Yemekleri ve geleneksel tatları (Safranbolu lokumu, Safranbolu Keşkeği, Safranbolu Baklavası, Bükme, Kuyu Kebabı vd.)
El Sanatları (Dericilik, Cam Sanatı, Demircilik, Bakırcılık, Kalaycılık, Yemenicilik	
Tarihi Cezaevi	

Tablo 5’te belirtildiği üzere Safranbolu’nun birbirinden eşsiz ve çok çeşitliliğe sahip bir turizm potansiyeli mevcuttur. Safranbolu’nun 17 Aralık 1994 yılında UNESCO Dünya Miras Listesine alınması ile çekiciliği artan kent yıllar içerisinde birçok yerli ve yabancı turiste ev sahipliği yapmıştır. Tablo 6’da 1995 yılından 2020 yılına kadar Safranbolu’ya gelen yerli ve yabancı turist sayılarının durumu hakkında bilgi verilmektedir.

Tablo 6: 1995-2020 Yılları Arasında Safranbolu’ya Gelen Yerli ve Yabancı Turist Sayıları (Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı)

Yıllar	Yerli Turist Sayısı	Yabancı Turist Sayısı	Toplam
1995	27.644	2.629	30.273
1996	38.745	3.071	41.816
1997	39.788	5.089	44.877
1998	40.488	9.932	50.42
1999	47.862	4.620	52.482
2000	57.261	5.876	63.137
2001	55.215	8.988	64.203
2002	58.381	11.051	69.432
2003	76.678	8.430	85.108
2004	78.485	13.610	92.095
2005	80.046	17.776	97.822
2006	91.098	17.405	108.503
2007	112.655	21.655	134.31
2008	125.482	17.130	142.612
2009	116.634	17.396	134.03
2010	138.121	22.619	160.74
2011	173.674	32.685	206.359
2012	183.701	38.681	222.382
2013	195.616	43.850	239.466
2014	209.843	53.601	263.444
2015	190.111	53.996	244.107
2016	173.075	32.069	205.144
2017	217.842	57.917	275.759
2018	218.584	97.258	315.842
2019	231.496	87.370	318.866
2020	95.005	9.480	104.485

Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı'ndan temin edilen ve Tablo 6'da belirtilen verilere göre; yerli turist sayıları bir önceki yıla göre değerlendirildiğinde düşüşün olduğu yıllar 2020 (136.491 kişi), 2015 (9.732 kişi), 2016 (17.036 kişi), 2009 (8848 kişi) ve 2001 (2046 kişi) olarak tespit edilmektedir. Bu yıllar dışında gelen yerli turist sayısında bir düşüşü olmamış, sayılar artış göstermiştir.

Yabancı turist sayıları bir önceki yıla göre incelendiğinde ise; 2020 (77.890 kişi), 2016 (21.927 kişi), 2008 (4.525 kişi), 2006 (371 kişi), 2003 (2621 kişi) ve 1999 (5312 kişi) yıllarında bir düşüşü yaşandığı tespit edilmektedir. Her iki grupta da düşüşün yaşandığı ortak yıllar 2020 ve 2016 yıllarıdır. 2016 yılındaki dşşye 15 Temmuz 2016 yılında ülkemizin milli birlik ve beraberliğini bozmaya, zarar vermeye yönelik yapılan 15 Temmuz darbe girişiminin sebep olduğu düşünülmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türkiye İstatistik Kurumu verileri incelendiğinde, 2016 yılında Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısında da bir düşüşü olduğu tespit edilmektedir. 2016 yılı turizm sektöründe özellikle yabancı turist sayısında ülke olarak düşüşü yaşadığımız bir dönem olarak görülmektedir. Turist sayılarındaki düşüşün yaşandığı diğer yıl olan 2020 yılında ise Covid'19 virüsü sebebi ile tüm dünya ülkeleri pandemi sürecine girmiştir. Virüsün yayılmasını önlemek amacıyla alınan tedbirler kapsamında ülkelere giriş çıkışın yasaklanması, ülke içerisindeki seyahat kısıtlamaları ve alınan önlemler bu düşüşün sebebini açıklamaktadır.

Tablo 6 genel olarak incelendiğinde; Safranbolu'nun turizm potansiyelinin oldukça yüksek olduğu, birçok kişi tarafından keşfedilmek istendiği görülmektedir. Bu durum şehrin ekonomisine sağladığı katkı ve şehrin tanınması konusundaki etkisiyle oldukça önem arz etmektedir.

Resim 5: Safranbolu'dan Bir Görüntü

Resim 6: Safranbolu'dan Bir Görüntü

Resim 7: Safranbolu Tarihi İncekaya Su Kemerini

Resim 8: Safranbolu'ya 2013 yılında yapılarak Turizme Kazandırılan Kristal (Cam) Teras

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAFRANBOLU'DA OSMANLI DÖNEMİ EL SANATLARI

3.1. Safranbolu Geleneksel El Sanatları

El sanatları bir kentin en önemli değerleri arasında yer almaktadır. Tarih boyunca yaşanan dönemlere ilişkin bilgiler içermektedir. Safranbolu el sanatlarının yanında, kente ait gelenek-görenekleri, masalları, oyunları, düğünleri ve yemekleri gibi somut olmayan kültürel miras değerleri bakımından da oldukça zengin bir ilçedir.

Safranbolu'da bulunan zanaatkarların; ahilik sisteminde olduğu gibi ayrı ayrı teşkilatlandığı, aynı meslek gruplarının toplu halde bulunduğu ve yer aldıkları sokağa yaptıkları sanatın adının verildiği bilinmektedir. Ahilik teşkilatı zamanla lonca adını almış ve her zanaat lonca teşkilatına dahil edilmiştir. Usta-çırak ilişkisine dayalı olan bu zanaat kollarında, çırağın sanatı öğrenmesi ile, ustasının ve loncanın da verdiği ortak kararlarla çırak kalfalığa yükselmektedir. Kalfa olarak sanatını yapmaya devam ederek birkaç yıl sonra tam olarak sanatı öğrenip, piştiği uygun görüldüğünde ustalığa yükseltilmektedir. Bu görevde yükselmeler geleneksel kuşak bağlama töreni ile gerçekleştirilmektedir (Acar, 2011, s. 31-32). Safranbolu el sanatları, ekonomi ve sosyal hayata yön verirken tarihi ile ustası ile ve kullanım yerleri ile de kültürü etkilemekte geçmişi geleceğe taşımada önemli rol üstlenmektedir.

1743 yılı Safranbolu doğumlu Osmanlı Sultanı III. Selim'in sadrazamlarından İzzet Mehmet Paşa'nın kendi adına Safranbolu'da yaptırdığı vakfın vakfiyesi, 1831 yılı 782 sıra numaralı Safranbolu Nüfus kayıtları, Hulusi Yazıcıoğlu, Mustafa Acar ve Ünsal Tunçözgür'ün eserleri incelenerek Tablo 7'de gösterilen meslek ve sanatların Osmanlı döneminde Safranbolu'da görüldüğü tespit edilmiştir.

Tablo 7: Osmanlı Dönemi'nde Safranbolu'da Meslek ve Sanatlar

Meslek/Sanat Adı			
Habbaz (firıncı)	Oduncu	Amele	Kuyumcu
Eskici	Penpeci (Pamukçu)	Attar (Aktar)	Kahveci
Hamamcı	Rençber(çiftçi)	Bakkal	Kalaycı
Helvacı	Sarraç (serrac)	Basmacı ¹	Abacı ²
Hizmetkar	Semerci	Berber	Neccer (Marangoz)
Bakırcı/ Kabçı	Simitçi	Boyacı	Nalbant
Kahveci	Terzi	Çakmakçı	Dokumacılık
Kapıcı	Tüccar	Çilingir	Duvarcı
Kassab (kasap)	Urgancı	Çubukçu ³	Muytab ⁴
Katırcı ⁵	Kürkçü	Debbağ (derici)	Manav
Keçeci	Nalçacı ⁶	Değirmenci	Koltukçu
Kundakçı ⁷	Dülger ⁸	Demirci	Sabuncu
Yemenici	İplikçi	Hırhırcı-Çekmeci	Kiremitçi
Kunduracı/Dikici	Manifaturacı	Duhancı (tütüncü)	Tuğlacı
Kireççi	Hancı	Sobacı	Saatçi
Bıçakçı	Çerçici ⁹	Bezirgan ¹⁰	Çarkcı ¹¹
Çıkrıkçı ¹²	Çoban	Kazzaz ¹³	Çizmeci
Tellak	Seyis	Mumcu	Lokantacı

¹Tülbent ve pamuklu dokuma üstüne kalıp basan kimse (<https://sozluk.gov.tr/>, 2021).

² Aba denilen kumaş ile giysi diken kimseye denilmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>, 2021).

³Tütün içiminde kullanılan çubukları yapan veya satan kimse (<http://www.lugatim.com/s/%C3%A7ubuk%C3%A7u>, 2021).

⁴ Kıl dokuyan; kıldan çuval, yem torbası vb. eşyalar yapan kimseye denilmektedir (mutaf) (<http://www.lugatim.com/s/%C3%A7ubuk%C3%A7u>, 2021).

⁵Kiraya vererek katır işleten veya katırla eşyâ taşıyan kimse (<https://sozluk.gov.tr/>, 2021).

⁶Daha fazla dayanması için ayakkabıların ökçesine çakılan demir (<https://www.seslisozluk.net/nal%C3%A7ac%C4%B1>, 2021).

⁷Tüfek kundağı yapan usta (<http://www.lugatim.com/s/kundak%C3%A7C4%B1>, 2021).

⁸Yapıların kapı, pencere dışındaki kaba tahta ve ağaç işlerini yapan usta (<http://www.lugatim.com/s/d%C3%BCIger>, 2021).

⁹ Ufak-tefek eşya satan kimse (<http://www.lugatim.com/s/%C3%A7er%C3%A7ici>, 2021).

¹⁰ Tüccar (<http://www.lugatim.com/s/bezirgan> Erişim Tarihi 04.02.2021).

¹¹Kesici aletleri bileyen kimse, bileyici (<https://kelimeler.net/%C3%A7ark%C3%A7C4%B1>, 2021).

¹²Pamuktan, yünden iplik bükme ya da bükülmüş iplikleri sarmak için kullanılan, el ya da ayakla çevrilen, çevrildikçe kayışıyla bir iği döndüren, dolap (<https://www.lafsozluk.com/2012/07/cikrik>, 2021).

¹³Ham ipeği işleyen, iplik ve ibrişim durumuna getiren kimse (<https://sozluk.gov.tr/>, 2021).

Araştırmamız doğrultusunda Osmanlı Dönemi'nde Safranbolu'da mevcut olan el sanatlarının daha kapsamlı ele alınıp açıklanabilmesi ve günümüze kadar gelen el sanatlarının tespit edilebilmesi için dönemin el sanatları diğer mesleklerden ayrı tutularak Tablo 8'de belirtilmektedir.

Tablo 8: Osmanlı Dönemi'nde Safranbolu El Sanatları

El Sanatları	
Debbağ (Derici)	Keçeci
Kunduracı/ Dikici	Demirci
Yemenici	Sobacı
Sarraç (serrac)	Nalbant
Semerci	Çilingirci
Dokumacı	Bakırcı
Muytab	Kalaycı

3.1.1. Debbağlık (Dericilik)

El sanatları bakımından oldukça zengin potansiyele sahip olan ülkemizde insanoğlu gerek el becerilerini gerekse de doğada ham olarak bulunan çeşitli kaynakları kullanarak, şekillendirerek ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Bu el sanatları içerisinde Ülkemiz ve Safranbolu tarihi içinde önemli rol oynayan el sanatlarından biri de debbağlıktır.

Öz Türkçe bir kelime olan derinin “tirik” kelimesinden geldiği ve eski Türk boylarında Hakan' a ödenen vergi anlamında kullanıldığı bilinmektedir. Etimolojik olarak tanımlandığında derinin toplumsal olduğu kadar ekonomik anlamda da yerinin oldukça önemli olduğu görülmektedir (Tozun ve Çınar, 2020, s. 372-373). Kaşgarlı Mahmut'un eserleri incelendiğinde X. Yüzyılda eski Türkler'in deriye “teri” dediği tespit edilmektedir. Aynı zamanda “gön” ve “kön” kelimelerinin de Türk kültüründe deri ve meşin anlamında yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bazı kaynaklarda “gön” kelimesinin “ham deri” manasında kullanıldığı bilinmektedir (Çınar ve Büyükyazıcı, 2017, s. 258). Ögel (2000) ise “gön” ve “kön” sözcüklerinin ham deri için değil “tabaklanmış deri” için söylenildiği görüşünü savunmaktadır (Ögel, 2000, s. 164). Teri, gön ya da kön denilen deriler, gördükleri işlem ve kullanım durumlarına

göre; teladin, tirşe, sahtiyân, güderi, akderi ve meşin gibi isimler almışlardır (Önder, 1995, s. 64).

Doğal bir ürün olan deri çeşitli hayvanlardan elde edilmektedir. Derinin lifli bir yapıya sahip olması deriye özellikle tercih edilen bir yumuşaklık ve güç sağlamaktadır (Kathpalia, 1990, s. 160). Doğal olan derinin işlenerek günlük hayatta kullanılmasını sağlamak dericiliğin en önemli amacı olmaktadır. Derinin sağlam bir yapıya sahip olması sebebiyle önceleri işlevsel ürünlerde kullanılmış daha sonra ise bir meslek haline gelerek çeşitli teknik yöntemlerle işlenmiş, kendine has özellikler ve estetik değerler kazandırılmış ve böylece birçok alanda kullanılabilir duruma getirilmiştir (Çınar ve Büyükyazıcı, 2017, s. 256). Herhangi bir amaç için öldürülen hayvanların derileri giyim-kuşam başta olmak üzere birçok ürünün yapımında kullanılmaktadır (Dağtaş, 2007, s. 11).

Dericilik mesleğini yapan kişiler için debbağ, sepicî, derici gibi ifadeler kullanılmıştır. Derilerin işlendiği yerlere ise Arapça bir kelime olan debbağhane denilmiştir. “Debbağ” ve “debbağhane” kelimeleri esnaf ve halk arasında zamanla Türkçeleşerek “tabak” ve “tabakhane” adını almıştır (Tozun ve Çınar, 2020, s. 373). Deriyi belirli bir teknikle işleyerek diğer bir ifadeyle deriyi terbiye eden (Dağtaş, 2007, s. 11) (derinin kokusunu gideren, onu boyayan, kurutan ve çeşitli ürünlere meşin, sahtiyân, kösele veya kürke dönüştüren) sanatkâr ve işçiler için “tabak” ve onların deriyi işledikleri, çalıştıkları imalathanelere “tabakhane” denilmiştir (Tozun ve Çınar, 2020, s. 373).

Oldukça köklü bir geçmişe sahip olan deri işleme ve deri kullanımının tarihi seyrinin insanoğlunun beslenme, barınma ve örtünme gibi ihtiyaçlarının ortaya çıkmasıyla başladığı düşünülmektedir. Mezopotamya Fırat vadisinde yapılan kazılarda M.Ö. yaklaşık 4000 yıllarından kaldığı düşünülen kırmızı boyalı deri parçalarının bulunduğu bilinmektedir (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 23). M. Ö. yaklaşık 2000 yıllarında ise İspanya’da ki Altimira Mağarası’nda bulunan ve sırtlarında postlarıyla bizonları avlayan avcılarının resmedildiği duvar resimlerinde de deri kullanımının var olduğuna rastlanılmaktadır. Bu duvar resminin deriyi kullanan ilk insanı belgelendirdiği bilinmektedir (Deniz ve İrken, 2020, s. 1529). Paleolitik ve Mezolitik çağlarda kabaca işlenen derinin Neolitik Çağ’da daha bilinçli bir şekilde işlenmeye başladığı söylenmektedir. Hayvanların evcilleştirilmesi ve yerleşik hayata geçilmesi bu durumun temel sebebi olarak görülmektedir (Dağtaş, 2007, s. 11).

İlk çağlarda insanlar avladıkları hayvanların derilerini örtünme amacıyla kullanmışlardır. Çok çabuk bozulan bir yapıya sahip olan deriyi su da yıkayıp ağaç dalları arasına gererek kurutup daha sonra da ateş dumanıyla tütsüledikleri tahmin edilmektedir. Yaptıkları bu ilkel uygulamanın debbağlığın (sepicilik, dericilik, debagat) başlangıcı olduğu kabul edilmektedir. Yerleşik hayata geçiş ile birlikte derinin hızlı bozulmasını önlemek ve deri işlemek amacıyla farklı teknikler geliştirilmeye başlanılmıştır. Derinin daha kalıcı ve sağlam olması için günümüzde de kullanılmakta olan yağlı, nebati ve madeni sepileme gibi farklı tekniklerin geliştirildiği bilinmektedir (Tozun ve Çınar, 2020, s. 373).

Dericilik Türk kültüründe Mezopotamya ve Orta Asya topraklarında ortaya çıkan bir ata mesleği olarak görülmektedir (Özdemir, 2007, s. 67). Dericilik sanatı, Doğu'dan Batı'ya doğru ilerlemiş Mezopotamya, Mısır ve Anadolu uygarlıklarından etkilenerek benzer yöntemlerle geliştirilmiştir. Hammadde bakımından zengin olan Orta Asya ve Anadolu'da bu mesleğin oldukça gelişmiş olduğu görülmektedir (Tozun ve Çınar, 2020, s. 373). Dericilik Türkler'de oldukça geniş alana yayılan bir meslek haline gelmiştir.

Orta Asya'dan başlayan Anadolu Selçukluları Dönemi'nde ahilik teşkilatı ile örgütlenerek devam eden dericilik zanaatının Osmanlı Dönemi'nde ise altın çağını yaşadığı bilinmektedir (Özdemir, 2007, s. 71). Osmanlı Dönemi'nde deri sanatı, saray atölyelerinde ve saray için üretilen deri ürünlerinde oldukça başarılı olmuştur (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 15). Bu dönemde yönetim ve sanat merkezi işlevi gören sarayda deri kullanılarak yapılan ürünlerin oldukça geniş bir yer tuttuğu ve deri ile yapılan her eşyanın sanatsal boyuta ulaştığı bilinmektedir (Özdemir, 2007, s. 71). Bu dönemde giyimden, cilt yapımına, Karagöz gibi sanatsal figürlerden, askeri teçhizata kadar birçok alanda kullanılmış olan derininin günlük yaşantıya tam anlamıyla girdiği görülmektedir. Deri kullanımının ve ürünlerinin bu denli geniş yer tutması ve çeşitli olması teknik seviyesi yüksek bir deri ve deri mamul sanayisinin varlığını göstermektedir (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 15-16). Osmanlı Dönemi'nde Anadolu'da; Konya, Diyarbakır, İzmir, Kütahya, Kayseri, Sivas, Safranbolu, Erzurum, Tokat, Amasya, Trakya'da; Silivri, Edirne, Rumeli'de; Üsküp, Selanik, Flibe, Tihala, Rusçuk, Güneydoğu'da ise Halep, Şam gibi birçok şehirde dericiliğin oldukça yayıldığı ve geliştiği görülmektedir (Dağtaş, 2007, s. 94).

Türk deri sanayi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında lonca karakterini koruyan ve babadan oğula geçen bir iş kolu olarak devamlılığını sürdürmüş fakat kalkınma planlarında dericilik sektörü ile ilgili alınan çeşitli özendirici tedbirler sayesinde, kabuk değiştirmeye başlamıştır. Kalkınma Planının yürürlükte olduğu dönemlerde dericilik sektörüne gerekli önem verilmeye çalışılmış, ancak pahalıya mal olan Batı tekniğinin Türk dericiliğinde de kullanılmaya başlanması, nitelikli eleman yetersizliği, deri işleme atölyelerinin dağınık halde olması ve bazı finansal zorluklar sebebiyle dericilik sektörünün Avrupa ülkelerinin gerisinde kaldığı görülmektedir (Özdemir, 2007, s. 78). 19. yüzyıl ortalarında yaşanan ekonomik kriz ile birlikte dericilik alanında gerilemenin başladığı görülmektedir. Önceleri Anadolu'nun pek çok yerinde yapılan dericilik zanaatının teknolojinin ilerlemesi ve makineleşmenin artması ile gittikçe gerileyen bir sanat dalı haline geldiği görülmektedir (Deniz ve İrken, 2020, s. 1530).

Zanaat kollarında ihtisaslaşarak ülke hatta uluslararası pazarlarda söz sahibi olmayı sağlayan Safranbolu'da 17. yüzyıldan itibaren temel üretim kolunun dericilik olduğu bilinmektedir. Safranbolu'da dericiliğin ne zaman başladığı tam olarak bilinmemekle beraber uzun yıllar dönemin Avrupa'sından etkilenmeyerek, özgün kalarak faaliyet gösteren bir sektör olduğu söylenmektedir (Hacıbebekoğlu, vd., 2014, s. 51).

Safranbolu 1831 yılı Nüfus Kayıtlarına göre; Safranbolu merkezi meslek çeşitliği bakımından oldukça zengindir. Bu yılda merkezde 60 farklı mesleğin olduğu ve bu mesleklerde ise 895 kişinin sanatını icra ettiği tespit edilmiştir. En fazla kişinin yer aldığı meslek grubu ise 227 kişinin çalıştığı debbağlık olmuştur (Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, 2015, s. 52). Safranbolu'da debbağlık yani deri işleme daha çok tabaklık olarak anılmaktadır. Tabaklığın merkezi deri işleme atölyesi olan tabakhanelerdir (tabahna). Dere boyunca bir vadi içerisinde yer alan bölge Safranbolu Çarşısı'nın içinden geçen Akçasu ile Gümüş derelerinin birleştiği dere yatağının genişlediği yerdir. Tabakhaneyi çevreleyen sokaklar; "Debbağ Pazarı", "Yokuşbaşı Sokağı", "Akpınar Sokağı" ve "Yukarı Tabakhane Sokağı" dır. Tabakhane bölgesi Aşağı ve Yukarı Tabakhane diye ikiye ayrılmaktadır. Yukarı Tabakhane bölgesi; tabakhane mescidinin olduğu yeri, Aşağı Tabakhane ise, deri fabrikasının çevresini ifade etmektedir (Acar, 2011, s. 49). Tabakhane bölgesinde bir cami (Resim 9) ve bir kahve bulunduğu, caminin altından çıkan suyun (Resim 10) ise kimyasal yapısının tabaklığa uygun olduğu bilinmektedir. Çevreden toplanan ham deriler geleneksel

yöntemlerle işlenerek en iyi işlenmiş deri elde edilmektedir (Günay, 1981, s. 17). Tabakhaneler yerleşim yerlerinin dışında kalan bölgelere kurulmuş (Resim 11) hatta “Kabak bostandan dışarı, tabak esnaftan dışarı” deyimini de Safranbolu’da oldukça yaygın kullanılmaktadır. Bu deyim de debbağlığın şehirden uzak yapılmasını ifade etmektedir (Acar, 2011, s. 50).

Resim 9: Tabakhane Bölgesinde Bulunan Cami

Resim 10: Tabakhane Bölgesinde Bulunan Caminin Altından Çıkan Su

Resim 11: Safranbolu Tabakhane Atolyelerinin Bulunduğu Sokaktan Bir Görüntü

Safranbolu kentinin 19. Yüzyılda ekonomik olarak en parlak dönemini yaşadığı söylenmektedir. 1880-1892 yılı Kastamonu Salnamelerinde Safranbolu’da 84 adet tabakhanenin varlığından bahsedilmektedir (Tunçözgür, 2002, s. 26-27). 1901 yılı Yukarı Tabakhane loncası sicil defteri kaydına göre kentte 194 debbağ, 1923 yılı

Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası Risalesinde ise 415 debbağ ustasının mevcut olduğu tespit edilmiştir (Acar, 2011, s. 50).

Safranbolu'nun kapalı yapısı dış etkenlerden uzak kalmasını ve artan makineleşmeden dericiliğin geç etkilenmesini sağlamıştır. Dericiliğin Safranbolu'da 20. Yüzyıl ortalarına kadar devam ettiği bilinmektedir. Lonca teşkilatına bağlı olarak yapılan bu zorlu ve yorucu zanaat 1910 yılında loncanın kaldırılmasına rağmen lonca geleneğine bağlı kalmıştır fakat bir süre sonra değişen şartlar bu geleneklerin kaybolmasına sebep olmuştur (Günay, 1981, s. 16-17). Karabük'te açılan Demir Çelik Fabrikası'ndan sonra debbağlık ve daha birçok zanaat kolu emeklerinin karşılığını alamadıkları düşüncesiyle yönlerini fabrikaya çevirmişler ve yavaş yavaş bu sanatı unutmuşlardır (Acar, 2011, s. 51). Günümüzde Safranbolu'da bu sanat yapılmamaktadır. Tabakhane bölgesinde yer alan eski dönemlerde imalat yapılan bir atolye, sahibi İsmail SARITUNÇ tarafından gezi evi haline getirilmiştir (Resim 13-Resim 14). Üç katlı bir bina olan eski atolyenin birinci katında; dericilikte kullanılan makineler ve işlemlerin yapıldığı bölümler bulunmakta, ikinci katında; deriden yapılmış olan ürünler sergilenmekte ve satışı yapılmakta, son katta ise yiyecek ve içecek hizmeti sunulan bir kafeterya bulunmaktadır (Resim 15, Resim 16, Resim 17, Resim 18). İsmail Bey, gezi evini ziyaret eden yerli ve yabancı konuklarına bu sanatın nasıl yapıldığını anlatarak, günümüzde icra edilmeyen bu sanatın unutulmasını önleme çabasıdır.

Resim 12: Tabakhane Gezi Evi Levhası

Resim 13: Tabakhane Gezi Evi ve Kafeteryası

Resim 14: Tabakhane Gezi Evi ve Kafeterya

Resim 15: Tabakhane Gezi Evinde Sergilenen Derilerin Temizlendiği Havuz ile Kurutulduğu Fırın

Resim 16 ve Resim 17: Tabaklıkta Kullanılan ve Gezi Evinde Sergilenen Bazı Makineler

Resim 18: Gezi Evinde Deriden Yapılan ve Satışa Sunulan Ürünler

3.1.2. Kunduracılık (Ayakkabıcılık / Dikici)

İnsanoğlunun doğal şartlara karşı koyabilmek, barınma, örtünme gibi ihtiyaçlarını gidermek üzere ortaya çıkan deri tarihi, derinin işlenerek gelişmesi sonucu bir zanaate dönüşmüştür. Bu zanaat kollarından biri de kundura yapımıdır. Kunduracılığın Türk kültür tarihinde deri üretimine bağlı olarak geliştiği bilinmektedir.

Önceleri potin¹⁴ üzerine pabuç gibi giyilen ökçeli, yarım ayakkabılara kundura denilmekteyken daha sonraları bu ifadenin her türlü ayakkabı için kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Ayverdi, 2011, s. 713).

¹⁴ Ayak bileğini örtecek kadar uzun olan, bağcıklı veya yan tarafı lastikli ayakkabı (<https://sozluk.gov.tr/>, 2021).

Osmanlı Dönemi'nde deri üretiminin altın çağının yaşadığı ve deri kullanılarak birçok çeşit ürünler elde edildiği bilinmektedir. Dericilik Osmanlı sarayı ve ordusu için çok ayrı bir önem taşımaktadır. Temelde Osmanlı ve Türk ordusunun deri ve kundura ihtiyacını karşılamak amacıyla 1810 yılında II. Mahmut tarafından kurulan “Beykoz Deri Fabrikası” bu önemin en büyük göstergeleri arasında yer almaktadır. Bu fabrika faaliyetine devam etmiş ve Cumhuriyet Dönemi'nde “Beykoz Deri ve Kundura Sanayi İşletmesi” adını almıştır (Küçükerman, 1996, s. 14).

Ayakkabı kelimesinin geçmiş dönemlerde; “başmak, cermuk, tomak, edik, çedik, çapula, filar, fotin, galata yemenisi, kaloş, kamerçin, katır, mest, mercan terlik, merkup, nalın, takunya, pabuç, postal, patik, pantufla, sandal, yemeni, kundura ve iskarpin” olarak ifade edildiği bilinmektedir. (Koçu, 1996, s. 20). Babuççu ve dikicilerin yaptıkları ürünler olan kunduraları (ayakkabıları) satan tüccarlara da haffaf denilmiş, daha sonra değişerek kavaf adını aldığı bilinmektedir (Sakaoğlu ve Akbayar, 2002, s. 230-231).

Ayağı dış etkenlerden korumak için yapılan bu ayak giyeceğini yapan kişilere eski dönemlerde daha çok “dikici” denildiği görülmektedir. Orta Çağ'ın ünlü seyyahlarından olan Faslı Müslüman İbni Batuta'nın seyahatnamelerinde de Türk ayakkabıcılığı ile ilgili olarak 1330 yıllarında bu bölgede ki dikicilerin varlığından bahsedilir ve “babuççu, başmakçı, dikici, haffaf” gibi terimlerin kullanıldığı görülür. 1501 yılına ait bir Narh defterinde bu tarihlerde ayakkabıcı esnafı, paşmakçılar, çizmeciler ve pabuççular olarak sınıflandırmaların yapıldığı aynı zamanda Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi'nde de dikicilerin var olduğunun belirtilmesi kunduracılık tarihinin çok eski dönemlere dayandığını ve Osmanlı Dönemi'ne gelindiğinde bu mesleğin ve imalatın artık yerleşmiş olduğunu göstermektedir (Çelik, 2010, s. 52). Kunduracılığın temelde ayakkabıcılığın alt bir meslek dalı olduğu söylenmektedir (Birekul, 2015, s. 354). Ustalık gerektiren bir meslek olan kunduracılık derinin kullanıldığı en yaygın alanlardan biri olmaktadır. Oldukça emek isteyen zor bir zanaat olan kunduracılığın (ayakkabıcılık) eski dönemlerde tamamen el işçiliği ile yapıldığı ve oldukça yaygın olduğu bilinmektedir.

Osmanlı kenti Safranbolu'da icra edilen bir zanaat olan kunduracılığın izlerine daha çok dikici terimi ile rastlanılmaktadır. 1831 Safranbolu Nüfus Kayıtları incelendiğinde dikici esnafının 31 kişi olduğu ve Safranbolu nüfusunun %1,28' ini oluşturduğu görülmektedir (Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, 2015, s. 52). 1923 yılı

Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası Risalesi'nde kundurcalık adının geçtiği görülmektedir. Safranbolu Çarşısı'nda Kunduracılar adını taşıyan bir sokağın bulunması da bu sanatın oldukça yaygın ve köklü bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. 1923 Safranbolu'da ki Sanayici ve Meslek mensuplarının sayısını gösteren cetvel incelendiğinde yemeni, kundura ve dikici zanaatlerini icra eden zanaatkar sayısının 430 kişi olarak bildirildiği ve birlikte verildiği görülmektedir ayrıca, her birinin farklı bir sanat olarak da ayrılmış olduğu görülmektedir (Yazıcıoğlu, 1982, s. 72). Kunduracılık, yemenicilik ve mestçilik mesleklerine ek olarak doğan farklı bir meslek daha bulunmaktadır. Sayacılar denilen bu sanat; ayakkabı, yemeni ya da mestin yüzü olan deri kısmı diken ustalardır. İlk önceleri kunduracılar, mestçiler ve yemeniciler sayılarını kendileri dikmekteydi fakat daha sonra sayacılar tarafından yapılmaya başlanılmıştır (Acar 2011: 53).

Safranbolu'da yapılan diğer geleneksel el sanatlarında olduğu gibi kunduracılık sanatında da usta-çırak ilişkisi hakim olmaktadır. Hammaddesi deri olan kunduracılığın 20. Yüzyıl başlarına kadar Safranbolu ekonomisinde önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Günümüzde ise teknolojinin gelişmesi, farklı üretim kollarının ortaya çıkması ve değişen tercihler sebebiyle bu meslek Safranbolu'da icra edilmemektedir. Daha çok fabrikada üretilen hazır ayakkabıların satışı yapılmaktadır.

3.1.3. Yemenicilik

Yemeni; genellikle kırmızı, siyah ya da sarı renkte tabaklanarak cilalanmış ve boyanmış deriden yapılan kısa kenarlı bir ayakkabı çeşidi olarak tanımlanabilmektedir. Ayak sağlığı için oldukça önemli olan yemeninin üstü açık ve deri, tabanı ise köseleden¹⁵ dikilmiştir. Hafif kaba bir görünüme sahip olan yemeni, uzun yıllar asker ve halk tarafından giyilmiştir (Akın, 2018, s. 246). Yemeni ilk defa Yemenli Yemen-i Ekber isimli biri tarafından yapıldığı için ismini bu kişiden aldığı söylenmektedir. Yemenicilere “köşker”, yemeni ustalarına ise “köşker ustası” denilmektedir. Farsça “keşfer” kelimesinden gelen “köşker”in ayakkabı yapan manasına geldiği bilinmektedir. Yemeni yapımının, Yemen'den sonra Halep'e ve daha sonraları ise Güneydoğu Anadolu ile diğer bölgelere yayıldığı belirtilmektedir (Kılıç Karatay, 2020, s. 190). Türklerle birlikte Asya, Avrupa ve Anadolu'ya yayılan yemeni terleme

¹⁵ Büyükbaş hayvan derisi (<http://www.lugatim.com/s/k%C3%B6sele>, 2021).

kokutma yapmayan, yanlarındaki dikişlerin el ile işlendiği doğal el yapımı bir üründür (Özdemir ve Çelik, 2013, s. 539).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde kuzeybatı Anadolu'nun dericilik merkezinin Safranbolu olduğu bilinmektedir. Derinin en çok kullanıldığı alan ise ayakkabıcılık sektörü olmuştur. Deri işleyen el sanatları kapsamında olan yemenicilik, dericiliğe ve kunduracılığa entegre olarak oluşan bir zanaat kolu olmuştur. Deriden yapılan ve tamamen el emeğine dayanan bir ayakkabı çeşidi olan yemeni (Resim 19) yapımının Safranbolu'da çok eski bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir (Acar, 2011, s. 59).

17. yüzyılın ikinci yarısında Köprülü Mehmet Paşa Camisine gelir sağlamak amacıyla yapıldığı söylenen ve 48 dükkandan oluşan, aynı tür malın üretildiği ve satıldığı bölümleri ifade eden “arasta” ların kurulduğu ve en ünlü arastanın ise “Yemeniciler Arastası” (Resim 20) olduğu söylenmektedir. Yemeniciler Arastası'na Safranbolu'da “arasna” denilmektedir (Ulukavak, 2017, s. 125).

Resim 19: Yemeni

Resim 20: Yemeniciler Arasnası

Kadınlar ve erkekler için ayrı yemeniler yapılmakla beraber bazı tip yemenilerin ise hem kadınlar hem de erkekler tarafından giyilmekte olduğu ve bunlara “Çarıko” ya da “Zenne” denilmekte olduğu bilinmektedir (Acar, 2011, s. 64). Kadın yemenileri; zenne, zelgerde, erkek yemenileri ise lorta, ürüzger, ulu ayak şeklinde küçükten büyüğe doğru dükkanlarda iplere dizili olarak sergilenmekte olduğu belirtilmektedir (Günay, 1981, s. 17).

Kurtuluş Savaşı’nda ordumuza gönderilen yemenilerin büyük bir kısmının ise Safranbolu Yemeniciler Arastası’ndan yapılarak gönderildiği bilinmektedir (Acar, 2006, s. 178). Bu durum ise yemeniciliğin Safranbolu’da oldukça önemli olduğunun bir göstergesi sayılmaktadır. Günümüzde Safranbolu için çok önemli bir yere sahip olan bu sanatı devam ettiren tek ustanın bulunduğu görülmektedir. Teknolojik gelişmeler, dericiliğin artık Safranbolu’da yapılmıyor olması gibi sebepler diğer mesleklerde olduğu gibi yemeniciliği de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sanatı devam ettirecek çırakların yetişmemesi sebebiyle son kalan yemenici ustasından sonra bu mesleğin de tamamen unutulma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağı düşünülmektedir.

3.1.4. Saraçlık (Serrac, Sarraç, Saraciye)

Sarraç; Arapça’da serc kökünden türeyen serrâc “eyer ve diğer at takımı yapıp satan, meşin ve sahtiyan üzerine sırma ve ipekle işleyerek çeşitli eşyalar imâl eden” manasına gelmektedir (Tekin, 2009, s. 1). Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise; “Deri, muşamba vb. malzemelerden bavul, çanta yapan kimse”, “Koşum ve eyer takımları yapan veya satan kimse”, “Koşum ve eyer takımlarını işleyen ve süsleyen kimse” şeklinde tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>, 2021). Halk arasında saraç şeklinde ifade edildiği bilinmektedir (Acar, 2011, s. 69). Saraçların üretimde ihtiyaç duydukları hammaddeleri (meşin, kösele, gön ve sahtiyan gibi deri ürünleri) debbağhanelerden temin ettikleri bilinmektedir.

Savaşçı ve göçebe bir toplum olan Türkler için atçılık ve savaşçılık konuları oldukça önem taşımaktadır. Bu önem sebebiyle at koşum takımları ile askeri saraciye malzemeleri yaygınlaşmaktadır. Dericiliğin yaygın olduğu Türk toplumunda deri kullanılarak hayvanlar için yapılan eyer ve koşum takımları, hayvanın doğal hareketlerini kolaylaştırmak ve dışarıdan gelebilecek olumsuzluklara karşı hayvanı korumak için yapılmaktadır (Dağtaş, 2015, s. 74).

Türkler için önemli bir yere sahip olan atın Selçuklular Dönemi'nde de önemini koruduğu bilinmektedir. Selçuklular Dönemi'nde, padişahlara sunulan koşum takımları yapımının oldukça incelikli ve zahmetli bir iş olması saraç mesleğinin önem kazanmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Savaşçılık ve sanat bu dönemde saraciye sektörünü besleyen iki önemli kaynak olarak görülmektedir. Koşum takımlarıyla birlikte kemer, eldiven, çanta, çizme gibi ürünlerin yapımının da saraçlık zanaatının kapsamında yer aldığı bilinmektedir (Özdemir, 2007, s. 68).

Osmanlı Dönemi'ndeki saraçların, İstabl-I Amire¹⁶ örgütünün deriden ürünler yapan bir sınıfına mensup oldukları ve padişah ile saray için koşum takımları yaptıkları bilinmektedir. Yaklaşık 16. Yüzyılda Osmanlı Dönemin'de saraçlık yapanların sayısının 3 binin üzerinde olduğu söylenmektedir (Yorulmaz, 2018, s. 8). Bu dönemde elde edilen ham deriler farklı tabakhanelerde işlenerek Osmanlı sarayının ve ordusunun ayakkabı, saraciye, koşum, eyer, çizme vb. ihtiyaçlarını karşılamakta kullanılmıştır (Özdemir, 2007, s. 71).

Debbağlığın oldukça geliştiği Safranbolu'da deri üretimine bağlı olarak saraçlığında önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Safranbolu Nüfus Kayıtlarına göre kökeninin eski bir tarihe sahip olduğu bilinen bu sanatın 1831 yılında 20 kişi tarafından icra ettiği görülmektedir (Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz, 2015, s. 51). Safranbolu'da saraçların genellikle hayvan eyeri ve koşum takımları yaptıkları ve malzeme olarak meşin kullandıkları ayrıca süslemelerinde ise keçe ve deriden yararlandıkları bilinmektedir (Çelik, 2013). Bunun yanı sıra atlara amut, koyunlara çingirak, kemerlik, hasır işleme, sarka, atlara başlık gibi hayvan süslemeleri; çakmak, tabanca, çakı kılıfları, cüzdan, at başlığı, dizgin, inek, merkep ve at yuları, paldım aşirtma, kolan, çerkez eyeri, Osmanlı eyeri, çarık, köpek ve kuzu tasmaı, belleme, halı, heybe, keçe saracı, hamut, önlük, çanta, bel kemeri, dizgin heybe ve deri ya da muşambadan bavul, çanta gibi eşyalar da yaptıkları görülmektedir (Sağır, 2016, s. 36; Acar, 2006, s. 116).

İlerleyen teknolojik gelişmeler ve icatlar ile yük ve insan taşımacılığında kullanılan binek hayvanların yerini motorlu taşıtların almasıyla birlikte saraçlık mesleği olumsuz yönde etkilenmiştir. Bunun dışında son ustanın vefat etmesi ve yerine yetişmiş bir çırağın, kalfanın ya da ustanın bulunmaması sebebiyle bu sanat ne yazık ki Safranbolu için sona ermiştir. Geçmişten günümüze kadar gelen ve zanaat

¹⁶ Saray Ahır (https://islamansiklopedisi.org.tr/istabl, 2021).

çerçevesinde gelişen saraçlık Türk toplumunun zengin kültürel mirasını günümüze taşıyan önemli bir el sanatı olmaktadır.

3.1.5. Semercilik

Semer, “Beygir, katır, eşek gibi hayvanların sırtına yerleştirilen, üzerine yük bağlanan veya binilen iskeleti ağaçtan yastık” şeklinde tanımlanabilmektedir. Semer sözcüğünün batı kaynaklı olduğu ve Rumca’dan Türkçe’ye geçtiği, Türkçe’den ise Bulgarca ve Sırpça gibi Balkan dillerine geçtiği düşünülmektedir (Eren, 1999, s. 361).

Yapılan kazı çalışmalarında Mısır, Mezopotamya ve Anadolu milletlerinin hayvanları ile yük taşıdıkları ve semer kullandıklarına ilişkin bulgulara rastlanıldığı bilinmektedir. Türkler’den önce Araplar ile İranlılar tarafından kullanıldığı bilinen semerin daha sonra Türkler’e geçtiği söylenmektedir (Önder, 2014, s. 103). Türk topluluklarında ve Osmanlılar’da hayvancılık bir geçim kaynağıyken ayrıca hayvanların taşıma gücünden de yaralandıkları bilinmektedir. Savaşçı bir toplum olan Türkler için atın önemli bir rol oynadığı ve dolayısıyla merkezde olan hayvan yetiştiriciliği için eyer, semer gibi araçların erken dönemden beri kullanıldığı sonucu çıkmaktadır.

At, eşek gibi binek hayvanlarının ulaşımda önemli bir araç niteliği taşıması sebebiyle bu binek hayvanlarının Safranbolu ve çevresinde oldukça çok sayıda kullanılmakta olduğu bilinmektedir. Bu yüzden semerciliğin ve saraçlığın yaygın bir üretim kolu olarak geliştiği ve bu sanatların çarşı denilen merkezde semerciler içi ve saraçlar içi adı verilen iki sokakta toplandığı söylenmektedir (Günay, 1981, s. 17). 1831 yılı Safranbolu Nüfus Kayıtlarına göre; semercilik ile uğraşanların sayısı 27 olarak belirtilmiştir (Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, 2015, s. 51). 1923 yılı Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası Risalesine göre bu sanatla uğraşanların sayısının 120 kişi olduğu tespit edilmektedir (Günay, 1981, s. 17). Kökü ahiliğe dayanan ve sonraları lonca şeklini alan usta çırak ilişkisine dayanan bu sanatın da köklü gelenekleri ve kuralları bulunmaktadır. Safranbolu’da en fakir meslek olarak bahsedilmekte olan semerciliğin kış mevsiminde işlerinin durgunlaştığı ve bu durgunluğun Nisan ve Mayıs aylarına kadar devam ettiği, Haziran ve Temmuz aylarının ise en yoğun çalıştıkları aylar olduğu söylenmektedir. Safranbolu’da merkep, katır ve at semeri olarak üç türlü semer yapımının olduğu bilinmektedir (Acar 2011: 72).

Günümüzde semercilik Safranbolu’da unutulmuş bir meslektir. Saraçlık ile aynı üretim koluna sahip olan semercilik sanatının unutulmuş olmasının sebepleri de saraçlık sanatı ile aynıdır.

3.1.6. Dokumacılık

“Tokmak” kelimesinden türeyen ve bugün “Dokumak” olarak bilinen sözcüğün, bir şeyin tokmaklayarak¹⁷ imal edildiği anlamına geldiği söylenmektedir. İki ya da daha fazla iplik grubunun belirli bir sistemle birbiri arasından, üstünden, altından geçerek kenetlenmesi sonucu oluşan mamullere dokuma denilmektedir. Dokumada sırasıyla, yünün ve pamuğun atılması, çubuklanması ya da didilerek kabartılması, eğrilmesi ve yumak yapılarak tezgahlarda dokunması işlemlerinin yapıldığı bilinmektedir (Atmaca, 2018, s. 11).

İnsanlık tarihinde oldukça önemli olan ve giyimi oluşturan dokuma ve dokumacılığın ilk kez nerede ve ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir. Arkeolojik çalışmalar sonucu bulunan ilk dokuma türlerinin genellikle çuvala benzeyen gevşek şal dokuması şeklinde olduğu bilinmektedir. “Nü Vadisi (Mısır Bölgesi)”, “Mezopotamya (Dicle ve Fırat nehirleri arası)” ve “Anadolu Uygarlıkları” olarak sayılabilen üç merkez dokumacılık sanatının gelişerek yayılması bakımından oldukça önem taşımaktadır (Öngen, 2016, s. 60).

Çatalhöyük’te 1962 yılında yapılan kazılar sonucu Anadolu’da MÖ. Yaklaşık 6000’e ait olduğu düşünülen dokuma parçalarının bulunması; dokuma sanatının geçmişinin çok eskiye dayandığının (Ekinci, 2020, s. 146) ve Türkmenlerin (Oğuz Boyu) Anadolu’ya geldiklerinde bu yerleşmiş olan kültürle karşılaştıklarını göstermektedir. Tokat’ın Erbaa ilçesi yakınlarında 1957 yılında bulunan Tunç Devrine ait kirman ile Alacahöyük’te bulunan gümüş kirmanlar yerleşmiş bir dokumacılık kültürünün Anadolu’da var olduğunun bir göstergesi sayılmaktadır (Atmaca, 2018, s. 48). Anadolu’ya gelen Türkler’in eski ve yerleşmiş olan dokumacılık kültürüyle karşılaşmış oldukları ve karşılaştıkları bu kültüre kendi özlerini katarak geliştirmiş oldukları bilinmektedir. Tarihi oldukça eskilere dayanan dokumacılık sanatının Selçuklular’ dan Osmanlılar’a miras kaldığı ve bu dönemde de gelişerek oldukça etkin olduğu görülmektedir. Osmanlılar’da diğer zanaatlarda olduğu gibi dokumacılık

¹⁷ Tokmak ile vurmak dövmek

sanatında da üreticiler, lonca teşkilatı içerisinde örgütlenmişlerdir. Osmanlı Dönemi'nde dokumacılık genellikle üç temel başlıkla incelenebilmektedir.

- Keten, kenevir ve pamuk gibi lif bitkilerin üretimi için hammadde olarak kullanılır
- Yün iplik imalatı ile yün dokumacılığında kullanılır
- İpekli dokumada kullanılmaktadır (Tabakoğlu, 2005, s. 288).

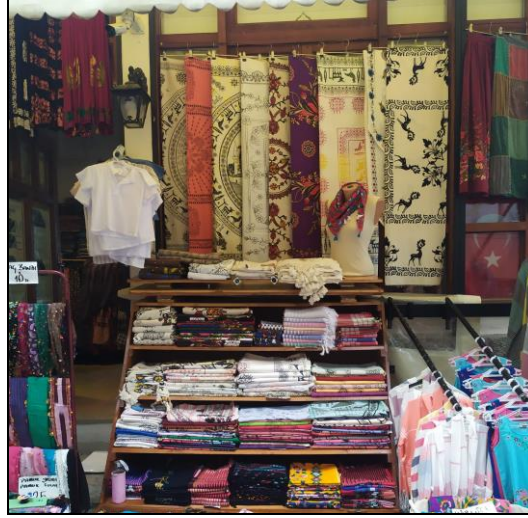
Osmanlı Devleti'nde el dokumacılığının 19. Yüzyıla kadar oldukça yaygın olduğu ve evlerdeki el tezgahlarının dokuma merkezlerinde bulunan atölyelerden daha çok olduğu bilinmektedir. İpekli dokumacılık belli yerlerde toplanmış özellikle batı bölgelerine özgü olan bu dokumacılık Bursa ve Bilecik'te oldukça yaygın olarak yer almıştır. Ege, İstanbul ve Kastamonu çevresinde keten dokuma sanayi görülürken Batı, Orta, Güneydoğu Anadolu'da da en yaygın olarak yapılan pamuklu dokumacılık görülmektedir (Kütükoğlu, 1999, s. 513). Dokumacılık zanaatında özellikle giysi türünde ürünlerin imalatı yapılırken aynı zamanda halı ve kilim dokumacılığında oldukça ileri düzeyde yapıldığı bilinmektedir. Saray için yapılan özel giysiler, kaftanlar, hediyelik ipek kumaşlar, örtüler, özel motifli halı ve kilimler bu ürünlerin başında sayılabilmektedir.

Safranbolu'da dokumacılık sanatı incelendiğinde 1831 Nüfus Kayıtlarında dokumacılık isminin bulunmadığı görülmektedir. Fakat diğer yapılan mesleklere bakıldığında; urgancılık, keçecilik, muytablık, kazzaz gibi meslekler dokumacılığın varlığını göstermektedir. 1923 yılı Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası Risalesinde 350 adet bez dokuma tezgahının varlığından bahsedilmektedir. Safranbolu'da oldukça yaygın olduğu düşünülen dokumacılık genellikle ince ve kalın olarak dokunan ve halkın günlük kıyafetlerinin yapımı için kullanılan bez dokumalarıdır. Dokunan bu bezlerden çarşaf, iç gömleği, döşemelik gibi ürünlerin yapılmakta olduğu düşünülmektedir (Acar, 2011, s. 79).

Dokumacılık günden güne artan ve Türkiye ekonomisi içerisinde çok önemli bir potansiyele sahip olan üretim kolu olmaktadır. Fakat artan teknoloji ile dokuma tezgahlarının ortadan kalktığı, evlerde yapılarak üretilen dokuma ürünleri yerine seri üretimin kullanıldığı görülmektedir. Safranbolu'da günümüzde genellikle giyim üzerine çeşitli bez dokumalar satan dükkanlar bulunmaktadır (Resim 21- Resim 22). Fakat diğer mesleklerde olduğu gibi bu ürünlerde başka bölgelerden hazır olarak temin edilmektedir.

Resim 21: Safranbolu'da Dokuma Ürünlerinin Satıldığı Bir Dükkan

Resim 22: Safranbolu'da Dokuma Ürünlerin Satıldığı Bir Dükkan

3.1.7. MUYTABLIK (MUTAFLIK, MUTABIYE)

Muytab, Mu (Kıl) ve Tab (yapan dokuyan) sözcüklerinin birleşiminden türeyen Farsça bir kelimedir. Kelime zamanla değişerek mutaftan muytaba dönüşmüştür. Osmanlı arşivlerinde ve kaynaklarında da mutaf kelimesinin, “muytab” ve “muytap” olarak kullanıldığı görülmüştür. Anlam olarak ise “keçi kılından dokunmuş örülmüş şey” ya da “kıldan çul vs. dokuyan veya satan adam” şeklinde tanımlanabilmektedir. Kıl dokuyan, kıl kullanarak dokuma yapan sanatkârlar halk arasında mutaf, mutafçı şeklinde anılmaktadırlar (Genç, Öztürk, Çeliker, 2017, s. 355).

Genellikle geçim kaynağı küçükbaş hayvan yetiştiriciliği olan ya da dericiliğin yaygın olarak yapıldığı yerlerde gelişen bu sanat dokumacılığa benzemektedir. Dokumacılıktan ayrılan yanı ise hammaddesinin yalnızca keçi kılı olmasıdır. Keçi kılı daha sert ve kalındır. Tezgâhlarının da dokuma tezgâhlarından farklı olduğu özel mutaf tezgâhlarının olduğu bilinmektedir. Muytablık sanatının ilk olarak ne zaman ortaya

çıktığına ilişkin kesin bir bilgi olmamakla birlikte, bu mesleğin özellikle yörük yaşamının baskın olduğu yerlerde yoğunlaştığı söylenebilmektedir. Konar göçer bir yapıya sahip olan ve başlıca geçim kaynağı hayvancılık olan Türk toplumunda ve Osmanlı Dönemi'nde de bu sanatın icra edildiği düşünülmektedir. Çok eski bir tarihi sahip olan, dericilik ve dokumacılık zanaatı ile olan ilişkisi de düşünüldüğünde bu mesleğin köklü bir geçmişe sahip olduğu tahmin edilmektedir.

Buğday, arpa gibi erzakların saklanması için çuvallar, harrar denilen ve pamuk kozalarının saklandığı büyük çuvallar, polar, yular, semer şalı gibi hayvan koşum takımları olarak kullanılan malzemeler ile; torba, şilte, çadır gibi malzemelerin muytablar tarafından kıldan dokunarak yapıldığı söylenmektedir (Ergül, 2006, s. 90).

Safranbolu ilçesinde 1831 Nüfus Kayıtlarına göre 79 kişinin muytablık yaptığı görülmektedir (Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, 2015, s. 51). 1923 yılı Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası Risalesinde ise 120 adet mutabile dokuma tezgahından (Tunçözgür, 2002, s. 30) bahsedilmektedir. Bu durum mutablığın mutabiye şeklinde de anıldığını ve bu yıllara kadar devam ettiğini göstermektedir. Debbağlığın oldukça geliştiği Safranbolu'da tabakhaneden gelen ve artık ürün olarak kabul edilen derilerden alınan kıllar, dar ve düz bir alanda eğrilerek mutaf tezgâhında dokunarak; harar, kıl heybe, yem torbası, kolan, erkek kılı ve eşek kılından gebre¹⁸ vb. gibi ürünler yapılmaktadır (Acar, 2011, s. 80).

Günümüzde Safranbolu'da bu sanatın unutulmuş olduğu görülmektedir. Debbağlık mesleği ile paralel olan mutafılık, bu sanatın son bulması ve tabiki teknolojiye bağlı gelişmeler, farklı iş kollarının gelişmesi gibi etkenler bu ve diğer mesleklerin en büyük unutulma sebepleri arasında sayılabilmektedir.

3.1.8. Keçecilik

Keçe, insanoğlunun barınma ve giyinme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan malzemelerden biri olarak bilinmektedir. Genellikle koyun yünü ya da eşek yününden yapılan keçe; yün liflerinin nemli bir ortamda sıkıştırılmasıyla oluşturulmuş atkısız ve çözümsüz bir tekstil ürünü olarak tanımlanabilmektedir. Birçok alana ilişkin ihtiyacı karşılaması özelliği olan keçeye talep artmış ve böylece keçecilik geleneksel el sanatı olma özelliğine sahip olmuştur (Aytaç, 2019, s. 324).

¹⁸ Gebre hayvan kaşağılandıktan sonra, hayvanın sırtını silmek için kullanılan bez (<http://www.lugatim.com/s/gebre>, 2021).

Atlı göçebe kültürüne sahip olan Türkler'in Anadolu'ya gelmeleri ve yerleşik hayata geçmeye başlamaları sonucu diğer üretim alanları gibi keçecilik de geleneksel meslek olma özelliği kazanmıştır. Türkler gerek çadırlarda, gerekse de diğer eşyalarda yetiştirdikleri hayvanların yünlerinden yararlanarak halı, kilim, keçe vb. gibi birer el sanatı niteliğinde olan ürünleri kendi geleneksel yöntemleri ile yapmışlardır. M.Ö. 3. ve 4. yüzyıllara tarihlenen Pazırık Kurganları'nda, geleneksel yöntemlerle yapılmış ilk keçe örneklerine rastlanıldığı bilinmektedir (Koçak, 2020, s. 317).

Selçuklular'da keçeciliğin oldukça gelişmiş olduğu ve Konya'da yer alan Selçuklular Dönemi'ne ait hamamlarda "keçelik" adı verilen ve keçelerin pişirildiği özel bir bölümün bulunması o dönemdeki keçeciliğin oldukça önemli ve gelişmiş olduğunun göstergesi sayılabilmektedir (Önge, 1992, s. 75).

Osmanlı Dönemi'nde daha çok gelişen keçeciliğin bir lonca teşkilâtına bağlanarak sanat halini aldığı bilinmektedir. Lonca teşkilâtının geleneksel kuralları ve düzenine bağlı olarak keçeciliğin ekonomik ve ustalık durumlarının sağlam bir temele bağlandığı görülmektedir (Gürçay, 1967, s. 22). Osmanlı Devleti'nde keçenin daha çok askeri ihtiyaçlar için kullanıldığı bilinmektedir. Çadır, eyer, at koşum takımları ile askerlerin giydiği başlıklar ve çizmeler bu ürünlere örnek olarak gösterilmektedir. Aynı zamanda Osmanlı Dönemi'nde keçenin baş giysilerinde de kullanıldığı, biçimi ile genellikle giyen kişinin rütbesini ya da hangi sınıfa mensup olduğunu gösterdiği söylenmektedir (Çeliker, 2011, s. 5).

Türk ordusunun 1960'lı yılların sonuna kadar ordusunda süvari sınıfı bulundurduğu ve bu sınıfın atlarının koşum takımlarında keçe kullandığı, ayrıca askerlerin karlı bölgelerde keçeden yapılmış çizmeler giydiği bilinmektedir. Türk kültürünün "göçer sanatı" sayılabilecek olan keçeciliğin, yerleşik hayata geçilmesine rağmen hayvancılık faaliyeti sebebiyle devam ettiği görülmektedir. Bir meslek dalı haline gelen keçeciliğin, bulunduğu yörenin iş ve yerleşim yerlerinde "Keçeciler Sokağı", "Keçeciler Arastası", "Keçeciler Çarşısı" gibi isimler aldığı görülmektedir (Seyirci ve Topbaş, 1998, s. 581-582).

1831 Safranbolu Nüfus Kayıtlarına göre Safranbolu'da keçecilik ile uğraşanların sayısı 2 adet olarak görülmekteyken (Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, 2015, s. 51) 1923 yılında bu sayı 10 olmaktadır. Koyun yünü ya da eşek tüyünden yapılan keçenin genellikle çarşıda bulunan dükkânlarda ya da mutafık ipinin eğrildiği yerde yapıldığı bilinmektedir. Keçelerin yapıldığı yerlere "Keçeci Karhanesi" denildiği

söylenmektedir (Acar, 2011, s. 80). Safranbolu’da saraçlar tarafından imal edilen eyer ve koşum takımlarında, hayvan tasmalarının süslemelerinde ya da hayvanların korunması amacıyla bazı araç ve gereçlerde keçe kullanılmakta olduğu bilinmektedir. Bunun dışında keçeden kilim, seccade, kepenek ve paspas gibi ürünlerinde yapıldığı söylenmektedir.

Günümüzde keçe üretimi Safranbolu’da unutulmuş meslekler arasında yer almaktadır. Fakat bazı dükkanlarda keçeden yapılmış çeşitli ürünlerin satıldığı görülmektedir. Bu ürünler çeşitli bölgelerden hazır olarak temin edilmektedir.

3.1.9. Demircilik

Demirin ısıtılarak basit el aletleri yardımı ile şekil verilmesi ve işlenmesi zanaatı olarak tanımlanan demircilik; Türk kültüründe geçmişten günümüze kadar varlığını sürdüren bir meslek olarak karşımıza çıkmaktadır (Oran ve Oran, 2019, s. 563). Tarihi çok eski olarak bilinen ve el sanatlarından birisi olan demircilik mesleği Türkler’in yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olmuş, demir ve demirciler gücün, otoritenin simgesi olarak görülmüşlerdir. Türkler’in, demircilikle ilgili zengin bir mitolojiye sahip oldukları bilinmektedir. Eski Türkler’de demircilik kutsal bir el sanatı olarak görülmekte ve dokuz atası demirci olan bir kimsenin kam/şaman olabilme yeterliliğine sahip olduğu inancının hakim olduğu bilinmektedir. Ayrıca bu inanca göre Ergenekon’dan Türkler’i kurtaranın da bir demirci olduğuna inanıldığı söylenmektedir (Özdemir, 2019, s. 495).

Doğada bol olarak bulunan ve yeraltı madenciliği gerektirmeyen bu sebeple de kolay erişilebilen demir madeninin metalürjisinin keşfi ile medeniyet tarihinde önemli bir değişim yaşanmıştır. Demir metalürjisi gelişerek çeşitli araç ve gereçlerin üretiminde kullanılmaya başlanmıştır. Genellikle araç-gereç olarak karşımıza çıkan demir madeninin daha çok silah olarak kullanıldığı söylenmektedir (Eliade, 2003, s. 26).

Türkler’in inançları, gelenekleri, görenekleri, örf ve adetleri içerisinde demirin ve demirciliğin oldukça önemli ve köklü bir geçmişi bulunmaktadır. Selçuklular ve Osmanlı Dönemi’nde hatta günümüzde de bu önemin korunmakta olduğu görülmektedir. Ön Asya’da görülen, eskiçağ yöntemleri uygulanarak elde edilmiş olan demirden eserlerin Selçuklular Dönemi’ne ait olduğu düşünülmektedir. Osmanlı Dönemi’nde de demir ve demircilik oldukça gelişmiş ve önemini korumaya devam

etmiştir. Demir üretimi yapan birçok merkezi bulunan Osmanlı Dönemi'nde demir; atlar ve süvariler için çeşitli zırhların yapımında, silah yapımında, süslemede ve yapı alanlarının inşası gibi birçok alanda kullanılmıştır (Özcan, 2017, s. 272).

Safranbolu demirciliğin önemli bir zanaat olarak yapıldığı yerler arasında yer almaktadır. Safranbolu'da bu sanatın geçmişinin oldukça eski olduğu bilinmektedir. 1568 tarihli Osmanlı Tahrir Defterleri'nde meslek adları sayılırken demircilik mesleğinin de geçtiği söylenmektedir (Acar, 2011, s. 35). 1831 yılı Safranbolu Nüfus Kayıtlarına göre; Safranbolu şehir merkezinde 46 kişinin yani şehir nüfusunun %1,9'unun bu el sanatını icra ettiği görülmektedir (Kacakaya, Yücedağ, Yılmaz, 2015, s. 52). 1923 yılında ise demircilerin sayısının 105 olduğu tespit edilmektedir (Kalyoncu, 2010, s. 45). Lonca sistemi ile yürütülen el sanatları ve zanaatlar, mensubu olduğu loncanın adı ile anılmaktadırlar. Demirciler loncası da bunlardan biridir. Safranbolu demircilerinin, "Demirciler Arastası"nda toplandığı bilinmektedir. El sanatlarının pek çok kolunda olduğu gibi demircilikte de geleneksel bilgi ve deneyim oldukça önemlidir. Diğer mesleklerde olduğu gibi bu meslekte de usta çırak ilişkisi hakimdir ve işe çıraklık ile başlanılmaktadır. Tarihi dokusu, Osmanlı mimarisi ve doğal güzelliği ile ünlenen Safranbolu kentinde yer alan birçok ev, han, ve cami gibi yapılarda demirci ustaların el emeklerini ve ustalıklarını görmek mümkündür.

Safranbolu demir ustalarının örs, çekiç, mengene ve körük gibi araçlar kullandıkları ve bu araçları da kendilerinin yaptıkları bilinmektedir. Soğuk demir ve sıcak demir üzerine işlemler yapılmakta ve genellikle sıcak demir üzerine; çilingirlik, nalburluk, sobacılık, bıçak, saban, burğu¹⁹, kapı, güllap²⁰, kapı tokmağı ve göbeği, kilit, anahtar gibi ürünler yapılmaktadır. Bunların dışında çapa, tırmık, özengi, bel, kazma, kürek, tımık, tırpan gibi de günlük hayatta kullanılan birçok alet yapılmakta ve tamir edilmekte olduğu söylenmektedir (Acar, 2011, s. 35-36).

1831 Nüfus Kayıtları incelendiğinde Safranbolu'da demircilik sanatı ile bağlantılı olan çeşitli zanaatların olduğu da görülmektedir, Bu mesleklerin; sobacılık, çilingircilik ve nalbantlık olduğu tespit edilmiştir. Hızlı gelişen teknoloji, talepler, Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın kurulması, ekonomik sebepler nedeniyle günümüzde Safranbolu'da demircilik üretiminin devam ettiği fakat eski önemini ve canlılığını koruyamadığı görülmektedir. 3 dükkanda devam eden demircilik sanatının

¹⁹ Delik açmak için kullanılan uç, çivi (<https://sozluk.gov.tr/>, 2021).

²⁰ Kapı sürgüsü, menteşe.

son ustalarının olması bu sanatında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını düşündürmektedir.

3.1.10. Sobacılık

Milyonlarca yıl önce insanoğlu ateşi bulmuş ve yaşamsal faaliyetlerini sürdürmek için büyük öneme sahip olan pişirmek, ısınmak gibi ihtiyaçlarını ateşi kullanarak karşılamıştır. Mağaralarda yaşayan ilk insanların çukurlar içerisine ateş yakarak ısınma ihtiyaçlarını karşıladıkları bilinmektedir.

İnsanların çukurlarda yakılan ateş ile karşılanan ısınma ve pişirme ihtiyaçları zamanla yerleşik hayata geçtikten sonra tavana açılan deliklerle dumanın ortama yayılmasını önleyerek havaya aktaran şömine adı verilen yapılarla sağlanmıştır. 6. yüzyıla kadar binlerce yıl bu şekilde yaşamlarını sürdüren insanoğlu, evlerinde daha iyi ısınma yolları ve yakacak türleri aramaya başlamıştır. Önceleri ısınmak için ateşin etrafının çevrilerek kapatılması gerektiğini deneyerek bulmuş oldukları bilinmektedir (<https://www.quadrafire.com/Shopping-Tools/Blog/The-Transformation-of-Wood-Stoves-Throughout-History.aspx>, 2021).

İngilizcedeki karşılığı “stove” olan sobanın, yüzeysel ısınma yoluyla ısı veren ve ısınmak için kullanılan, kapalı bir cihaz olarak tanımlandığı bilinmektedir. Kelimenin kökene bakıldığında ise “stofa” dan geldiği görülmüştür. stofa kelimesi eski ingilizcede; kapalı küçük oda ya da kapalı alan anlamına gelmektedir. Bu bulgular birleştiğinde ise, kelimenin ortaya çıkışının bu ısınma aracının ateşin etrafını çevreleyerek içerisinde muhafaza edip, çevresine ısı yayarak kullanılmasından kaynaklı olduğu söylenebilmektedir (Gülener, 2019, s. 3).

Sobanın üretimine gelince; demircilik ile uğraşanların hemen hemen hepsinin soba da imal ettikleri bilinmektedir. Odun sobası, banyo sobası, ızgara, mangal gibi ürünler yaptıkları ve sobacı diye anıldıkları belirtilmektedir (Acar, 2011, s. 77). Osmanlı Dönemi’nde ısınmak amacıyla şömineye benzeyen ocak ve davlumbazların kullanıldığı bilinmektedir. Bu ocaklar evin içerisindeki en büyük odaya kurulur ve bu ocaktan közler mangallara alınarak diğer odaların ısıtılması için taşınırdı. Soba ile tanışmanın kaynağı olarak batı ülkeleri gösterilmektedir. İlk soba kullananların Osmanlı’daki azınlık halklar olduğu bunun en büyük delili olmaktadır. (Gülener, 2019, s. 11-12). Sobacılık mesleğinin 1923 yılındaki Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası Risalesinde geçtiği ve sayısının çilingircilik ile birlikte 9 kişi (Tunçözgür, 2002, s. 30)

olarak verildiği görülmektedir. Bu durum Safranbolu’da demircilik ile uğraşanların birden fazla farklı imalatlar yaptığını göstermektedir. Günümüzde Safranbolu’da sobacılık ile uğraşan tek ustanın kaldığı tespit edilmiştir. Teknoloji ile birlikte ısınma ihtiyacının doğalgaz ile sağlanması sobaya olan ihtiyacı azaltmıştır. Bu sebeple sobacılık mesleği de kalan tek ustası ile unutulma tehlikesiyle karşı karşıya kalan meslekler arasında yer almaktadır.

3.1.11. Çilingircilik

Türkçe kökenli bir kelime olan çilingirin; anahtar ve kilitlerin yapıldığı ve herhangi bir sebepten dolayı açılmayan kilitleri, kapıları açma işi ile uğraşan sanatkâr anlamına geldiği bilinmektedir. Çilingircilik eski zamanlardan beri bilinen ve icra edilen mesleklerdendir (Demir, 2019, s. 59). Demircilik mesleği ile ortaya çıkan anahtar ve kilit imal eden çilingircilere eskiden “kaffal” denildiği söylenmektedir. Çilingirciler insanların evlerinin, iş yerlerinin anahtar ve kilitlerini üretmekte ya da tamir etmekte olduğundan oldukça mahrem bir iş yapmaktadırlar. Bu mahremiyete karşı mesleğini kötüye kullanmayacaklarına ve dürüst olacaklarına dair yemin ederlerdi. Yaptıkları kilidin ya da anahtarın sahibi dışında bir başkasına da yapıldığı tespit edilen ustaların mesleğinden men edildiği bilinmektedir (Merçil, 2000, s. 79).

Çok eski bir zanaat olan çilingirciliğin ne zaman yapılmaya başlandığı bilinmemekle birlikte, çilingircilerin üretmiş oldukları kapı halkaları ve tokmaklarının bilinen ilk örneğinin Kırgızistan Abakan’da bulunduğu belirtilmektedir. Anadolu Selçuklular Dönemi’nde ise bazı yapılarda kapı tokmaklarına rastlanılmıştır. Günümüze gelebilen Anadolu’ya ait kapı tokmaklarının en eski örneğinin ise Artuklular’a ait olduğu bilinmektedir. Yaklaşık 15. Yüzyıl dönemlerin de ise Osmanlılar ile birlikte kapı halka ve tokmakları, kapı kilit ve anahtarlarının yaygınlaşarak bir sanat dalı haline geldiği söylenmektedir. Kilit, halka ve tokmak, anahtar gibi çilingirler tarafından imal edilen ürünlerin; evlerde, cami ve türbelerde, han-hamam, medrese gibi çeşitli yapılarda da kullanılmış olduğu görülmektedir. Kullanılmış oldukları yerlere göre yapım ve süsleme tarzlarının da farklılık gösterdiği bilinmektedir (Göktaş Kaya, 2010, s. 344).

Yerleşik hayata geçilmesinden itibaren çok sık kullanılan demir, Osmanlı Dönemi’nde insanların yaşam biçimi ve gereksinimleri sonucu evlerinin, bahçelerinin, odalarının ve ahırlarının kapılarında kilit, anahtar, kilit gövdesi ve kapı tokmak ile

halkaları şeklinde kullanılmaya başlandığı bilinmektedir. Geleneksel Osmanlı mimarisi ile inşa edilmiş olan Safranbolu evlerinde de çilingir ustaları tarafından yapılmış çeşitli şekillerde ve yapılarda kapı tokmakları, halkaları, kilitleri bulunmaktadır.

1831 Safranbolu Nüfus Kayıtların da adı geçen çilingirciliğin o dönemde 3 kişi tarafından icra edildiği görülmektedir (Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, 2015, s. 50). 1923 yılı Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası Risalesinde ise bu sanatın sobacılar ile birlikte 9 kişi tarafından icra edildiği belirtilmiştir (Tunçözgür, 2002, s. 30). Çilingircilik; özel beceri sanatının en önemli göstergesi sayılan ve günümüze kadar farklı anlamları simgeleyen, özgünlükleri, zerafeti ile tamamen el işçiliğine dayanan, Osmanlı mimarisine özgü tarihi ahşap evlerin anahtarlarını, kapı tokmaklarını ve kilitlerini imal eden bir sanattır. Teknolojiye bağlı olarak gelişen bina yapıları, kullanılan malzemeler de farklılık göstermeye başlamıştır. Yeni yapılan apartmanların ve evlerin kapıları çelik kapı özelliğinde olduğundan dolayı, el işçiliği ile yapılan bu anahtarlara ve kilitlere gerek kalmamaya başlamıştır. Günümüzde Safranbolu’da çilingircilik mesleği 2 dükkan ve 2 usta ile devam etmektedir.

3.1.12. Nalbantlık:

“At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası” (<https://sozluk.gov.tr/>, 2021) şeklinde tanımlanan diğer bir ifadeyle hayvanın ayakkabısı da denilmesi mümkün olan nalların yapımı ile uğraşan kişiye nalbur, hayvanlara bu nalları çakan kişiye ise nalbant denilmektedir. Arapça’da “nal”, Farsça’da ise bağlama anlamına gelen “bend” kelimelerinin birleşimi ile nalbant kelimesinin meydana geldiği söylenmektedir (Arslan, Çağlar, Gürbiyık, 2017, s. 232). Nalbantların nalları bazen kendilerinin ürettiği bazen de nalburlardan temin ettikleri söylenmektedir (Acar, 2011, s. 75).

Nalbantlık zanaatının ne zaman başladığı bilinmemekle birlikte kökeninin çok eski zamanlara kadar indiği tahmin edilmektedir. “Bir çivi düşerse nal düşer, nal düşerse at düşer, at düşerse süvari düşer, süvari düşerse ordu düşer ve savaş kaybedilir” sözünün Türk Hükümdarı Cengiz Han tarafından söylendiği tahmin edilmekte ve nalbantlığın eski dönemlerde de oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Nalbantlığın o dönemlerde askerî alanda da oldukça önem taşıdığı bilinmektedir (Demir, 2019, s. 95). Kara taşıtlarının olmadığı Osmanlı Dönemi’nde de devam eden

ve önemini koruyan nalbantlık zanaatı teknolojinin gelişmesi ile birlikte zamanla azalmaya başlamış ve eski önemini kaybetmiştir.

1831 Safranbolu Nüfus Kayıtlarında 22 kişinin nalbant (Karacakaya, Yücedağ, Yılmaz, 2015, s. 51) olduğu görülmekteyken 1923 yılında bu sayı 80 olmuştur. “Eğge, nallama, nalbant kerpeteni, törpü, kırklık, yavaşak ve sınıraç” nalbantların kullandıkları aletlerdir. Sıcak demir yöntemiyle yapılan nalları hem üreten hem de çakan nalbantlık mesleği; kaba gibi görünen fakat oldukça ince bir iş isteyen değerli bir zanaat olarak kabul edilmiştir (Acar, 2011, s. 75-76). Safranbolu’da günümüzde nalbantlık mesleği ile uğraşan bir dükkan bulunmamaktadır.

3.1.13. Bakırcılık

“Türkçe sözlükte bakır; Atom numarası 29, yoğunluğu 8,95 olan, 1084 °C’de eriyen, doğada serbest veya birleşik olarak bulunan, ısı ve elektriği iyi ileten, kolay dövülür ve işlenir olduğundan eski çağlardan beri türlü işlerde kullanılan, kırmızı renkli element, olarak tanımlanmaktadır. Bakır, çeşitli sözlüklerde; “Çeşitli kap kacak yapımında kullanılan, kalay, pirinç, tunç gibi madenlerle birleşebilen, temizlendiği zaman donuk kırmızı renkte olan maruf maden, olarak tanımlanmaktadır” (Ölmez ve Kılınç, 2015, s. 54). Geleneksel kültürel miras değeri taşıyan ve köklü bir geçmişe sahip olan el sanatlarımızdan birisi de bakırcılık sanatıdır. Bakır madeninin kolay işlenebiliyor olması bakırın tarih öncesi devirlerden itibaren kullanılmasını sağladığı bilinmektedir. Geçmişte daha çok günlük ihtiyaçları karşılamak amacıyla üretildiği bilinen bakırın günümüzde ise süsleme amaçlı dekoratif ürünlerin üretiminde kullanıldığı görülmektedir.

Kırmızı kahve renkli, kolay işlenebilen bir maden olan bakır doğada hem doğal maden hem de cevher olarak bulunmaktadır. Okside olabilen bir maden olan doğal bakıra genellikle dere yataklarında rastlanıldığı bilinmektedir. Dış etkilere karşı oldukça dayanıklı olan metalik haldeki bakır bu özelliğinden dolayı “tükenmez metal” adını almıştır. Bakırın değişik renklerde görülmesi ve uzun yıllar dış etkenlere karşı dayanıklı olmasının, bakırın yüzeyinde oluşan bileşikler sayesinde sağlandığı tespit edilmiştir (Ertaş, 2014, s. 162). Geçmişte çok eskilere dayanan bakırın alet ve silah yapımında kullanılan ilk metallere dayanan bakırın alet ve silahların yapımında bu madenlerin tercih edilmeye başlanmasıyla bakır daha çok mutfak eşyası, ev aletleri ve süs eşyası

üretiminde kullanılmıştır. İnsanoğlunun eski çağlardan itibaren farklı amaçlar için kullandığı ve günümüzde de sanayinin temel girdileri arasında yer alan bakır, endüstride ve günlük hayatta çok geniş kullanım alanı bulmuş önemli metallere biridir (Özdemir ve Kaya, 2011, s. 1149-1150).

Köken olarak bakırcılık sanatının Orta ve Ön Asya'ya ait olduğu bilinmektedir. Batıya yapılan İslam akınları ve doğuya yapılan haclı seferleri ile bu sanatın Avrupa'ya yayıldığı bilinmektedir. Bakırcılığın doğudaki merkezlerinin 15. yüzyıla kadar İran, Irak ve Anadolu olduğu ve bu yüzyıldan sonra ise özellikle Anadolu'da yoğunlaştığı bilinmektedir (Çetin, 1956, s. 95). Yapılan kazılar sonucu, Diyarbakır'daki Çayönü ve Aksaray'daki Aşıklı neolitik yerleşmelerinde doğal ortamda bulunan ve günümüzden 10 bin yıl önceye ait olduğu tespit edilen, saf bakırdan dövme tekniği ile yapılmış bakır eşyalar, bakırcılığın Anadolu'da oldukça eski ve gelişmiş bir sanat olduğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir (Orhan, Zaman, Çavuş, 2016, s. 62).

Selçuklular ve Osmanlılar Dönemi'nde de oldukça önem verilen maden sanatının özellikle Osmanlı Dönemi'nde zirveye ulaştığı bilinmektedir. Çeşitli form ve bezemelerle yapılan eserlerin büyük bir bölümünün altın, gümüş, pirinç ve bakırdan oluştuğu söylenmektedir. Ankara Etnografya Müzesi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Topkapı Sarayı Müzesi ve Askeri Müze'de Osmanlı Dönemi'ne ait bakırdan yapılmış ve çeşitli motiflerle işlenerek süslenmiş birçok bakır eşyaların sergilendiği görülmektedir (Ölmez ve Kılınç, 2015, s. 55).

Anadolu'nun birçok yerinde görülen ve bir meslek haline gelen, bakırı çekiçle biçimlendirme yöntemiyle yapılan bir sanat olan bakırcılık Safranbolu'da da usta - çırak ilişkisinin hakim olduğu, yaygın olarak görülen bir zanaat koludur. 1831 yılı Safranbolu Nüfus Kayıtları incelendiğinde bakırcılık sanatının adına rastlanılmamaktadır. Fakat bakırcılığın tamamlayıcı mesleği olan kalaycılığın o dönemde yapılan meslekler arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Kaynakta adı geçen kalaycılık mesleğinin bakırcılıktan ayrı düşünülmemesi sebebiyle bu kayıttaki meslekler tekrar incelendiğinde o dönemde "Kabçı" adı ile anılan ve daha sonra farklı kaynaklarda bir daha adına rastlanılmayan bir mesleğin var olduğu görülmüştür. Aynı zamanda 1923 yılı Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası Risalesinde de bakırcılık mesleğinin adının geçmesi o dönemlerde kabçı adı ile anılan zanaatin aslında bakır eşya üreten, işleyen, satan kişilere verilen bir ad olduğunu düşündürmektedir.

Safranbolu’da genellikle bakırdan mutfak eşyalarının yapıldığı ve kullanıldığı bilinmektedir. Bu durum bakırcılara kabçı denildiği düşüncesini destekler niteliktedir. Mustafa Acar (2011)’a göre Safranbolu’da bakırcılık ve işlemeciliği yoktur. Bakır kapların Çorum, Kastamonu ve İstanbul’dan hazır olarak getirilerek satışının yapıldığını söylemektedir. Bu durumda “kabçı” adıyla anılan mesleğin bakırı işleyen üreten değil sadece satışını yapan kimse olarak kullanıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim Safranbolu’da son kalan bakırcılık ve kalaycılık yapmış olan usta Mustafa Çavdar’da bu kanyı doğrulamaktadır. Safranbolu’da bakırdan sadece suluk denilen sobaların üzerine asılarak sıcak su temin etmek için kullanılan ürünün yapıldığını belirtmiştir (Mustafa Çavdar).

Genellikle yemek kabı, ev aletleri, ayna ve süs eşyalarında bakırın yaygın biçiminde kullanıldığı görülmektedir. Güğüm, ibrik, helke, maşrapa, tava, tencere, sahan, kazan, tepsi, sini, kavata, süzgeç, kevgir, hamam tası, su kazanı, kıldan gibi eşyaların Safranbolu’daki bakırcı dükkanlarında satılmakta olduğu bilinmektedir. Günümüzde Safranbolu’da bakır eşyaların satıldığı birden fazla dükkan bulunmaktadır. Bakırın insan sağlığı üzerindeki etkisinden dolayı bakır eşyalar halen büyük ilgi görmektedir. Fakat Osmanlı’dan kalan bir zanaat mesleği olan bakırcılık ile uğraşan tek usta bulunmaktadır ve üretim olarak sadece sobalara asılan suluk imal etmektedir. Bunun dışında çevre illerden hazır olarak gelen bakır ürünlerin satışının yapıldığı görülmektedir.

3.1.14. Kalaycılık

Yumuşak ve kolay şekil verilebilen bir maden olan kalay, insanlık tarihi boyunca oldukça yaygın olarak tercih edilmiştir. Periyodik cetvelde 50. sırada “SN” simgesi ile metaller sınıfında yer alan bir element olan kalay, gümüş beyazlığında olup dövülebilir bir maddedir. Bu özelliği sayesinde kolaylıkla bir levha ya da tel haline getirilebilmektedir (Diyarbakırlıoğlu, 2010, s. 195). Kalaylamak; “Bir metal parçasını veya kabı, oksitlenmeden korumak için kalay tabakasıyla kaplamak” anlamına gelmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>,2021) Bakır madeninin oldukça yaygın kullanılması ve özellikle mutfak gereçlerinde kullanılan bakır kapların zamanla oksitlenmesi zehirlenmelere yol açmaktadır. Bu oksitlenmenin önlenmesi amacıyla kalaylanan bakır kaplar daha sağlıklı ve uzun ömürlü olmaktadır. Bu sebeple bakırcılık ve kalaycılık meslekleri birbirine paralel olan ve birbirini tamamlayan mesleklerdir. Bakırcılık

olmadan kalaycılık, kalaycılık olmadan da bakırcılık düşünülemezdir (Diyarbakırlıoğlu, 2010, s. 195-198). Kalaycılık mesleğiyle ilgilenen ustalara “kalaycı” denilmektedir. Bakırcılık mesleği ile birlikte ortaya çıkan kalaycılığın; tarihini ve gelişimini bakırcılık mesleğinin durumunun şekillendirdiği düşünölmektedir.

1831 yılı Safranbolu Nüfus Kayıtlarına göre Safranbolu’da 1 kişinin kalaycılık ile uğraştığı görölmektedir. Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası Risalesine göre 1923 yılında Safranbolu’da kalaycı ve bakırcılık işi ile uğraşanların sayısı 40 kişi olarak birlikte verilmiştir. 1970’li yıllarda ise Bakırcılar ve Kalaycılar Çarşısında 11 kalaycı dükkânı bulunmakta olduğu, bunlardan 8’inin sadece kalaycılık, 3 ustanın da hem bakırcılık hem kalaycılık yapmakta olduğu söylenmektedir. Bakır ürünleri kalaylamak için, kalay ustalarının demircilerden cüruf aldıkları bu sebeple de yerlerinin Demirciler ve Bakırcılar Çarşısı’nda bulunduğu bilinmektedir. Kalaylanacak olan bakır kaplar içlerine girilebilecek kadar büyükse çıplak ayak ile kabın içerisine girilir ve kum yardımı ile ayakla bakır kap kalaylanırdı (Acar, 2011, s. 44-45).

Günümüzde Safranbolu’da kalaycılık ile uğraşan tek dükkan ve tek usta bulunmaktadır. Mustafa Çavdar usta hem bakırcılık hem de kalaycılık ile uğraşan tek ustadır.

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGU VE YORUMLARI

4.1. Safranbolu’da Günümüzde İcra Edilen Osmanlı Dönemi El Sanatları

Bu bölümde Safranbolu’nun ilk yerleşim yeri ve merkezi olan tüm ticari alanlar ile atölyelerin yer aldığı, günümüzde “Eski Çarşı” diye isimlendirilen bölgede yapılan araştırmalar sonucu Osmanlı Dönemi’nden günümüze kadar gelen ve varlığını sürdüren el sanatlarının tespiti yapılmıştır. Bu bölgede varlığını sürdüren el sanatlarının Yemeniciler ve Demirciler Arastalarında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tüm dünyada ve ülkemizde de etkisini gösteren Covid-19 pandemisi sebebiyle görüşmeler kısıtlı imkanlar ile yapılmıştır. Tespit edilen sanatları icra eden kişilere ulaşılmış, yarı yapılandırılmış mülakat formu ile toplam 5 katılımcıyla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Önceden katılımcılarla mail, mesaj ve/veya telefon aracılığı ile görüşülmüş ve uygun zaman ve ortamlarının oluşturulmasından sonra görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

4.1.1. Yemenicilik

Osmanlı Dönemi’nde debbağlık ile birlikte gelişme gösteren o dönemlerde merkez pazar durumunda olan Safranbolu’da önemli bir ekonomik potansiyele sahip yemenicilik el sanatı ile ilgili yapılan yerinde gözlem tekniği ile günümüzde Yemeniciler Arastası’nda bulunan bir dükkanda bu el sanatının faaliyetini sürdürdüğü tespit edilmiştir. Osmanlı Dönemi’nde 48 ahşap dükkandan oluşan Arasta Çarşısının daha sonra Yemeniciler Çarşısı olarak kurulmuş olduğu bilinmektedir.

Bugün Safranbolu’da yemenicilik el sanatı tüm olumsuz koşullara rağmen bu sanatı yaşatmak için uğraşan Erhan Başkaya isimli usta ile devam etmektedir (Resim 23). Kendisi 54 yaşında Karabük-Ovacık doğumlu ilkokul mezunu olup, evlidir. 49 yıldır Safranbolu’da yaşayan Erhan Usta 1980 yılında ilköğretimini tamamladıktan sonra çıraklık ile kunduracılık mesleğine başlamıştır. 1985 yılında çıraklığını tamamlayarak kalfalığa daha sonra da ustalığa yükselmiştir.

Resim 23: Yemencici Ustası Erhan Başkaya

Yemencilik, kunduracılık sanatı ile ortaya çıkmış bir meslektir. Bu sebeple Erhan usta kunduracıların kendi içlerinde yeteneklerine göre ayrıldığını ve ustaları tarafından yetenekli oldukları sanata yönlendirildiklerini belirtmiştir. Kendisi, kunduracı çırağı olarak işe başlamış fakat yemeni yapımı konusundaki yeteneğinden ötürü bu sanatı icra etmeye başlamıştır. Kunduracılık ile birlikte yemencilik, mestçilik, sayacılık olarak farkı iş kollarının türediğini ve hepsinin ayrı bir emek ve yetenek gerektirdiği bu el sanatları ile iç içe, ortak olarak çalıştıklarını belirtmektedir. Ustası kunduracı olan Ahmet Özkan'dan el dikişini öğrenmiş, Mehmet Kurutan'dan ise (Çavuş lakaplı) yemencilik ile ilgili diğer eksik kaldığı ince işleri öğrendiğini belirten Erhan usta bu mesleğe gönül vermiş ve bugüne kadar severek ve isteyerek sanatını icra etmiştir. Farklı bir işte çalışmayı hiç düşünmemiş ve ömrünün yettiği kadar bu işe gönül vermeye devam edeceğini belirtmiştir.

Yemencilik merkezi olan arasta çarşısının tam ortasında (dükkanının karşısında) yemencici ustalarının toplandığı kahvehane (lonca) bulunmaktadır. Erhan Usta; yemeni ustalarının bu loncada toplanarak çıraklıktan, kalfalığa ya da kalfalıktan ustalığa geçiş gibi kararları verdiğini ve çeşitli kuşak bağlama törenleriyle, dualarla bu geçişi geleneksel halde sürdürdüklerini belirtmiştir. Günümüzde ise yemeni ustalarının toplandıkları bu loncanın yerinde bir kafe işletmesi yer almaktadır. Yemenciler arasındaki dükkanların çoğunda da hediyelik eşyalar satılmaktadır.

Erhan Usta dışında ailesinde bu meslek ile uğraşan kimse bulunmamaktadır. Bu sanatı oğluna öğretmiş fakat bu sanatın oldukça emek istemesi ve zahmetli olması

bunun yanında artan teknolojik gelişmeler ile bu sanata olan ilginin azalmasından dolayı ekonomik kaygı duyduğu için oğlunun bu meslek ile uğraşmasını istememektedir. Bu sanat ile uğraşanların genellikle ilkokul mezunu olduklarını belirten Erhan Usta, yemeni sanatkarlarının ömürleri yetene kadar bu meslekleri icra ettirdiklerini söylemektedir. Ahmet Özkan, Mustafa Öncül, Mehmet Kurtulan ve Ahmet Demirezen, Erhan Ustanın geçmişten tanıdığı yemenici ustaları olarak saydığı isimlerdir. Erhan usta Safranbolu’da yemenicilik ile ilgili herhangi bir efsanenin, türkünün ya da bir hikayenin varlığı konusunda bilgi sahibi olmadığını söylemiştir.

Erhan Usta geçmiş dönemlerde yemeni yapımında oltan dikişinin (iri dikiş) kullanıldığını belirtmekte günümüzde ise bu dikişin yerine yemeni yüzü ile taban astarını birleştirip, bunun üstüne de köseleyi monte edip yapıştırdığını ve hepsini birleştirdikten sonra kenarlarını ise el dikişi yaptığını ifade etmiştir. Yemenicilik sanatında tezgah, iskemle, önlük, bıçak, muşta, yemeni bıçağı, tığ, iğne, iplik, örs, çekiç, balmumu, zımba, kenar bıçağı ağırlık, ökçe demiri, törpü, yemeni gibi araç gereçlerin kullanıldığını belirtmektedir.

Resim 24: Günümüzde Yapılan Yemeni Örneği

Resim 25: Günümüzde Üretilen Yemeni Modelleri

Resim 26: Eski Bir Yemeni

Resim 27: Safranbolu'da Eski Yemenici Ustalarının Bulunduğu Resim

Safranbolu'da yaygın olarak yapılan debbağlıktan yemenicilik için gerekli olan hammaddenin yani derinin temin edildiğini söyleyen Erhan Usta, bir ayakkabı çeşidi olan yemeninin tabanı için manda derisine, üst kısmı için büyükbaş hayvan derisine (sığır) ve astarı için ise keçi derisine ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Yemeninin

yan dikişlerinin el emeği ile yapıldığını belirten usta bu ayakkabının en belirgin özelliğinin ayakta koku ve terleme yapmaması olduğunu, ayak sağlığını koruduğunu belirtmiş ve yemeninin sadece yaz aylarında tercih edilmesi gerektiğini aksi takdirde nem yaparak bozulacağını ifade etmektedir. Safranbolu yemenicilikte ve debbağlıkta Osmanlı Dönemi'nde tek Pazar konumunda olduğundan dolayı yemeni talebinin oldukça yüksek olduğunu Kardemir Demir Çelik Fabrikası'nın kurulması ile çoğu ustanın dükkanını kapattığını ve fabrikaya yöneldiğini bu sebeple önce dericiliğin daha sonra da bu sanatın ve ardından diğer mesleklerin kaybolmaya başladığını belirtmiştir.

Bugün bu sanatı devam ettiren Erhan Başkaya dükkanında sergilediği ürünlere yabancı turistlerin oldukça ilgi gösterdiğini söylemektedir. Ülkemizde ve Dünya'da görülen Covid'19 salgınından önce işlerinin oldukça iyi olduğunu söyleyen usta pandemi ile turizm sektörünün olumsuz etkilenmesi sonucu işlerinin ve kazancının da etkilendiğini ifade etmiştir. Kendisinin son usta olduğunu belirten Erhan Usta kendisinden sonra bu mesleği sürdürecektir olan bir çırağın bulunmamasından dolayı bu sanatında unutulacak kaybolacağı endişesinde olduğunu söylemekte ve gerekli çalışmalarla gençlere bu mesleği anlatmak, öğretmek ve gelecek nesillere bu mirası bırakmak için gerekli olan tüm çabayı göstereceğini belirtmiştir.

4.1.2. Demircilik

Safranbolu'nun önemli bir zanaatı olan demirciliğin oldukça köklü bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. Günümüzde Safranbolu'da bu el sanatının 3 demirci ustası tarafından icra edilmekte olduğu tespit edilmiştir. Demirciler Aratası'nda bir dükkanda bu sanatı Orhan ÜNLÜ devam ettirmektedir. Kendisi 52 yaşında, Safranbolu doğumlu, ortaokul mezunu olup, evlidir. 37 yıldır demircilik sanatı ile uğraşmaktadır. Ustası babasıdır. Orhan Ünlü eskiden demir ustalarının demiri körükle ısıttığını ve karşısında bulunan kalfa ya da çırağın ısıtılan demiri uzatarak dövdüğünü bu yöntem ile demirin şekillendiğini belirtmiş fakat günümüzde bu yöntemin kullanılmadığını bunu yerine hava üfleme motorlarının kullanıldığını ve makine ile demirin dövüldüğünü, körüğün kalmadığını ifade etmiştir.

Eskiden olduğu gibi günümüzde de demircilik sanatında daha çok tarım aletlerinin yapıldığı gözlemlenmiştir (Resim 28- Resim 29). Safranbolu'da çiftçilik ile uğraşanların sayısı fazla olduğu için satışların da iyi olduğunu belirten Orhan Usta, bu ürünlerin turistlerin ilgisini çekmediğini fakat bu sanatın yöre insanının ihtiyaç

duyduğu üretimi sağladığını belirtmektedir. Kendisi bu sanata başladığında yaklaşık 17 sıcak demir ustasının var olduğunu fakat günümüzde sadece 3 kişi kaldıklarını ifade eden Orhan ÜNLÜ kapanan hiçbir dükkanın yerine yenisinin açılmadığını ve yeni neslin dikkatini çeken bir meslek olmadığını bu yüzden de yetiştirilecek bir çırağın olmadığını ifade etmiştir.

Resim 28: Safranbolu Demirci Dükkanı ve İmal Edilen Ürünler

Resim 29: Demircilik Sanatında İmal Edilen Ürünler

Orhan usta sanata başladığı dönemlerden itibaren tanıdığı ustaları; Mantarcıoğlu (Lakap), Sobacı Ali usta, Hacı Rıza, oğluoğlu (lakap) ve Muharrem YILDIRIM (Resim 30) şeklinde belirtmiştir. Orhan Usta demiri hurdacılardan temin etmektedir. Kendisi dışında ailesinde bu meslek ile uğraşan başka kimse bulunmamaktadır.

Resim 30: Demirci Ustası Muharrem YILDIRIM (Kaynak: Aytekin KUŞ'un kişisel arşivi)

4.1.3. Sobacılık

Safranbolu'da demircilik sanatı ile ortaya çıkmış olan meslekler hakkında 3. Bölümde bahsedilmiştir. Bu mesleklerden biri olan sobacılık sanatının çalışmamız esnasında yapılan yerinde gözlem tekniği ile günümüzde Safranbolu çeşme mahallesi kasaplar içi sokakta bulunan bir dükkanda Vural Ersin tarafından icra edilmekte olduğu tespit edilmiştir (Resim 31). Vural usta bu sanatı tek başına ayakta tutmaya çalışmaktadır. Kendisi 56 yaşında, Safranbolu doğumlu, meslek lisesi mezunu olup, evlidir. Yaklaşık olarak 37 yıldır bu mesleği yaptığını belirten Vural Ersin'in, bu mesleği babasından öğrendiği ve ailesinin Safranbolu'da demircilik ve sobacılık ile ilgilenen en köklü ailelerden biri olduğunu ifade etmiştir. Vural Usta dedesinin babası olan Sarı Mehmet'in Safranbolu'da demircilik zanaatı ile ilgilendiğini, bu zanaatı oğlu Halit Ersin'e (Vural ustanın dedesi) öğrettiği; Halit Ersin'in de kendi oğlu Gökhan ERSİN'e (Vural ustanın babası) öğrettiğini ve Gökhan ustanın uzun yıllar hem demircilik hem de sobacılık yaptığını ve daha sonra da Vural Usta ile ağabeyi Ahmet Ustaya öğrettiğini ifade etmiştir. Vural usta ağabeyinin sobacılık zanaatını bildiğini ve önceden yaptığını fakat şuan sadece kendisi işleri yetiştiremediği zaman yardımcı olmak için yaptığını belirtmiştir.

Resim 31: Sobacılığın Yapıldığı Dükkan

Vural Usta önceleri; odun sobası, kömür sobası, banyo sobası, mangal, tarım aletleri gibi ürünlerin yapıldığını fakat doğalgazın gelmesi ile birlikte bu tür sobalara olan ihtiyacın azaldığını, önceden çevre illere de soba satışının oldukça çok olduğunu fakat şuan sadece tabakhane bölgesine ve bazı köylere az sayıda satışın olduğunu ifade etmiştir. Genellikle imal ettikleri mangalların satışının daha çok olduğunu, mangal dışında odun sobası, bacaların içlerine yağmur-kar sularının girişini engelleyen şapkaları, sobaların önlerine küllük gibi ürünleri yaptıklarını belirtmiştir.

Resim 32: Günümüzde Yapılan Soba ve Mangal Örnekleri

Hammaddesi sac olan sobacılıkta; genellikle misran, gordon, silindir, punta, giyotin, mengene, çekiç, pergel, maldal kalıbı, meteşe kalıp teli, örs, zımba, pense, keski, tırnak zımbası, eğe gibi araçları kullanılmakta olduğunu ifade etmiştir.

Vural Usta bu mesleğin gelirinin yeterli olmadığını ve bu mesleğin yakın gelecekte kaybolacağını, kendisi ile ağabeyinin son ustalar olduğunu, teknolojik gelişmeler ile sobacılığın artık tercih edilmemesi, ekonomik değeri olmaması sebebi ile de kendi çocuklarının bu mesleği yapmasını istemediği düşüncesinde olduğunu ifade etmektedir. Kendisinin emekli olduğunu, emekli maaşı ile geçindiğini, uzun yıllardır bu baba mesleğini yaptığı için bırakmadığını severek ve gönülden yaptığını belirtmiştir. Turizm açısından da bu sanatın gelen yerli-yabancı turistlerin dikkatini çekmediğini ifade eden Vural ERSİN, “Artık sadece vakit geçirmek için ve alıştığımız bir meslek olduğu için bu işe devam ediyorum. Gün içerisinde gelen giden oluyor çayımızı kahvemizi içiyoruz eskileri yad ediyoruz bu yüzden baba mesleğinden kopamadım” şeklinde şu an ki durumu özetlemektedir.

Sobacılık mesleğinin de diğer sanatlar gibi çıraklıkla öğrenilebileceğini belirten Vural usta, sobacılık sanatının devam edecek bir meslek olmadığı düşüncesindedir. Çünkü günden güne artık sobaya ihtiyaç kalmadığını, sobacılık yerine doğalgaz, elektrikli ısıtmalar gibi birçok alternatifin olduğunu ve sobacılığın bir geçim kaynağı olabilecek düzeyde getirisinin olmadığını ifade etmektedir.

4.1.4. Çilingircilik

Safranbolu’da demircilik sanatı ile ortaya çıkan mesleklerden biri olan çilingircilik sanatının; yapılan yerinde gözlem tekniği ile günümüzde Safranbolu Eski Çarşı Demirciler Arastası’nda 2 dükkanda icra edilmekte olduğu tespit edilmiştir. Hüseyin Şahin ÖZDEMİR (Resim 33); 59 yaşında, Safranbolu doğumlu, ilkokul mezunu olup, evlidir. 1978 yılında mesleğe demircilik ile başlayan Hüseyin Usta, Muhsin ÜNAL ustanın yanında çıraklık yaptığını belirtmektedir. İlk olarak sıcak demircilik yaptığını daha sonra sobacılık ve 1990’dan sonra da çilingircilik sanatını icra ettiğini belirtmektedir. Kendisi günümüzde çilingir denildiğinde kilitli kalmış kapıları açan, anahtar kopyalayan ustaların akıllara geldiğini fakat asıl çilingirciliğin; Osmanlı’ dan itibaren Safranbolu’da yapılan, günümüzde de devam eden kilit, anahtar, kapı tokmağı gibi ürünleri şekillendirerek, farklı tekniklerde yapan zanaat kolu olduğunu ifade etmektedir. Hüseyin Usta; Rıza RAMAZANOĞLU’ndan çilingirlik mesleğini öğrendiğini belirtmiş ve aynı zamanda bu mesleğin demircilikten ayrı düşünülmemeyeceğini vurgulamıştır. Çilingircilikte sıcak ve soğuk demircilik tekniklerinin kullanıldığını ve bu teknikle şekillendirmeler yapılabileceğini

belirtmiştir. Hüseyin Ustaya göre; “Ancak doğru teknik kullanıldığı takdirde ecdattan kalan mirasın orijinallığı korunabilir.” Hüseyin Usta Safranbolu’da Osmanlı mimarisi ile yapılan ahşap yapıların kapılarının kilit, anahtar, kapı tokmağı gibi ürünlerinin demirciler arastasında yapıldığını, hiçbir kilidin ve anahtarın aynı olmadığını, yapan ustanın buna çok dikkat ettiğini ve bunun bir meslek kuralı olduğunu söylemektedir.

Resim 33: Çilingir Ustası Hüseyin Şahin Özdemir

Resim 34: Tarihi Geleneksel Safranbolu Evlerinde Bulunan Kapı Kilit ve Tokmaklarına Bir Örnek

Resim 35: Hüseyin Usta ve Çilingir Dükkanı

Resim 36: Safranbolu'da İmal Edilen Kapı Tokmakları

Resim 37: Safranbolu'da İmal Edilen Kapı Kilitleri

Hüseyin Usta günümüzde insanlara eski ahşap evlerin nostaljik geldiğini ve insanların eskiye bir dönüş hevesinde olduklarını bu sebeple genellikle ahşap kapı aparatları olarak kullanılan kapı kilit, anahtar, tokmak, halka gibi ürünleri talep ettiklerini belirtmektedir. Kapı göbeği, kapı güllapları (menteşe), emniyet kilitleri, kapı mandalı gibi ürünleri günümüzde imal eden Hüseyin Usta ayrıca pandemi döneminde teknolojiyi kullanarak siparişlerini elektronik ortamda aldığı ifade etmektedir. Hüseyin Şahin Özdemir ayrıca UNESCO tarafından belirlenen tescil edilmiş bazı yapıların kilitlerini restore etmektedir. Sadece Safranbolu’da değil Türkiye genelinde birçok tarihi yapıların kilitlerini restore etmekte olan Hüseyin Usta ayrıca dükkanında sergilediği çeşitli kilit, kapı tokmağı, anahtar vs. gibi ürünlerin yerli ve yabancı turistler tarafından da oldukça ilgi gördüğünü belirtmektedir.

Mesleğini severek ve incelikle yapan Hüseyin Usta hiçbir şekilde başka bir işte çalışmayı düşünmemiştir. Kendisi, çocuklarına da bu mesleği öğrettiğini ve gelecekte bu sanatın yaşaması için onlarında bu sanatla uğraşmasını istediğini ifade etmiş fakat; günümüz gençlerinin bu sanatlara ilgisiz olduğunu, gelişen teknoloji ile el gücünden çok teknolojik gücün kolaylığından yararlanmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Kendisinden başka yerine gelecek yetişmiş bir çırağın olmaması sebebiyle bu mesleğin Safranbolu’da devam etmeyeceği düşüncesinde olduğunu ifade etmiştir.

4.1.5. Bakırcılık - Kalaycılık

Birbirini tamamlayan iki sanat olan bakırcılık ve kalaycılığın Safranbolu’da tek usta tarafından icra edildiği yapılan yerinde gözlem tekniği tespit edilmiştir. Demirciler Arastası’nda dükkanı bulunan Mustafa Çavdar 54 yaşında, Safranbolu doğumlu, ilkokul mezunu olup, evlidir. Baba mesleği olan bu sanatı babasından öğrenmiş ve kendi rızası ile devam etmiştir. Babasınında kendisi gibi her iki sanatı da birlikte yaptığını belirtmiştir.

Resim 38: Safranbolu’da Bakır Ürünlerin Satıldığı Bir Dükkan

Resim 39: Safranbolu’da Satılan Bakır Ürünler

Resim 40: Safranbolu’da Satılan Bakır Ürünler

Mustafa avdar, babasının yanında ırac olarak başladığı zamanlarda bakırdan suluk ve marşafa imal ettiklerini ve çeşitli bakır eşyaların tamiratını yaptıklarını belirtmiştir. Kalaycılık sanatında ise özellikle Kastamonu'dan gelen ggm ve ibrikleri, evre illerden gelen bakır mutfak eşyalarını kalayladıklarını ifade etmiştir. Günümüzde ise bakır hazır aldıklarını sadece kalaycılık sanatını yaptıklarını belirtmektedir. Genellikle Gaziantep ve Kahramanmaraş gibi illerden alınan bakırlar kalaylanmakta ve Karabük ile Safranbolu yöresinde satılmaktadır. 4 yıl ıraclık yaparak kalfalığa kısa bir dönem sonra da ustalığa yükselen Mustafa usta baba mesleğini hiçbir zaman bırakmak istememiş ve severek yapmıştır.

Geçmişte oldukça ilgi gören fakat daha sonra alimünyum ve teflon gibi ürünlerin çıkmasıyla bakırcılığa olan ilginin azaldığını belirten Mustafa usta günümüzde ise bakırın insan sağlığı üzerindeki etkisinin anlaşılması ile tekrar bu ürünlere ilginin arttığını ifade etmiştir. Özellikle genç nüfusun bunun daha çok farkında olduğunu mutfak eşyalarının bakır olmasına zen gösterdiklerini belirtmiştir. Yabancı turistlerinde bu ürünlere ilgisinin oldukça yoğun olduğunu fakat pandemi sebebi ile işlerinin durgunlaştığını ifade etmiştir. Mustafa Usta modern çağa ayak uydurarak sosyal medya ve internet üzerinden de ürünlerinin satışını yapmaktadır.

Kalaylamanın oldukça zahmetli aşamaları olduğunu, yorucu ve büyük emek harcanan bir el sanatı olduğu ifade eden Mustafa Usta, bakırın iyi olması için iyi sürtülmesi gerektiğini bu sebeple de kalay ustasının iyi olması gerektiğini belirtmiştir. Bu sürtme işlemini ayakları ile yaptıklarını belirten Mustafa Usta bu işlem sonrasında ayaklarda uzun süre ağrı ve yanma hissinin olduğunu söylemiştir. Yeni nesilin bu sanatlara karşı ilgisiz olduğunu ve oldukça yorucu bir zanaat olduğu içinde tercih edilmediğini belirtmiştir.

4.2. Günümüzde Safranbolu “Eski arşı” Bölgesinde Ticari Yapı

Kuruluşundan itibaren birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Safranbolu somut ve somut olmayan kültürel miras varlıkları ile de oldukça zengin, tescilli bir kentimizdir. Kökü çok eski tarihlere dayanan ve Safranbolu ilçesini ekonomide bir merkez pazar konumuna getiren el sanatları şehrin kalkınmasındaki en büyük etken olmuştur. Hammaddeye yakınlığı, Türkiye coğrafyasındaki konumu sayesinde ekonomiye canlılık getirerek bu el sanatları uzun yıllar Safranbolu'ya özgü olarak

yaşamıştır. Şekil 2’de bugün eski çarşı diye isimlendirilen bölgenin 20. Yüzyıl başlarında ki zanaat kollarının yer aldığı çarşı düzeni gösterilmektedir.

Şekil 2: 20. yy başlarında Safranbolu "Eski Çarşı" Bölgesi (Kaynak: AYTEKİN KUŞ)

1937 yılında Karabük’te Türkiye’nin ilk ağır demir sanayisi olan Kardemir Demir Çelik Fabrikası’nın kurulmasıyla başlayan hızlı kentleşme ile günümüzde turizmin etkileri sonucu ticari anlamda Safranbolu’da önemli değişimler yaşandığı gözlenmektedir. Fabrikanın kurulmasıyla beraber başlayan işçi talebi, birçok kişinin dükkanını kapatarak fabrikada çalışmak istemesi, artan nüfus ile bölgedeki yerleşim yerlerinin değişmesi gibi sebepler Safranbolu merkezinin değişmesine sebep olmuştur. Kıranköy diye isimlendirilen ve bugün de Safranbolu’nun merkezi olarak kabul edilen bölge yeni yerleşim yeri olmuştur. Yüksek katlı betonarme binaların yapılması, yeni yolların açılması ve yol bağlantılarının artması, motorlu taşıtların icadı, göçler gibi birçok faktör ile Safranbolu’da ki ticari faaliyetlerde büyük bir değişim yaşanmıştır.

Safranbolu Esnaf ve Sanatkarlar Odası’ndan temin edilen bilgilere göre günümüzde Safranbolu "Eski Çarşı" bölgesinde (Çeşme mahallesi) Safranbolu Esnaf ve Sanatkarlar Odası’na kayıtlı 231 esnafın olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu esnafların hangi faaliyetleri yaptığına ilişkin bilgiler Tablo 9’da belirtilmiştir.

Tablo 9: Günümüzde “Eski Çarşı” da Ticari Yapı (Safranbolu Esnaf ve Sanatkarlar Odası)

Faaliyet Türü	Sayı
Demirci	8
Tornacı	1
Yemenici	1
Lokumcu	21
Otel-Pansiyon	13
Aktarı	2
Ayakkabıcı	5
Tenekeci	1
Saatçi	1
Terzi	5
Nalburiye	1
Kırtasiye	1
Manifaturacı	1
Kuruyemişçi	2
Manav	1
Fotoğrafçı	2
Fırın/Simit	1
Cam sanatı	1
Berber	3
Tuhafiye-parfümeri-kozmetik	13
Kolonya İmalatı	1
Tamirci	1
Gümüş Takıcı	3
Cafe- Restoran-kırathane-çayocağı	25
Büfe	3
Bakkal	5
Bar	1
Hediyelik eşya dükkanı	102
Ressam-Heykeltraş	1
Spor Malzeme Satış Yeri	2
Antikacı	3

Tablo 9'a göre günümüzde Safranbolu Eski Çarşı bölgesinde 231 adet esnafın bulunduğu tespit edilmiştir. Tablo 9 ile günümüzde eski çarşı diye adlandırılan ve Şekil 2' de yer alan 20. yy başlarındaki Safranbolu merkez çarşı bölgesinin ticari faaliyetleri karşılaştırıldığında; 20. yy başlarına kadar geleneksel el sanatlarının oldukça yoğun bir şekilde devam ettiği fakat günümüzde ise daha çok hediyelik ürünler satan dükkanların daha fazla sayıda olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise yeme-içme yerleri ve ardından Safranbolu lokumcuları ile konaklama tesisleri yer almaktadır.

Safranbolu Osmanlı mimarisine sahip evleri, Arnavut kaldırımları, doğası ile dikkat çeken kültürel miras alanlarımızdandır. Bu özellikleri ile her yıl birçok turisti misafir etmektedir. Turizm potansiyeli bakımından zengin olan Safranbolu şehrinin ticari faaliyetlerinde turizm hizmetine yönelik bir değişim yaşadığı gözlemlenmiştir. Gezip-görmek, keşfetmek için gidilen bir yerin hatırasının kalması amacıyla o yere özgü temsili bir eşya satın alınmaktadır. Safranbolu'da ticari faaliyetlerde ilk sırayı alan hediyelik eşya dükkanları da bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Bu dükkanlarda meşhur Safranbolu evlerinin maketleri, magnetleri, bibloları, meşhur safran kolonyası, ahşap işleri ile yapılan süsler gibi hediyelik ürünler satılmaktadır (Resim 41- Resim 42). Konaklama (Resim 43- Resim 44) ve yeme-içme (Resim 45) sektörünün de yine turizme bağlı olarak geliştiği düşünülmektedir. Safranbolu ilçesinin meşhur olan lokumun da yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çektiği görülmektedir (21 dükkan mevcut).

Resim 41: Hediyelik Safranbolu Maket Evleri

Resim 42: Safranbolu’da Hediyeelik Eşya Satan Dükkanlardan Bir Görüntü

Resim 43: Safranbolu’da Konaklama Hizmeti Veren Bir İşletme

Resim 44: Safranbolu’da Konaklama Hizmeti Veren Bir İşletme

Resim 45: Günümüzde kafe olarak kullanılan Yemenciler Arastasi'nda bulunan loncanın toplandığı “Yemenciler Kahvesi”

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanoğlu doğada bulunan hammaddeleri kullanarak el emeği ile kendi ihtiyaçlarına uygun çeşitli araç- gereçler yapmış ve kullanmıştır. Bu rnlerin çeşitlerini, biçimlerini, özelliklerini zamanla değiştirerek ve geliştirerek kullanmaya devam etmiştir. Her yaptıkları nesneye kendilerine zđ formlar yükleyerek zđ ürünler ortaya çıkarmışlardır. El emeği ile işlenen bu nesnelere zamanla birer sanat değeri taşımaya başlamıştır. Günümüze kadar devam eden bu el sanatları, ait oldukları toplumun kimliğini, kültürünü temsil ederek yaşadıkları dönemler hakkında fikir vermektedirler. Milyonlarca yıl önce yaşamış olan toplumların gelenek ve görenekleri, yaşam biçimleri, inanışları gibi birçok değerleri konusunda bilgi sahibi olmamızı sağlayan el sanatları birer somut olmayan kültürel miraslardır. Nesilden nesile aktarılarak korunması ve yaşatılması gereken bu miraslar milli değerlerimizdir.

Tarihiyle, konumuyla, doğal güzellikleriyle günümüze kadar gelen UNESCO şehri Safranbolu'nun, Osmanlı Dönemi'nde oldukça parlak ve canlı bir dönem geçirdiği görülmektedir. Uzun yıllar devam eden bu süreç teknolojinin gelişmesiyle birlikte gerileme dneimine geçmiştir. Emek isteyen ve özenle yapılan geleneksel Osmanlı el sanatlarının bugün Safranbolu'da eski varlığını ve canlılığını sürdüremediğini görmekteyiz. Teknolojinin hakim olduğu bir döneme geçildikten sonra yavaş yavaş el işliğinin yerini makinelerin aldığı görülmektedir. 1937 yılında Karabük'e kurulan Demir elik Fabrikası ile birlikte ilk değişim döneminin başladığı, insanların kendi işlerini bırakıp fabrikaya yöneldiği hatta ikamet ettikleri Safranbolu merkez bölgesindeki (Eski arşı) evlerini tamamen kapatıp, st kesimlere ve sadece yazın gittikleri bağlar bölgesine yerleşmeye başladıkları görülmüştür. Ticari faaliyetleri değerimeye başlayan Safranbolu'da sadece ticari faaliyetler değil yerleşim yerleri, yaşam tarzı ve ihtiyaçlarda değerime göstermiştir.

Yeni iş kollarının gelişmesiyle birlikte Safranbolu için Osmanlı Dönemi'nden itibaren önemli bir potansiyele sahip olan debbağlık ardından debağlıktan temin edilen hammadde ile yapılan zanaatler; muytablık, yemenicilik, kunduracılık; motorlu taşıtların ortaya çıkmasıyla binek ve yk hayvanlarına olan ihtiyacın azalmasıyla semercilik, saraçlık, nalbantlık, keçecilik; tarımsal faaliyetlerde insan gücü ile yapılan çalışmalarda kullanılan araç gereçler (kazma, kürek, tırpan, tırmık vs) yerine biçer dver, traktör gibi motorlu araçların gelmesiyle demircilik; alüminyum, teflon, emaye gibi malzemeden yapılmış mutfak eşyalarının ortaya çıkmasıyla bakırcılık ve

kalaycılık sanatları günden güne önemini kaybetmeye başlamıştır. Artan nüfus ile birlikte hızlı kentleşme ortaya çıkmış ve yeni yerleşimler ile mimari yapılarda değişime uğramıştır. Geleneksel mimariden uzaklaşmış yerine hem iç hem dış dekorasyonda farklı yapılarda malzemeler kullanılmaya başlanmıştır. Ahşap kapılar üzerine yapılan demir kilitler, kapı tokmakları yerini çelik kapılara, diyafonlara bırakmıştır bu da çilingircilik sanatının git gide azalmasına yol açmıştır. Kaloriferin, elektrikli ısıtıcıların, doğalgazın kullanılmaya başlanmasıyla da odun ve kömür sobasına olan ihtiyaç azalmış böylelikle de sobacılık sanatı da önemini kaybetmeye başlamıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte çeşitli faaliyet alanlarında fabrikalar açılmaya başlanmıştır. Bu alanlardan biri de tekstil alanıdır. Tekstil sektörünün gelişmesiyle birlikte dokuma tezgahları da yavaş yavaş kalkmaya başlamıştır. El dokumalarının yerine fabrikasyon ürünler, makine halıları yapılmaya başlanmıştır.

Safranbolu ticari hayatı da gelişen teknolojiye ve değişen ihtiyaçlara, yaşam tarzına ayak uydurmuştur. Günümüzde varlığını sürdüren demircilik, yemenicilik, bakırcılık, kalaycılık, çilingircilik ve sobacılık sanatları son ustalarıyla varlığını sürdürme çabasıdadır. Bu el sanatlarının yapılabilmesi için bilgi ve tecrübeye ihtiyaç duyulmaktadır. Usta-çırak ilişkisine dayalı olan bu geleneksel el sanatlarını öğrenecek, yetişecek çıraklar bulunmamaktadır. Bu sanatın devam edip yaşaması için yeni çırakların yetişmesi gerekmektedir. Son kalan ustalar yetiştirecek bir çırak bulamadığı takdirde sayıları oldukça az kalan bu el sanatlarımızda unutulurak kaybolacaktır. Bugün Safranbolu'da varlığını devam ettiren el sanatlarının üretim süreçlerinde kullandıkları yöntemlerin geleneksellikten uzaklaşarak farklılık gösterdiği görülmektedir. Demircilikte kullanılan körüklemenin yerine makinaların kullanılması, yemenicilikte bazı dikiş yerlerine yapıştırma işlemlerinin kullanılması, soba kullanımının azalmasıyla daha çok mangal üretiminin yapılması, bakırcılıkta yapılan suluklara ihtiyaç kalmaması bu sebeple bakır mutfak gereçlerinin ve süs eşyalarının daha çok turistik amaçlarla dışarıdan temin edilip satılması gibi değişikliklerin olduğu gözlemlenmiştir. Ustaların bu işi tek başına yapmaları, hammaddeyi temin etmedeki sıkıntıları, yaşları ilerleyen ustaların yoğun emek isteyen ve oldukça yorucu olan bu sanatları geleneksel yöntemlerle icra etmede zorluklar yaşamaları, insanların tercihlerinin değişmesi ve ekonomik güçlükler bu değişimlerin temel sebepleri arasında sayılmaktadır.

Safranbolu turizm bakımından oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Bu sebeple birçok turist ağırlayan kent ticari yapısını onların ihtiyaçlarına göre şekillendirmiştir. Ekonomide de büyük bir paya sahip olduğu için bu ticari yapılanmada esnafın memnun olduğu görülmektedir. Fakat el sanatlarının da turizmde oldukça dikkat çekici olduğu bilinmektedir. Özellikle yabancı turistlerin geleneksel el sanatlarına taleplerinin ve ilgilerinin yoğun olduğu görülmektedir. Turizm kenti olan Safranbolu'ya yapılan turist gezilerinin; Safranbolu'nun doğal güzelliğine, mimari yapısına, tarihi dokusuna yönelik olarak yapıldığı bilinmektedir. Fakat Ülkemizde Osmanlı Dönemi'ndeki bu sanatları halen yaşatmakta olan bölgelerin bulunduğu ve bu bölgelerin mevcut el sanatları ile oldukça yoğun bir turizm potansiyele sahip olduğu yapılan çalışmalarla tespit edilmiştir.

Öter (2010), "Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi" isimli çalışmada, el sanatlarının turizmin bir parçası olduğunu ve turizme kazandırılması gerektiğini belirtmekte ve bu hususta sanatkarların karşılaştıkları sorunlara değinilmiş ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Bayazit, Ceylan ve Saylan (2012), "Geleneksel El Sanatlarının Bölge Turizmine Etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi" makale çalışmada Batman, Gaziantep, Siirt, Adıyaman, Şırnak, Mardin, Diyarbakır, Kilis ve Şanlıurfa illerindeki geleneksel el sanatlarının turizmdeki çekiciliğine ve sağladığı ekonomik katkıya değinmişlerdir. Çalışma sonunda özellikle Adıyaman ilinde el sanatlarının ekonomideki payının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı geleneksel el sanatlarının diğer illerde de yapıldığı fakat turizme kazandırılması için birtakım çalışmalar yapılması gerektiği önerilmiştir.

Günel (2013), "Turizmin Olumlu Etkileri Ve Midyat İlçesindeki Geleneksel Taşçılık Sanatı Örneği" isimli çalışmada Mardin ve çevresindeki yoğun turizm potansiyeli ile Mardin' e özgü geleneksel mimarinin korunması düşüncesinin ön plana çıkmaya başladığı ve bu sebeple çeşitli yapıların restorasyonunun yapılmaya başladığını, bu restorasyon esnasında yöresel taş kullanımında artış olduğunu ve bu sayede Midyat'ta icra edilen taşçılık el sanatının gelişmesine katkı sağlandığı tespit edilmiştir.

Can, (2013) "Geleneksel Türk El Sanatlarının Turizme ve Ekonomiye Katkısı" makale çalışmada, kültür ve sanat ürünlerinin özellikle artan kültür turizminde oldukça talep gördüğüne hem turizme hem de ekonomiye katkı sağladığına

değirmiştir. Bu sebeple el sanatlarını geliştirip, bilinçlenmek, farkındalık yaratmak amacıyla yapılması gerekenlere öneriler getirmiştir.

Çelik ve Toprak (2018), “Şırnak Geleneksel El Sanatlarının Turistik Ürün Olarak Değerlendirilmesi” isimli araştırma makalesinde Şırnak iline ait geleneksel el sanatlarının oldukça azaldığını bunu önlemenin en önemli yolunun bu el sanatlarını turizme kazandırmak olduğunu belirtmiştir. Bu yol ile hem el sanatlarının varlığı devam edecek hem de şehrin ekonomisine katkı sağlanacaktır sonucuna ulaşmışlardır.

Alagöz, Çalık ve Güneş (2018), “Kültürel Miras Turizmi Açısından Erzincan Bakır İşleme Sanatının Mevcut Durumu Ve Sürdürülebilirliği” isimli çalışmada, geleneksel bir Osmanlı sanatı olan Bakırcılık el sanatının giderek azaldığı ve eski önemini kaybetmeye başladığı tespit edilmiştir. Bu sanatın yeniden canlanabilmesi ve yaşatılabilmesi için ise daha fazla turistik eşya üretilerek turistlere sunulması gerektiği önerilmektedir.

Kılıç Karatay (2020), “Kilis İli Yemeni Sanatı” isimli makalesinde günümüzde değişen ve gelişen teknolojiye rağmen yemenicilik el sanatının yapımında değişimler olsa da Kilis’de devam ettiğine ve turistler tarafından oldukça ilgi çektiğine değinmektedir.

Sayıları gittikçe azalan Safranbolu geleneksel el sanatlarının çeşitli görsel reklamlar ile tanıtımının yapılması, turistlerin bu konuda bilgilendirilmesi bu sanatların daha çok dikkat çekmesini sağlayabilecektir. Günümüzde gençlerin bu işi yapma taraftarı olmadığı farklı ve daha kolay mesleklere yöneldikleri görülmektedir. Kalifiye eleman yetişmemesinden dolayı da son kalan bu sanatlarda daha önceki sanatlar gibi yok olup gidecektir. Bu durumun önlenmesi için yapılacak ilk işin acil yeni çırakların yetişmesinin sağlanmasıdır. Bir sanatın ya da mesleğin devam etmesi ancak onu icra etmeyi bilen ustalarının var olması ile mümkündür. Gençlere bu sanatları özendirecek, onları bilgilendirecek, teşvik edecek çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalar; devlet tarafında destekli projeler, okullar, kurslar ve çeşitli bilimsel etkinlikler olabilmektedir. Bu sanatı yapan ustaların devlet tarafından bazı uygulamalardan muaf tutulmaları; gelirlerinin yaptıkları işte harcadıkları emeğe değecek, tatmin edecek şekilde olması gerekmektedir. Hammaddeyi temin etmede kolaylık sağlanmalı ve ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, meslek odaları tarafından çeşitli çözümler üretilmelidir. Tüm topluma mal olan kültürel miras geleneksel el sanatlarının günümüzde yaşanan bu sosyal ve ekonomik değişim ve gelişmelerin

yaşattığı kültürel erozyonla unutulup kaybolmaması, gelecek yeni nesillere taşınması için mücadele edilmesi gerekmektedir.

Bundan sonra yapılacak olan çalışmalara yönelik öneriler:

- Çalışma kapsamında el sanatları bir bütün olarak ele alınmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda bu sanatlar ayrı ayrı ele alınabilir.
- Kent kültürü ile el sanatları arasındaki ilişkiler ortaya konulabilir.
- Safranbolu konut mimarisi ile el sanatları arasındaki ilişkiler araştırılabilir.
- Yabancı turistlerin geleneksel el sanatlarına olan bakışları tespit edilebilir.
- Safranbolu ile diğer kentlerin el sanatları karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

Acar, M. (2006). *Kastamonu Vilâyeti Sâlnâmelerinde Safranbolu Kazası*. İstanbul Matbaacılık, Safranbolu.

Acar, M. (2011). *Karabük Safranbolu El Sanatları*. Anıt Matbaa, Ankara.

Ak, D., Bıçkı, D., Özgökçeler, S. (2013). Avrupa'da Ve Türkiye' de Sosyal Turizm. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 49-73.

Akın, A. (2018). El Sanatlarının Turizme Etkisi: Gaziantep Örneği, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:18, Sayı: 3, s: 241-263.

Akoğlu, T. (2015). WalterHunziker TheFounder of AcademicTourism Studies, *Anatolia-An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 26 (3), 501-505.

Akyıldız, N., Olğun, T. (2020). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Anadolu'da Tarihî Yerleşimlerin Korunması ve Sürdürülebilirliği Bağlamında Değerlendirilmesi. *Milli Folklor*, 16, 234-243.

Aktan, C. ve Tutar, H. (2007). Bir Sosyal Sabit Sermaye Olarak Kültür, *Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 20, 1-11.

Alagöz, G., Çalık, İ., Güneş, E. (2018). Kültürel Miras Turizmi Bağlamında Geleneksel El Sanatları: Erzincan Bakır İşlemeciliği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (55), 174-191.

Alakuş, A. O. (2004). Kültür Kavramı Tanımlamalarına İlişkin Bir Analiz, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 164.

Altay, T., Aydın, F. (2020). Yerel halkın turizme yaklaşımı: Safranbolu örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, (75), 81-94.

Alyakut, Ö.ve Akpulat, N. A. (2020). *Kültür Turizmi Ekseninde Yaratıcı Turizm*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Arslan, F., Çağlar, L., Gürbıyık, C. (2017). Kültürel Miras Kapsamında Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Meslekler: Turgutlu Örneği. *Studies of The Ottoman Domain (Osmanlı Hakimiyet Sahası Çalışmaları)*, 7 (13), 211-247.

Aslan, Z., Ardemagni, M. (2006). *Introducing Young People to the Protection of Heritage Sitesand historiccites*. Roma: Maxstudio, Iccrom.

Aslan, Z. ve Çokal, Z. (2016). Profesyonel Turist Rehberinin Kültürel Değerlere Katkısına İlişkin Turist Algılamaları, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(1): 53-69.

Atmaca, S. (2018). *Sivas' ta Dokumacılık*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Tokat.

Aydoğdu Atasoy, Ö. (2019). Kültür ve Turizm Bakanlığı Personelinin Somut Olmayan Kültürel Mirasa İlişkin Değerlendirmeleri Üzerine Bir Çalışma, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 1091-1105.

Aytaç, A. (2019). Ahilikte Geçen Dokumacılıkla Alakalı Mesleklere Dair, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 46, 317-328.

Aytekin KUŞ. (2021 Mayıs, kişisel arşivinden yararlanılmıştır)

Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük (2. baskı)*. İstanbul: Bilnet Matbaacılık.

Bayazıt, M., Ceylan, U., Saylan, U. (2012). Geleneksel El Sanatlarının Bölge Turizmine Etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 899-908.

Birekul, M. (2015). *Aykkabı*. Konya Ansiklopedisi. Konya: Konya Büyük Şehir Belediyesi.

Bogenç, Ç., Sabaz, M. (2019). Dünya Miras Alanı Safranbolu'nun Alan Yönetim Planının Geliştirilmesi Sürecinde; Tema, Hedef ve Eylemlerin Belirlenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8 (3), 1526-1544.

Can, M. (2013). Geleneksel Türk El Sanatlarının Turizme ve Ekonomiye Katkısı, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, No: 2, ss. 259-266.

Ceylan, S. 2015. *Ağlasun İlçesinin Alternatif Turizm Kaynakları*. Pegem akademi Yayıncılık, Ankara.

Condominas, G. (2004). Researching and Safeguarding the Intangible Heritage. *Museum International*, 56, 21-31.

Çelepi, M. S. (2016). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Üniversite Gençliği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 15-35.

Çelik, N. (2010). *Anadolu'nun Geleneksel Ayakkabı Formlarından Günümüz Tasarım Anlayışına Ayakkabı Kültürü*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekstil ve Moda Tasarımı Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çelik, D. (2013). *Karabük İli Safranbolu İlçesinde Bulunan Deri Ürünlerin ve Yemeli Yapımının İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Çelik, S., Toprak, L. (2018). Şırnak Geleneksel El Sanatlarının Turistik Ürün Olarak Değerlendirilmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5), 687-692.

Çeliker, D. (2011). Geçmişten Günümüze Türklerde Keçecilik Ve Keçe Yapımında Yeni Teknikler. *Art-e Sanat Dergisi*, 4 (8), 1-22.

Çetin, P. (1956). Etnografya Müzesindeki Bakır Eserler Üzerine Bir Araştırma, *Türk Etnografya Dergisi*, 1, 95-101.

Çınar, N. ve Büyükyazıcı, M. (2017). Türk Cilt Sanatında Kullanılan Deriler ve Özellikleri, *Türk-İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4/11, 256-275.

Dağtaş, L. (2007). *Anadolu' da Dericilik*, MAS Matbaacılık, İstanbul.

Dağtaş, L. (2015). Selçuklu'da Saraçlık İşleri. *Turkish Leather Saraciye Goods Dergisi*. 9 (19), pp. 74-75.

Deniz, T. Ve İrken, V. (2020). Safranbolu'da Dericiliğin Günümüzde Kalıntısı: Tabakhane Müzesi, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1527-1539.

Demir, E. (2019). Karaman' da Geleneksel Mesleklerin Söz Varlığı. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Yüksek Lisans Tezi, Karaman.

Diker, O., Deniz, T. (2017). *Coğrafya ve Tarih Perspektifinden Somut Kültürel Miras ve Türkiye*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Diyarbakırlıoğlu, M. A. (2010). *Kaybolan Meslekler ve Son Ustalar*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Doğanay, H. Ve Zaman, S. (2021). *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Edman, I. (1991). *Batı Klasikleri, Sanat ve İnsan Estetiğine Giriş*, İstanbul.

Ekinci, E. (2020). Kilim Dokuma Geleneğinin Takı Sanatında Yorumlanması Üzerine Bir Çalışma, *Folklor Akademi Dergisi*. Cilt:3, Sayı: 4, 144 – 158.

Eliade, M. (1993) *Demirciler ve Simyacılar*, Çev: Mehmet Emin Özcan, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

Eren, C. (2018). *Osmanlı' da Kubbe Gelişimi ve Osmanlı Mimarisinde Görülen Kubbe İçi Süslemenin Plastik Değerler Açısından İncelenmesi*, Giresun üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tasarım Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Giresun.

Ergül, H. (2006). *53 No'lu Şer'iyeye Siciline Göre Adana'nın Sosyo-Ekonomik Tarihi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi ABD Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Ertaş, A. (2014). Ankara İli Bakırcılık Sanatı, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 20 (79), 161-178.

Eryazıcıoğlu, M. E. (2018). *Kültürel Miras ve İnsan Hakları Bağlamında Türkiye'de Koruma Sisteminin İncelenmesi: İstanbul Tarihi Yarımada Örneği*. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Genç, M., Öztürk, N., Çeliker, D. (2017). Isparta'da Mutaflık ve Son Mutaf Nuri Akkulak Mutaflık. *Art-e Sanat Dergisi*, 10 (20), 354-371.

Giray, S., Yorulmaz, Ö., Ergüt, Ö. (2016). 2008 Küresel Krizinin Turizm İstatistikleri Üzerindeki Etkisinin Çok Değişken Geçim Kaynağı Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği Olanli İstatistiksel Teknikler ve Topsis Metodu İle Analizi. *Journal of Awareness*, 1(2), 45-73.

Gökalp, Z. (1994). *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: İnkilap Yayınları.

Göktaş Kaya, L. (2010). Geleneksel Kapı Halka ve Tokmakları: Safranbolu, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 12, ss. 341–369.

Gray, C. (2004). Joining-Upportagging On? Thearts, Cultural Planning And Theview From The Below. *Public Policyand Administration*, 19 (2), 38-49.

Gülener, M. (2019). *Ülkemizde 1950 sonrası Evsel Isıtmada Kullanılan Sobaların Tür ve Biçimlerinin Endüstri Ürünleri Tasarımı Yönünden İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Endüstri Ürünleri Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Günel, V. (2013). Turizmin Olumlu Etkileri Ve Midyat İlçesindeki Geleneksel Taşçılık Sanatı Örneği, *Marmara Coğrafya Dergisi* , (24) , 433-470.

Günay, R. (1981). *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Güneş, E. Ve Alagöz, G. (2018). Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Kültürel Miras Tutumları Üzerine Bir Araştırma, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 10, Sayı: 29, Ağustos 2018, 753-777.

Gürçay, H. (1967). Keçe ve Keçecilik, *Türk Etnografya Dergisi*, Türk tarih Kurumu Basımevi, Ankara. 21-32.

Hacıbebekoğlu, A., Oğuz Yiğitbaşı, G., Kaynar, T., Ergin, Ç., Beyazıt, E. (2014). Safranbolu Esnaf ve Sanatkârlar Odası Kadın İş Gücü Sorunlar ve Çözümler Araştırması Projesi Raporu. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı.

Hacısalihoglu, İ. Y. (1995). Geleneksel Türk Şehri: Safranbolu. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 30 ss: 409-434.

Kahveci, M. (1998). 21. Yüzyıla Girerken Geleneksel Türk El Sanatları, *Folkloristik*. 387-397.

- Kalyoncu, H. (2010). *Tarih İçinde Safranbolu*, Safranbolu Belediyesi Kültür Hizmeti.
- Karaca Yılmaz, Ş., Akkuş, G., Şahbudak, E. ve Işkın, M., (2017), Kültürel Miras Farkındalığı: Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama Çalışması, *Akademik Çalışmalar ve Araştırmalar Dergisi*, 9(16): 86-100.
- Karacakaya, R., Yücedağ, İ., Yılmaz, N. (2013). *Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Vakfıesi ve Belgeler*, Seçil Ofset, İstanbul.
- Karacakaya, R., Yücedağ, İ., Yılmaz, N. (2015). *Safranbolu 1831 Nüfus Kayıtları (782 numaralı defter)*, Seçil Ofset, İstanbul.
- Karadeniz, G. (2015). *Unesco Türkiye Millî Komisyon Tarihi Ve Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Karpuz, H. (1990). Eski Eser ve Anıtların Korunmasında Halkın Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 34 (1.2): 405-408.
- Kathpala, Y. (1990). *Arşiv Malzemelerinin Korunması ve Restorasyonu*, Çev: N. Somer, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı, Ankara
- Kılıç Karatay, S. (2020). Kilis İli Yemeni Sanatı. *Sanat Dergisi*, (35), 189-196.
- Koçak, E. (2020). Kültürel Mirasın Ülke Turizmine ve Ekonomisine Katkısı “Yalvaç Keçeciliği. Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi, 8 (2) , 317-327
- Koçu, R.E. (1996). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. (2. Basım). İstanbul: Güncel Yayıncılık, 20–173.

- Kodaş, D. ve Eröz, S. (2012). Kırsal Turizm İle Kültürel Turizmin Bütünleşmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (1), 169-174.
- Kozak, N., Kozak, M. ve A. Kozak, M. (2001). *Genel Turizm İlkeler Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kroeber, A. L., Kluckhohn, C. (1952). *Culture: A critical review of concepts and definitions*. New York: Vintage Books.
- Kuş A. (2015). *Safranbolu Korumada 40. Yıl (1975-2015) 40 Söyleşi*, Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları 2, Safranbolu.
- Küçükerman, Ö. (1996). *Endüstri Tasarımı Endüstri İçin Ürün Tasarımında Yaratıcılık*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul
- Kütükoğlu, M. S. (1999). Osmanlı İktisadi Yapısı. E. İhsanoğlu, (Ed.), Osmanlı Devleti Tarihi. İstanbul: Feza Gazetecilik, 2, 511-650.
- Mejuyev, V. (1987). *Kültür ve Tarih*. (S. H. Yokova, Çev.). Ankara: Başak Yayınları.
- Merçil, E. (2000). *Türkiye Selçuklularında Meslekler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Oğuz, M. Ö. (2008). *Çağdaş Kentin Kültürü ve Somut Olmayan Kültürel Miras*, *Türkiye Bilimler Akademisi Forumu*. Yeni Reform Matbaacılık, Ankara.
- Oğuz M. Ö. (2008). UNESCO ve İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları, *Milli Folklor Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 78 ss: 5-11
- Oğuz, M. Ö. (2009). Somut Olmayan Kültürel Miras Ve Kültürel İfade Çeşitliliği. *Milli Folklor Dergisi*, 11(82), 6-12.

Oğuz, M. Ö. (2013). Terim olarak somut olmayan kültürel miras. *Milli Folklor*, 25(100), 5-13.

Ögel, B. (2000). *Türk Kültür Tarihine Giriş V*, Kültür Bakanlığı, Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Oran, M., Oran, F. (2019). Demircilik Mesleği İle Uğraşan Zanaatkarların Mesleklerine İlişkin Görüşlerinin Nitel Araştırma Yöntemiyle İncelenmesi (Kula Örneği), *Folklor Akademi Dergisi*. Cilt:2, Sayı: 3, 563 – 576.

Orhan, F., Zaman, S., Çavuş, A. (2016). *Erzincan' da Bakırcılığın Dünü, Bugünü ve Yarını*, Uluslararası Erzincan Sempozyumu Bildiriler Kitabı cilt 2, 62-69.

Öksüz, M. (2019). *Somut Olmayan kültürel Mirasın Taşıyıcıları: Karaman El Sanatı Ustaları Üzerine Bir İnceleme*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karaman.

Ölmez, F., Kılınc, A. (2015). Isparta Müzesindeki Osmanlı Dönemine Ait Bakır Eşyalar. *Arış Dergisi*, (11), 53-72.

Önder, M. (1995). *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Öner G. D. (2014). *Isparta İlinde Yaşayan El Sanatları*, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları ABD Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Önge, Y. (1995). *Anadolu'da XII.-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Öngen, A. G. (2016). Çağdaş Türk Kirkitli Dokuma Sanatçıları, Akdeniz Sanat Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 17, 59-69.

Öter, Z. (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi, *Milli Folklor*, Sayı 86, 174-85

Özcan, Ü. N. (2017). Anadolu 'da Türk Demircilik Sanatı ve Bitlis 'in Demirciliği, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:6, 263-292.

Özdemir, M. (2007). Türk Kültüründe Dericilik Sanatı, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:20, s.66-82

Özdemir, M., Ozan Kaya, F. (2011). Günümüzde Gaziantep İlinde Bakırcılık, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3): 1149-1170.

Özdemir, M. (2019). Geleneksel Meslekler ve Bir Ustanın Hikâyesi: Giresun'da Demircilik. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (21), 493-510.

Özdemir, M. ve Kayabaşı, N. (2007). *Geçmişten Günümüze Dericilik*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Özdemir, Ü. (2013). Safranbolu'nun Kültürel Miras Kaynakları ve Korunması, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 26, s. 129-142.

Özdemir, M. Ve Çelik, D. (2013). Safranbolu İlçesinde Yemeni Yapımı, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume: 8/6, p. 537-549.

Özkan, Ç. (2020). *Somut Olmayan Kültürel Miras Çanakkale Ayvaciğ Yemekleri*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Öztürk, İ. (2003). *Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Polat, C. (2013). Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan Günümüze Yöresel El Sanatlarının Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme: Maraş Örneği, *Akdeniz Sanat Dergisi*, c. 6, s. 12., ss. 124-140.

Robinson, M. (1999). Is cultural tourism on the right track? *Unesco Courier*, 52(7-8), 22-23.

Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı, Safranbolu.

Safranbolu Esnaf ve Sanatkarlar Odası, Safranbolu.

Sağır, A. (2016). İktisadi Hayatın Değişimi Ve Kayıp Mesleki Kodlar Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme: Zonguldak / Bartın/ Karabük Örneği, *International Journal of Social Science*, Sayı: 48, p. 27-45.

Sakaoğlu, N. ve Akbayar, N. (2002). *Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü. İstanbul: Cereative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd.ğti*, 70–231.

Seyirci, M., Topbaş, A. (1999). Anadolu'da Keçecilik. *Erdem*, Sayı: 30, 577-597.

Somayeh, F., Nezhad, Parastoo Eshrati, Dorna Eshrati (2015). A Definition Of Authenticity Concept In Conservation Of Cultural Landscapes, *International Journal of Architectural Research*, Vol: 9-Issue 1, (93-107).

Tabakoğlu, A. (2005). *Türk İktisat Tarihi: Toplu Makaleler 1*, Kitabevi Yayınevi, İstanbul.

Tan, N. (2013). UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı Çerçevesinde Nasreddin Hoca Fıkralarının Sürdürülebilirliği, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (36), 93-105.

Tekin, Z. (2009). *Saraçhane*, TDV Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, C. 36, s.111.

Tozun, H. Ve Çınar, N. (2020). Kültürel Miras Bağlamında Derilerin Fiziksel Özellikleri ve Ham Derinin İşlenmesi, *Sanat Tarihi Dergisi*, 29/2, 371-397.

Tunçözgür, Ü. (2002). *Dünü ve Bugünü ile Safranbolu*, Işıl Yayıncılık, Safranbolu.

Tunçözgür, Ü. (2012). *Dünden Bugüne Safranbolu*, Safranbolu Belediyesi Yayınları, Bolu.

Turan, O. (1996). *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yay. (4.bsk.), İstanbul.

Tüzel, B. (2020) UNESCO Somut olmayan Kültürel Miras Listelerindeki El Sanatları Unsurları ve Ticarileştirme, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Ulukavak, K. (2017). *Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu*, Karabük Üniversitesi Yayınları, Karabük.

Ural, A. ve Kılıç, İ. (2013). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*, Detay Yayıncılık: Ankara.

Vecco, M. (2010). A Definition Of Cultural Heritage: From The Tangible To The İntangible. *Journal Of Cultural Heritage*, 11: 321-324.

Yazıcıoğlu, H. ve Al, M. (1982). *Safranbolu, Karabük, Ulus, Eflâni*. Karabük: Özer Matbaası.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.

Yıldız, Z. (2011). Turizm Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 5, ss:54-71.

Yorulmaz, S. (2018). *Türkiye' de Saraciye Sektöründeki Deri çantaların Tasarım ve Üretim Süreçlerinin Endüstriyel Tasarım Perspektifinden İncelenmesi*, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

INTERNET KAYNAKLARI

<https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>, Erişim Tarihi 12.12.2020.

<https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-%C4%B0nsanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras%C4%B1-Temsil%C3%AE-Listesi>, Erişim Tarihi 14.12.2020.

<https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi 30.04.2021).

<http://www.lugatim.com/s/%C3%A7ubuk%C3%A7u> , Erişim Tarihi 30.04.2021.

<https://www.seslisozluk.net/nal%C3%A7ac%C4%B1>, Erişim Tarihi 30.04.2021.

<http://www.lugatim.com/s/kundak%C3%A7%C4%B1>, Erişim Tarihi 30.04.2021.

<http://www.lugatim.com/s/d%C3%BClger>, Erişim Tarihi 30.04.2021.

<http://www.lugatim.com/s/%C3%A7er%C3%A7ic>, Erişim Tarihi 30.04.2021.

<https://kelimeler.net/%C3%A7ark%C3%A7%C4%B1>, Erişim Tarihi 01.05.2021.

<https://www.lafsozluk.com/2012/07/cikrik>, Erişim Tarihi 01.05.2021.

<http://www.lugatim.com/s/k%C3%B6sele>, Erişim Tarihi 05.05.2021.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/istabl>, Erişim Tarihi 09.05.2021.

<http://www.lugatim.com/s/gebre>, Erişim Tarihi 09.05.2021.

<https://www.quadrafire.com/Shopping-Tools/Blog/The-Transformation-of-Wood-Stoves-Throughout-History.aspx>, Erişim Tarihi 12.05.2021.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Turizmin Sınıflandırılmasında Kullanılan Faktörler.....	20
Tablo 2: Turizm Çeşitleri Ve Aktiviteleri.....	21
Tablo 3: Kültür Kapsamında Yapılan Sınıflandırmalar ve Odak Noktaları.....	23
Tablo 4: Kültürel Miras Unsurları.....	27
Tablo 5: Safranbolu’da Mevcut Turizm Değerleri.....	45
Tablo 6: 1995-2020 Yılları Arasında Safranbolu’ya Gelen Yerli ve Yabancı Turist Sayıları.....	46
Tablo 7: Osmanlı Dönemi’nde Safranbolu’da Meslek ve Sanatlar.....	50
Tablo 8: Osmanlı Dönemi’nde Safranblo El Sanatları.....	51
Tablo 9: Günümüzde “Eski Çarşı”da Ticari Yapı.....	94

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Safranbolu'nun Konumu.....	37
Şekil 2: 20. Yy Başlarında Safranbolu “Eski Çarşı” Bölgesi.....	93

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Geleneksel Safranbolu Evi.....	41
Resim 2: Geleneksel Safranbolu Evi.....	42
Resim 3: Yemeni Sanatının Yapıldığı ve Adının Verildiği Arasta.....	43
Resim 4: Debbağlık Sanatının Adının Verildiği Sokak	43
Resim 5: Safranbolu'dan Bir Görüntü	47
Resim 6: Safranbolu'dan Bir Görüntü	48
Resim 7: Safranbolu Tarihi İncekaya Su Kemerini	48
Resim 8: Safranbolu'ya 2013 Yılında Yapılarak Turizme Kazandırılan Kristal (Cam) Teras.....	48
Resim 9: Tabakhane Bölgesinde Bulunan Cami.....	55
Resim 10: Tabakhane Bölgesinde Bulunan Caminin Altından Çıkan Su.....	55
Resim 11: Safranbolu Tabakhane Atolyelerinin Bulunduğu Sokaktan Bir Görüntü... ..	55
Resim 12: Tabakhane Gezi Evi Levhası	57
Resim 13: Tabakhane Gezi Evi ve Kafeteryası.....	57
Resim 14: Tabakhane Gezi Evi ve Kafeteryası.....	57
Resim 15: Tabakhane Gezi Evinde Sergilenen Derilerin Temizlendiği Havuz İle Kurutulduğu Fırın	57
Resim 16: Tabaklıkta Kullanılan ve Gezi Evinde Sergilenen Bazı Makineler	58
Resim 17: Tabaklıkta Kullanılan ve Gezi Evinde Sergilenen Bazı Makineler	58
Resim 18: Gezi Evinde Deriden Yapılan ve Satışa Sunulan Ürünler	58
Resim 19: Yemeni.....	61
Resim 20: Yemeniciler Arastası.....	61
Resim 21: Safranbolu'da Dokuma Ürünlerinin Satıldığı Bir Dükkan	67
Resim 22: Safranbolu'da Dokuma Ürünlerinin Satıldığı Bir Dükkan	67
Resim 23: Yemenici Ustası Erhan BAŞKAYA	80
Resim 24: Günümüzde Yapılan Yemeni Örneği	81
Resim 25: Günümüzde Üretilen Yemeni Modelleri	82
Resim 26: Eski Bir Yemeni.....	82
Resim 27: Safranbolu'da Eski Yemenici Ustalarının Bulunduğu Resim	82
Resim 28: Safranbolu Demirci Dükkanı ve İmal Edilen Ürünler.....	84
Resim 29: Demircilik Sanatında İmal Edilen Ürünler	84

Resim 30: Demirci Ustası Muharrem YILDIRIM	85
Resim 31: Sobacılığın Yapıldığı Dükkan	86
Resim 32: Günümüzde Yapılan Soba ve Mangal Örnekleri	86
Resim 33: Çilingir Ustası Hüseyin Şahin ÖZDEMİR	88
Resim 34: Tarihi Geleneksel Safranbolu Evlerinde Bulunan Kapı Kilit ve Tokmaklarına Örnek	88
Resim 35: Hüseyin Usta Ve Çilingir Dükkanı	89
Resim 36: Safranbolu’da İmal Edilen Kapı Tokmakları.....	89
Resim 37: Safranbolu’da İmal Edilen Kapı Kilitleri.....	89
Resim 38: Safranbolu’da Bakır Ürünlerin Satıldığı Bir Dükkan	91
Resim 39: Safranbolu’da Satılan Bakır Ürünler	91
Resim 40: Safranbolu’da Satılan Bakır Ürünler	91
Resim 41: Hediyelik Safranbolu Maket Evleri	95
Resim 42: Safranbolu’da Hediyelik Eşya Satan Bir Dükkan.....	96
Resim 43: Safranbolu’da Konaklama Hizmeti Veren Bir İşletme.....	96
Resim 44: Safranbolu’da Konaklama Hizmeti Veren Bir İşletme.....	96
Resim 45: Günümüzde Kafe Olarak Kullanılan Yemeniciler Arastasında Bulunan Loncanın Toplandığı Yemeniciler Kahvesi	97

EKLER

Ek 1: Mülakat Formu

MÜLAKAT FORMU

Sayın Katılımcı, Bu çalışma, görüşme şeklinde yapılacak olup Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Disiplinlerarası Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalı'nda yürütülmekte olan " Turizm Kenti Safranbolu'nun Osmanlı'dan Günümüze Gelen Kültürel Miras Değerlerinden El Sanatlarının Araştırılması" isimli tez çalışmasında kullanılacaktır.

Bu çalışmada amaç, özellikle unutulmaya yüz tutmuş Osmanlı'dan günümüze gelen Safranbolu yöresine ait el sanatlarının araştırılması ve yeniden canlandırılma noktasında neler yapılabilir? Sorularına cevap bulabilmektir. Araştırmada elde edilen bilgiler tamamen araştırma amaçlı olarak kullanılacak olup herhangi bir kişi ya da kurumlarca paylaşılmayacaktır

Duygu ERSÖZ

Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ

Tez Danışmanı

Adınız – Soyadınız:

Yaşınız:

Doğum Yeriniz:

Eğitim Durumunuz:

Gelir Durumunuz:

Medeni Durumuz:

Mesleğiniz:

1. Kaç yıldır Safranbolu'da yaşıyorsunuz?
2. Sizce o zamandan bugüne Safranbolu'da neler değişti?
3. Yaşanan değişimin temel sebepleri nelerdir?

4. Burada önceleri hangi sanatlar icra edilmekteydi?
5. Günümüze kadar ulaşamayan sanatların unutulma sebepleri sizce nelerdir?
6. Günümüzde bu sanatlardan hangileri icra edilmektedir?
7. Bu sanatlar neden kaybolmadılar?
8. Bu sanatı kimden öğrendiniz?
9. Bu sanatı kaç senedir yapıyorsunuz?
10. Ailenizde bu sanatla uğraşan başka birileri var mı?
11. Çocuklarınızın da bu sanatı sürdürmelerini istiyor musunuz?
12. Bu sanatın piri ya da eski ustaları kimlerdir?
13. Bu sanatla ilgili efsane, türkü, inanış vb. var mı?
14. Safranbolu'da bu sanat ne zamandan beri yapılmakta?
15. Bu sanatı bilenler ortalama kaç yaşında?
16. Eğitim durumları nedir?
17. Bu sanatı öğrenmek için eğitim gerekli mi?
18. Bu sanata başladığınızda geleneksel bir tören yapıldı mı?
19. sanatının Safranbolu'da icra edilme sebepleri nelerdir?
20. En çok hangi tür ürünler yapıyorsunuz?
21. Bu ürünler nerelerde kullanılmaktadır?
22. Bu sanatı icra ederken kullandığınız araç ve gereçler nelerdir?
23. Malzemeyi nereden temin ediyorsunuz?
24. Kullandığınız malzemelerin hammaddesi nedir?
25.sanatının yapım aşamasında hangi işlemler uygulanmakta?
26. Hammaddeden pazarlamaya ne gibi sorunlarla karşılaşıyorsunuz?
27. Aylık ortalama kazancınız nedir?
28. Kazancınız geçiminizi devam ettirmeniz için yeterli mi?
29. Bu işi tek başınıza mı yapıyorsunuz yoksa çırak gerekiyor mu?
30. Kalfalar bu işi kaç senede öğreniyor?
31.sanatında yaşanan gerilemenin temel sebepleri nelerdir?
32. Sanatınızın geleceği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
33. Bu sanatı canlandırmak için üzerimize düşen görevler nelerdir?
34. Turistik amaçla neler yapıyorsunuz?
35. Yabancı turistlerin bu sanata ilgisi ve edindikleri intibalar nelerdir?

36. Kamu kurumlarının bu sanatın devamını sağlaması hususunda yaptığı yatırımlar var mıdır? Yoksa sizce neler yapılmalıdır?

Ek 2: Etik Kurul Kararları

Tarih ve Sayı: 08.03.2021 - E.16433

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı : E-78977401-050.02.04-16433
Konu : Etik Kurul Kararları

Sayın Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ

İlgi : 28.01.2021 tarihli ve E-100-5858 sayılı yazı.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 04/03/2021 tarih ve 2021/02-07 sayılı kararı yazımız ekinde sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Elif ÇEPNİ
Kurul Başkanı

Ek:Etik Kurul Kararı (1 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: BE845RUYA

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/karabuk-universitesi-sbys>

Adres: Karabük Üniversitesi Demir Çelik Kampüsü Merkez/Karabük

Telefon: 444 0478

e-Posta: iletisim@karabuk.edu.tr

İnternet Adresi: <http://www.karabuk.edu.tr>

Kop Adresi: karabukuniversitesi@hs01.kop.tr

Bilgi için: Nebahat İŞİK

Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARARLARI

TOPLANTI TARİHİ : 04.03.2021
TOPLANTI NO : 2021/02

Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu toplanmış ve aşağıdaki kararı almıştır.

Karar 7:

28/01/2021 tarihli Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ'in Etik Kurul form ve ekleri görüşüldü.

Karabük Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ danışmanlığında yürütülen "Turizm Kenti Safranbolu'nun Osmanlı'dan Günümüze Gelen Kültürel Miras Değerlerinden El Sanatlarının Araştırılması" konulu çalışma kapsamında uygulanmak üzere ekte sunulan çalışmasına etik kurallara uygunluğu oy birliği ile kabul edilmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Duygu ERSÖZ, 2013 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi'nden mezun oldu. 4 yıl boyunca çeşitli sektörlerin muhasebe departmanında ön muhasebeci olarak çalıştı. 2011 yılında Karabük Üniversitesi'nde Bilgisayar İşletmeni olarak çalışmaya başladı ve halen de bu kurumda görevine devam etmektedir.

AKADEMİK ÇALIŞMALAR

Deniz, T. ve Ersöz, D. 2020. "Safranbolu Şehri Yer Adları: Mekan, Kimlik Ve Kültür", *International Journal of Geography and Geography Education*, (42), 427-542

Dönmez, Y. ve Ersöz, D. 2020. *Lisansüstü Tezlerde Dizin Arama Alanına Ait Bibliyometrik Analiz: Safranbolu*, Turizm Araştırmaları, İksad Yayınevi.